

LUND UNIVERSITY

Blekinge och Danmark

herravälde och kungamakt och riksbildning (ca 600-1658)

Hansson, Martin

Published in:
Blekinges historia

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, M. (2024). Blekinge och Danmark: herravälde och kungamakt och riksbildning (ca 600-1658). I P. Carelli, A. Häggström, L. Malmgren, & L. Åkesson (Red.), *Blekinges historia: band 1* (s. 297-327). Blekinge museum.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Blekinges historia

band I

Redaktörer

Peter Carelli
Anders Häggström
Lars Malmgren
Lynn Åkesson

Blekinges historia

Redaktörer: Peter Carelli (huvudredaktör), Anders

Häggström, Lars Malmgren och Lynn Åkesson

Bildredaktör: Peter Carelli

Illustration: Katharina Henriksson

Korrektur: Christel Hammar Malmgren

Copyright© St Knutsgille i Ronneby och författarna

Layout, original och tryck: Mixi Print AB 2024

Förlag: Blekinge Museum

ISBN: 978-91-983465-9-6

18. Blekinge och Danmark – herravälde, kungamakt och riksbildning (ca 600–1658)

Martin Hansson

Under medeltiden blev Blekinge en del av det danska riket. Uppkomsten av de medeltida rikena Danmark och Sverige är något som har ägnats mycket forskarmöda, men Blekinge har sällan berörts i denna forskning. Källäget som rör just Blekinge är magert, varför man ofta antagit att Blekinge inkorporerades i ett danskt rike, på samma sätt som Skåne, när det danska riket började växa fram under vikingatiden och successivt expanderade österut. Hur detta egentligen gick till, vilka spår som finns av medeltidens maktutövning i Blekinge, men även hur makt och herravälde fungerade i Blekinge under yngre järnålder och medeltid är ämnet för detta kapitel. Den tidsperiod som behandlas berör tiden från ca år 600 fram till 1600-talets första hälft. Det handlar om perioder som brukar kallas vendetid (550–800), vikingatid (800–1050), medeltid (1050–1536) och början av den tidigmoderna eran (efter 1536). Det är under den här tiden Blekinge började omtalas som ett specifikt geografiskt område och efter att ha varit del av ett medeltida danskt rike genom freden i Roskilde 1658 blev en del av Sverige.

Under järnåldern var makt intimt förknippad med religion och ritualer. Att hålla sig väl med övernaturliga makter, samt att via gåvor knyta kontakter och allianser med andra gjor-

de att en makthavare kunde försäkra sig om stöd. Under yngre järnålder (550–1050) hade kungen två huvudsakliga uppgifter, att sköta kontakterna med gudarna samt att leda rättskipningen. I tider av ofred tillkom uppgiften att försvara landet. Dessa företeelser var basala för utövandet av herravälde även på lägre nivåer i samhället. Genom att kontrollera kult, hantverk och styra flödet av importvaror kunde den sociala och politiska ordningen upprätthållas.¹ När resurserna sinade riskerade relationerna att krackelera och herraväldet att vittra sönder.

Maktutövning vilade på personliga band mellan härskaren, dennes familj och släkt samt följeslagarna.² Att följa en mäktig person, som kunde ge understöd och beskydd när så behövdes, var viktigt för den enskilde. Det här innebar att politiska bildningar blev instabila till sin karaktär. När härskaren dog eller på annat sätt tappade makten, föll riket sönder. Arvtagaren behövde återknyta föregångarens personliga relationer. Detta märks tydligt i den riksbildningsprocess som kan spåras i Europas tidiga medeltid, där ett stort antal riken upplöstes när härskaren dog. Herraväldet var under denna tid knutet till det område där härskarens överhöghet erkändes, snarare än till ett specifikt fastställt territorium (se kap. 25).³

Det senare kännetecknade snarare de medeltida nordiska rikena, vars framväxt innebar att makten institutionaliserades och lättare kunde överföras till en ny härskare. Till skillnad från tidigare omfattade riket nu ett erkänt territorium, inte ett område som enbart accepterade härskarens överhöghet som person. I stället för kontroll av personer var herraväldet nu grundat i kontroll av jord och avkastningen från denna.⁴ I Norden verkar grunden för de vikingatida hövdingarnas överhöghet ha legat i att de via plundringar och tributtagande tillskansade sig resurser för att upprätthålla sina allianser. När riket i Europa blev allt starkare under 1000-talet, inskränktes möjligheterna till inkomster via plundringar alltmer, varför hövdingarna tvingades övergå till att använda de resurser som de kunde avkräva av egna befolkningen till att upprätthålla sitt herravälde. Det var på det sättet ett skattesystem växte fram. Grunden för skatten blev ledungen, det tidigare uppbåd av krigare som ett område skulle ställa upp med när kungen kallade. Detta uppbåd ersattes med utkrävandet av en skatt. Allmogeuppbådet hade dessutom blivit militärt omodernt och genom skatteintäkter kunde kungarna få intäkter för att avlöna tränade soldater och bygga borgar. Då skatten ofta utkrävdes av ett visst område, ofta häradet, fick territoriet en helt ny och viktigare roll jämför med tidigare.⁵

När kungamakten gjorde anspråk på skatt på jord, ledde det ofrånkomligen till ett behov av gränsläggningar för att avgöra var olika makthavares rättigheter slutade respektive började. Om man ska betala skatt till en kung är det viktigt att veta var den ena kungens område slutar och den andres börjar. På samma

sätt, om en bonde ska betala skatt utifrån den mark han brukar, är det även viktigt att veta var den egna jorden slutar och var grannens tar vid. På samma sätt är det vid införandet av sockenkyrkor viktigt att veta i vilken socken man bor och vart man ska betala sitt tionde. Under medeltiden fick herraväldet på detta sätt en starkt rumslig dimension. Gränser och platser av olika slag blev viktiga. Städer, kyrkor, byar, åkrar och gränser representerade alla skilda typer av herravälde och kontroll av jord och inkomster på olika nivåer i samhället. Varje bit mark kan sägas ha blivit kopplad till olika avgifter, landskapet delades in i en hierarki av reglerade sociala rum.⁶

Men en medeltida härskare skulle, precis som tidigare, samtidigt vara generös med gåvor och hålla rika gästabud för sina följeslagare. Generositet kännetecknade en stor man och gav ära. En studie av 1100-talets politiska sfär i Danmark har visat att denna dominerades av löst sammansatta släktgrupper som bands samman av vänskapsförbund, giftermålsallianser och andra ömsesidiga beroenden. Dessa släktgrupper utgjorde samhällets elit och var inblandade i kampen om makten i det danska riket.⁷ Framväxten av stående skatter, borgar och städer samt en skattebefriad frälseklass var avgörande för de medeltida rikenas utveckling vilket gav en helt annan stabilitet i maktutövningen jämfört med tidigare.

Centra i Blekinge under yngre järnålder (500–1050)

Under yngre järnålder och vikingatid var samhället dominerat av en aristokratisk krigarklass som styrde lokalsamhället. I det arkeologiska

materialet framträder dessa människor genom gravmonument, runstenar och silverskatter. I Blekinge saknas ännu så länge arkeologiskt undersökta gravar där avlidna efter samhällets allra yttersta elit är begravda (se kap. 16). Här finns inga storhögar, som i Mälardalen, eller extremt rikt utrustade gravar. Däremot visar koncentrationen av gravar på de stora gravfälten var samhällets centrala bygder var lokaliserade. Det varierade gravskicket visar också tydligt att de människor som levde här inte var en grå homogen massa utan kunde uttrycka olika identiteter. Vi får tänka oss att det bland dem som bodde här fanns de som hade mer att säga till om än andra, hövdingar på lokal och regional nivå (fig. 18:1).

Runstenar är framför allt ett skandinaviskt fenomen. En runsten är betydelsebärande på

Fig. 18:1. Ett offerfynd med tre guldbrakteater, nedlagda under folkvandringstid, hittades vid plöjning år 1817 vid gården Målen på Tjurkö. En av dessa (SHM 1453) har en inskrift med runor. Runorna har tolkats: "Heldar gjorde runorna på det välske korn för Kunimund". "Det välske korn" har tolkats som en omskrivning för brakteatens guld, där "välske" tolkats som frankiskt eller romerskt guld. "Korn" kan också uppfattas som latinets corona, hederskransen, hederbeviset det vill säga betecknar brakteatens funktion som hedersgåva och värdighetstecken. Ytterligare en guldbrakteat har framkommit på Senoren. Sammantaget visar de på närvaron av en lokal makthavare som hade möjlighet att offra de här föremålen. Foto Christer Åhlin, Historiska museet/SHM (CC BY 4.0)

flera sätt och innehåller flera meningsbärande enheter; det språkliga budskapet, utformningen men också stenens placering i landskapet. En runsten är del av en social praktik i samhället, en praktik som beroende på när stenen tillkommit, kan handla om minnet av en avliden släkting, arv, mytologiska förhållanden eller en kombination av flera betydelser. De restes företrädesvis under yngre järnålder, framför allt vikingatid, av personer eller ätter som ville manifesteras sin sociala position i ett visst område.

I ett nordiskt perspektiv är Blekinge det område där runstensresandet tidigast tog fart. Traditionen att resa runstenar i Danmark startade i Blekinge.⁸ Även om användningen av runalfabetet existerat åtminstone sedan 200-talet e. Kr., var det först på 600-talet som man i Danmark började hugga in runor på resta stenar. Flest bevarade runstenar från denna tid finns i Blekinge. Hit hör tre runstenar på Listerlandet, från Istaby, Gummarp och Stentofen. Till samma grupp ska även Björketorpsstenen strax väster om Listerby räknas. De tre Listerstenarna nämner alla mansnamnet Hådulv, men även andra mansnamn som gör att personerna på stenarna kan kopplas till en aristokratisk krigarklass. Runstenarna i sig antyder att det på Lister, kanske i Sölve eller Istaby, fanns ett centrum för ett lokalt hövdingadöme under vendeltid (550–800) (se kap. 16).⁹

Runstenen i Björketorp har varit omtalad som ett märkligt monument ända sedan 1627 (fig. 18:2). Till skillnad från många andra runstenar står den fortfarande på den plats där den restes. Monumentet i Björketorp består av tre höga resta stenar som tillsammans bildar

Fig. 18:2. Runstenen vid Björketorp. Inskriften lyder: "Ärofulla runors rad dolde jag här, mäktiga runor. Rastlös av arghet, död genom list skall den bli som bryter". På den norra sidan står "Jag spår fördärv". Inskriften dateras till 600-talet. Foto: Nationalmuseet, Köpenhamn.

en spetsvinklig triangel med spetsen i norr och basen i söder. Stenen med runtexten är den norra vilken är ca fyra meter hög, medan de båda andra stenarna är vardera cirka tre me-

ter höga och saknar inskrifter.¹⁰ Runtexten på den nordliga stenen sitter i ögonhöjd på dess norra och södra sida. På den norra sidan finns en rad med tio runor, på den södra sidan en längre inskrift på sex horisontella rader. Texten är skriven med den typ av runor som användes före vikingatiden. Riktigt vad inskriften betyder har gäckat forskare under lång tid. Fornforskaren N. H. Sjöborg var 1792 långt ifrån imponerad av texten. Inskriften torde enligt honom "kunna vara nyttigt då man lär barn stava. I historien gör det åtminstone ingen uppbyggelse".¹¹ Den idag gällande tolkningen av inskriften på den södra sidan lyder: "Ärofulla runors rad dolde jag här, mäktiga runor. Rastlös av arghet, död genom list skall den bli som bryter", medan det på den norra sidan står: "Jag spår fördärv". Inskriften är en så kallad förbannelseformel av liknande slag som på den samtida Stentoftenstenen. Den som reste runstenen i Björketorp ska säkerligen kopplas till samma aristokratiska samhällsgrupp som de som reste de samtida runstenarna på Lister, och sannolikt hade dessa personer kontakter med varandra. Att runorna placerats på olika sidor om Björketorpsstenen har lett till spekulationer. Texten "Jag spår fördärv" på den norra sidan kan nästan ses som en rubrik till den text som finns på den andra sidan, men samtidigt är inskriften på södra sidan tydlig med att också den spår fördärv. Eller ska texten på norrsidan ses som en sorts kärnfull sammanfattning av budskapet?

Inskriften i Björketorp är sannolikt samtida med tillverkningen av guldgubbar i Västra Vång. Guldgubbar är svåra att datera men uppträder ofta i sammanhang som dateras till

500- och 600-talen. Avståndet mellan Björketorp och Vång är ca åtta kilometer, en sträcka som kan vandras på två timmar. Fortfarande idag slingrar sig en väg som sannolikt har mycket gamla anor norrut längs med den fornlämningsrika Johannishusåsen, vilken strax söder om Björketorp möter den öst-västliga kustlandsvägen. En hypotetisk tolkning som framförts är att Björketorpsstenen fungerade som en sorts portvakt till den bygd som hade sitt centrum vid Vång.¹² Besökare från söder på väg till Vång fick via runstenen reda på att de nu inträdde i en av gudarna skyddad plats. Hade man väl passerat var man inne i ett heligt landskap, vilket de många gravmonumenten längs vägen också var påtagliga minnesmärken om, innan man slutligen nådde resans mål i Vång.

De vikingatida och medeltida runinskrifterna i Blekinge är färre och utgörs av en runsten från Sölvesborg, daterad till 800-talet, en på Sturkö daterad till tiden omkring år 1000, samt tre från Lösen. Av de senare är en ett fragment av en runsten som dateras till 1000-talets mitt, medan de två andra är medeltida gravhällar med runskrift, daterade dels till perioden 1150–1250, dels till år 1311. Runstenen på Sturkö restes vid Skällenäs där den fortfarande kan ses (fig. 18:3). Möjligen fanns här en storgård, en tolkning som stöds av att här även hittats ett vikingatida skattfynd. I vattnet utanför Skällenäs finns också rester efter en senvikingatida pålspärr.¹³

Ett annat arkeologiskt fyndmaterial som visar samhällets hierarkiska struktur är de skattfynd från vikingatid och tidig medeltid som påträffats i Blekinge (fig. 18:4). Tidsmäs-

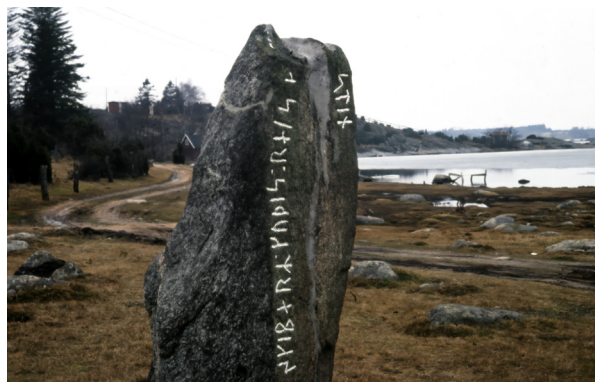

Fig. 18:3. Runstenen på Sturkö. Inskriften lyder "Gudes skeppare reste ... sten". Det är oklart över vem stenen restes eftersom inskriften delvis är förstörd. Foto: Ingemar Atterman, 1967. Blekinge museum (BLM D 3016).

Fig. 18:4. Hänge med motiv av fågel, möjligen en duva, med fördjupade ränder på vingar och stjärt. Del av Johannihusskatten (SHM 3491:25). Foto: Helena Rosengren, Statens historiska museer.

sigt kan skatterna dateras från 900-talets mitt eller första hälft, till början av 1100-talet (se kap. 20).¹⁴ Den sammanlagda vikten av skatterna uppgår till ca tio kilo silver och en mindre mängd guld. Skatterna kan vara nedlagda i orostider, som sparkapital som sedan blivit kvar i marken, eller som offergåvor till gudarna, men oavsett vilken orsaken var, ger de också en bild av hur tillgången på silver inom ett

område såg ut. Skatternas relativa storlek och fördelning blir därmed ett mått på hur silvret var fördelat i samhället. I studier av skattfynd från det vikingatida Danmark framstår Blekinge, nordöstra Skåne och Halland som relativt sett silverfattiga, men samtidigt var det silver som ändå fanns samlat på ett fåtal händer.¹⁵ De två största skatterna i Blekinge, från Edestad och Västra Vång, båda nedlagda efter 1010, understryker markant bilden av Blekinge som ett socialt och ekonomiskt uppdelat samhälle. I dessa två skatter, de största som hittats i Blekinge, finns ca 80 procent av allt vikingatida silver som påträffats i landskapet. Vissa individer hade således en synbar förmåga att samla på sig mycket silver. De vikingatida skattfynden i Blekinge har framför allt påträffats i anslutning till kusten och på öar i skärgården. Den skatt som ligger längst inåt land är den som 1868 hittades i anslutning till Västra Vångs by. Det är också den största på över sex kilo. Skatterna innehåller både silvermynt, arabiska och västeuropeiska, samt föremål av silver. Ett mindre antal föremål av guld förekommer också. De äldsta skatterna verkar ha lagts ned vid mitten av 900-talet. I dessa skatter finns arabiska silvermynt, medan tyska och engelska mynt dominerar i de senare skatterna. Skatten i Västra Vång är den yngsta, nedlagd ca 1120.¹⁶ Ser man på var skattfynden lagts ned så finns en koncentration till mellersta och östra Blekinge.

Även en del andra fynd understryker den bild som runstenar och silverskatter ger, att det fanns eliter på skilda platser i Blekinge under yngre järnålder. Här kan nämnas en exklusiv båtgrav över en kvinna som begravdes på

600-talet i Augerum, och fyndet av en svärdsknapp av guld ornerad med ädelstenar i form av granater som hittats vid Stora Sandvik på Sturkö, daterad till 500-talet (fig. 18:5). Knappen har klara paralleller både till Vendel- och Valsgärdefynden i Uppland och till de berömda båtgravar som i slutet av 1930-talet undersöktes vid Sutton Hoo i England.¹⁷ Även från vikingatid finns fynd från Augerum som visar att platsen fortsatt var säte för en lokal elit. Här har hittats en vikingatida sporre, möjligen tillverkad i England eller Danmark, av en typ som brukar förknippas med de krigare som deltog i de danska erövringstågen till England i slutet av 900-talet och början av 1000-talet.¹⁸

Det har i forskningen spekulerats om förekomsten av vikingatida handelsplatser i Blekinge, dels vid Hjortahammar, dels inne i Hallarumsviken, båda platser där gravfält ligger anslutning till havet, och hamnlägen skyddas av pålspärrar. Bevisen för att här funnits just handelsplatser är i dagsläget få. Det är i stället svårt att hitta en verkligt central plats som dominerade i Blekinge under vikingatid.¹⁹ Snarare visar det arkeologiska materialet att det fanns ett flertal platser där lokala hövdingar troligen residerade under olika perioder av yngre järnålder. En elit fanns på Lister, en i mellersta och en i östra Blekinge och samtidigt kanske på fler än en plats i en bygd. Platserna för det lokala herraväldet har avlöst varandra, som ett utslag av maktens personliga och därmed lösliga karaktär under den här tiden. Makten i landskapet verkar exempelvis flytta från att ha funnits i Augerum under 600-talet till Lösen i sen vikingatid.²⁰ Möjligen kommer framtida undersökningar visa att Västra Vång

Fig. 18:5. Den här svärdsknappen i guld med inlagda granater hittades vid ålfiske 35 meter från stranden vid Stora Sandvik på Sturkö. Svärdsknappen har ursprungligen suttit på ett vendeltida praktsvärd som säkerligen tillhört en av traktens makthavare (SHM 11317). Foto Charlotte Hedenstierna-Jonsson.

fungerade som en central plats för ett större område fram mot slutet av järnåldern, men annars verkar Blekinge ha bestått av ett antal bygder, var och en dominerad av en egen elit.

Omvärlden tränger sig på

I dansk forskning råder konsensus om att ett enande av Danmark skedde senast under Harald Blåtands regering (ca 960–987), i alla fall väster om Öresund, medan införlivandet av Skåne, Halland och Blekinge var en senare affär. Det danska riket söker sitt ursprung i Jelling på Jylland och expanderade successivt österut. I Sverige skedde ett riksenande betydligt senare, först under 1100-talets andra hälft.²¹ I denna process gick kungamakten och kyrkan gemensamt fram. Kungen gav kyrkan stöd i kristnandet, och kyrkan gav kungen gudomlig sanktion. Ofta har man i forskningen försökt hitta platser som kan ha varit viktiga i den-

na process. Biskopssäten och tidiga städer är två sådana företeelser, andra är husabyar och kungalev. Husabyar i sina olika namnformer utgör en omdiskuterad grupp av ortnamn som i Sverige huvudsakligen finns koncentrerade till Mälardalsregionen. I Norge finns ett antal i Östfold, dessutom finns ett fåtal husabyar på spridda platser i Danmark. I äldre svensk forskning menade man att de här platserna var del av den svenska kungamaktens organisation och utgjorde del av kronogodset, där kungens ombud residerade. De fåtal husabyar som återfinns i Danmark tolkades i nationalistisk anda som bevis för perioder av svearnas överhöghet av Danmark under 800- och 900-talen, då man menade att dessa orter tillkommit som stödjepunkter för sveakungen. I Danmark är det dock svårt att se något tydligt mönster för dessa orters lokalisering, och här saknas en tydlig koppling till en specifik kunglig admi-

nistration. Snarare kanske namnet antyder en form av huvudgård, som antingen var centrum i ett kungligt, kyrkligt eller aristokratiskt gods av relativt liten omfattning.²²

I Blekinge finns en husaby i form av byn Hosaby på Lister. Eftersom vissa forskare menat att husabyarna ska kopplas till ett framväxande svearrike har man menat att här fanns ett belägg för att svearna redan under 900-talet kontrollerade Blekinge. Hosaby sågs i denna tolkning som en militär stödjepunkt och förvaltningssäte för svearnas organisation, en tolkning som dock är svår att upprätthålla.²³ Att tänka sig att ett svearrike med centrum i Mälارlandskapen hade tentakler till Blekinge under 800-talet är inte realistiskt. Enligt 1700-talshistorikern Christopher Cronholm hade ärkebiskopen i Lund en huvudgård för sina kyrkliga gods i Hosaby.²⁴ Den eventuella roll Hosaby på Lister hade i riksbildningsprocessen i Blekinge är i dag högst oklar.

Betydligt säkrare är tecknen på en inträngande främmande makt i Blekinge under 1060-talet då biskop Egiuo i Lund enligt Adam av Bremen ska ha kristnat Blekinge (se kap. 16). Dessa uppgifter visar att Blekinge nu hamnat inom en dansk kyrklig intressesfär. Äldre uppgifter som lämnas av den engelsk-norske resenären Wulfstan i en reseberättelse till den engelske kungen Alfred den store i slutet av 800-talet gjorde gällande att Blekinge då tillhörde svearna.²⁵ Vad innebörden i begrepp som svear och daner egentligen var vid denna tid är dock oklart. Att Blekinge under 1000-talet kristnades från det nyinrättade biskopssätet i Dalby kan dock ses som det första tecknet på en framträngande dansk centralmakt.

Länge tolkades ett gränsläggingsdokument, *Landamæri I*, som belägg för att Blekinge skulle blivit danskt redan på 1000-talet. Dokumentet berättar om hur den danske kungen Sven Tveskägg och den svenske kungen Emund Slemme under tidigt 1000-tal enades om att gränsen mellan deras riken gick mellan Halland och Västergötland. En gränssten, "Hvite sten", visade platsen där Skåne, Halland och Småland möttes. Därefter gör dokumentet ett stort hopp och placerar den sjätte gränsstenen vid Bröms vid Kalmarsund längst i öster. Senare forskning har dock visat att dokumentet tillkommit först på 1200-talet. Ett problem med texten är exempelvis att Sven Tveskägg dog redan 1014 och att Emund Slemme blev kung i Sverige först på 1050-talet. Idag menar forskningen snarare att dokumentet tillkommit i danskt intresse först under 1200-talet, som ett sätt att visa att danska anspråk på Halland och Blekinge hade hög ålder.²⁶ Om tolkningen är riktig visar det att Blekinges status som ett danskt område inte var helt självklar ännu på 1200-talet.

I den danske historieskrivaren Saxo Grammaticus krönika om danernas historia, *Gesta Danorum*, som skrevs på uppdrag av ärkebiskop Absalon omkring år 1200, omnämns Blekinge fem gånger. Tre av dessa handlar om en geografisk beskrivning av Danmark och den redan då uppmärksammade runinskriften vid Runamo. Det fjärde omtalar att det var sagokungen Harald Hildetand som hade låtit rista runorna i Runamo medan det femte handlar om Olof Haraldsson, son till den danske kungen Harald Kesja och sonson till Erik Ejegod, som år 1138 försökte bli kung i Danmark, men

tvingades fly genom Blekinge till Götaland.²⁷ Det framgår av Saxos beskrivning att Blekinge sågs som en naturlig del av Danmark omkring år 1200, landskapet nämns inte som en del av svearnas eller någon annans land. Det är också intressant att notera att Saxo berättar att kung Valdemar (kung 1157–1182), var så till den grad förundrad av det som man då trodde var en runinskrift vid Runamo, att han sände en expedition för att dokumentera den (se kap. 15).²⁸ Det är den första uppgiften vi har om att en dansk kung visat intresse för Blekinge. Om Valdemar själv var i Blekinge någon gång är oklart, men som dansk kung verkar han inte haft några problem med att sända dit en expedition och åtminstone kungen förefaller ha betraktat Blekinge som ett danskt område.

Ytterligare ett intressant skriftligt belägg i sammanhanget utfärdades av den danske biskopen Valdemar Knudsen år 1182. Han var vald till biskop i Slesvig och oäkta son till den tidigare danske kungen Knut Magnusson (död 1157). Valdemar Knudsen ingick således i den danska kungliga familjen och försökte på 1190-talet själv bli dansk kung. År 1182 donerade han ett antal egendomar till premonstratensklostret i Vä som instiftats strax dessförinnan. Bland alla egendomar som räknas upp, de flesta i nordöstra Skåne, ingick även ett antal egendomar i Blekinge, däribland Nedre och Övre Jemsunda, Rödeby, ön Vämö, en fjärdedel av Skillinge och ett bol, en jordenhet, i Vallby. Dessutom ingick ett antal egendomar i Blekinge som inte är säkert lokaliserade; *Chaeslaff*, *Fentby*, *Dusum* och *Hesleruth*. Den sistnämnda platsen har föreslagits vara identisk med byn Hästaryd i Mörrum socken.²⁹ De

platser som kan lokaliseras ligger i mellersta och östra Blekinge.

Den fråga som inställer sig är hur biskop Valdemar hade fått kontroll över de här egendomarna så att han kunde skänka bort dem. Att han gjorde så tyder på att de var egendom han fritt kunde förfoga över. Ett tänkbart alternativ är att den kommit i arv från hans far eller någon annan kunglig släkting. Om så var fallet kan vi ana oss till att danska kungar var verksamma och aktiva i Blekinge, antingen direkt eller via ombud, i alla fall senast vid mitten av 1100-talet.

Vid sidan av sina privatägda jordar lyckades kungamakten under medeltiden att tillskansa sig jord genom huvudsakligen två sätt. Det ena var via fridsköp, då den som brutit mot kungens fred fick lämna jord i böter. På så sätt fick kungamakten kontrollen över gårdar och byar i den gamla centralbygden. Att Västra Vångs by i *Decimantboken* 1651 helt bestod av kronojord, kan möjligen ses som ett resultat av att den danska kungamakten genom lagtvång, eller våld, övertagit de ägor som tidigare ingick i den domän som hade sitt ursprung i järnålderns Vång. Möjligen skedde detta omkring år 1120, då den stora silverskatten grävdes ned i byn. Det andra sättet var att kungarna, med hänvisning till den romerska rätten, hävdade äganderätt till allmänningsmarken där mycket av den medeltida kolonisationen ägde rum (se kap. 15).³⁰ Att det senare lyckades ser vi inte minst i Blekinge genom att de gårdar som togs upp i landskapets skogsbygder blev kronogårdar eftersom de var belägna på kungens mark. Av de egendomar i donationen till Vä som går att lokalisera, verkar det som om biskop Valde-

mar hade egendomar både i den gamla bygden och i nykoloniserade delar av Blekinge.

Konkreta belägg för en närvarande dansk kungamakt i Blekinge har vi från början av 1200-talet genom *Kung Valdemars Jordebok*. Denna upprättades omkring år 1230 på uppdrag av kung Valdemar II och upptecknade kungliga inkomster i skilda delar av Danmark. Jordeboken skilde på de kungliga egendomar som kallades *patrimonium*, vilket förefaller ha varit de egendomar som kungen ägde som privatperson, alltså hans egna släktgods, och kungens ämbetsgods, som kallades *kungalev*. Medan den första typen av gods främst fanns i västra Danmark fanns det kungalev i varje härad utspridda över i princip hela det östra medeltida Danmark. Kungaleven verkar ha fungerat som kungsgårdar för kungamaktens administration och kontroll av riket. Hit tänker man sig att intäkter från skatt och andra avgifter fördes. Kungaleven skulle vara grunden för en kringresande kungamakt, dit kungen med följe skulle kunna resa för att ”äta sig” igenom landet. I östra Danmark rådde principen med ett kungalev per härad. I en del fall, när kungen ansåg att det fanns speciellt viktiga företeelser att bevaka, kunde det finnas extra kungalev.³¹

I Blekinge fanns enligt *Kung Valdemars Jordebok* fem kungalev. Lister räknades inte här till Blekinge utan var ett eget område, där kungen också förfogade över egendomar, vilka tidigare skulle ha tillhört ett kungalev. Troligen låg detta i Mjällby. Kungaleven låg annars centralt i respektive härad, i Hoby i Västra härad, i Ronneby i Medelstads härad och i Lösen i Östra härad. Dessutom fanns ett kungalev i Mörrum i Västra härad och ett i Wambåsa i Med-

elstads härad, som troligen tillvaratog speciella kungliga intressen på dessa platser. I Mörrum bör laxfisket ha varit ett sådant, medan möjligen hamnen vid Hjortahammar avgjort lokaliseringen för kungsgården i Wambåsa.³² Genom de extra kungaleven lyckades kungamakten också nästan fullständigt täcka in dåtidens blekingska huvudbygder. Syftet var kanske främst att stärka kontrollen över bygden, snarare än att kontrollera några specifika tillgångar.³³

Hur kungaleven konkret såg ut, vilka byggnader som fanns på en sådan plats vet vi inte. Endast ett fåtal kungalev har varit föremål för arkeologiska undersökningar, och där så skett verkar bebyggelsen anknyta till den på andra storgårdar från tidig medeltid, dvs. stora stolpbyggda långhus och grophus. Möjligtvis kan man se en koppling mellan kungalev och så kallade trelleborgshus, mycket stora långhus med elliptiskt svängda väggar. Dessa byggnader kan ha fungerat som gästbudshus. Byggnadstypen är känd från danska vikingatida ringborgar, bl.a. i Trelleborg på Själland som uppfördes under 980-talet. Det är också denna fyndplats som gett byggnadstypen sitt namn. Att döma av undersökta boplatser i anslutning till kungalev i Halland, är det också tydligt att trelleborgshusen representerar en typ av kungligt anknuten arkitektur. Det är just på kungaleven och på boplatser i närheten av dessa som den här typen av hus påträffats.³⁴ Till detta ska läggas att vid kungaleven i Hoby och Ronneby fanns för Blekinges del exceptionellt påkostade kyrkor, villas utseende säkert ska kopplas till närvaro av kungens ombudsmän (sae kap. 16).

Kung Valdemars Jordebok nämner även andra kungliga egendomar vid sidan av kunga-

leven. I den så kallade Ö-listan nämns att kungen hade "hus" på flera öar runt om i riket, däribland i den blekingska skärgården. Här hade kungen hus på Gö (eller Gyön?), Hasslö, Sturkö och Senoren. Dessutom hade kungen andra egendomar på Utlängan, Inlängan och Tärnö.³⁵ Till det kan läggas biskop Valdemars donation av Vämö, ytterligare en ö. Att ha fotfäste i skärgården verkar ha varit betydelsefullt. Vilken funktion dessa "hus" hade är oklart och flera alternativa tolkningar har framförts. De kan ha fungerat som övernattningsplatser för kungen och hans män vid besök i Blekinge och på seglats österut till Estland, som var danskt vid denna tid. Det har även föreslagits att öarna och husen fungerade som kungliga jakt-parker spridda runt om i riket, detta eftersom Ö-listan räknar upp olika djurarter efter vissa öar. Andra menar att dessa hus snarare ska ses som ett utslag av den kungliga kontrollen av Blekinge. Egendomar låg på kommunikativt viktiga öar, i flera fall i närheten av de omfattande spärranläggningar som hittats runt om i den blekingska skärgården. Detta har inneburit att det innanför liggande landskapet kunnat försvaras, men även att kungen haft möjlighet att kontrollera tillträdet till Blekinges huvudbygder.³⁶ Hur de här husen såg ut, och vilken typ av byggnader som fanns där, är i dagsläget helt okänt.

När kungalevsorganisationen etablerades är oklart. Flera forskare tänker sig att det skedde med början i 1000-talet och att kungaleven hade störst betydelse fram till tiden runt 1150.³⁷ Samtidigt får man tänka sig att det var en organisation som etablerades successivt i takt med att olika områden inkorporerades i det

danska riket. I Blekinge är det svårt att tänka sig en fungerade organisation av kungalev förr än tidigast efter år 1100. I Danmark verkar kungaleven ha spelat ut sin roll redan vid 1100-talets mitt då de ersattes av borgar, men i Blekinge får vi nog räkna med att de fungerade in på 1200-talet. Snarare var det nog först under 1100-talet som Blekinge mer tydligt integrerades i det danska riket. Det framkommer inte minst av sammansättningen av mynt påträffade i skattfynd i Blekinge. I Skåne blev danska mynt dominerande i skatterna redan i mitten av 1000-talet, detta som ett resultat av en reglerad myntcirkulation där den danska kungamakten kunde genomdriva att invånarna bara använde danska mynt. Hade skåningarna tillgång till utländska mynt fick de växlas in mot danska. Någon sådan kunglig kontroll kan inte spåras i Blekinge vid denna tid. Där dominerades skatterna fortfarande i det tidiga 1100-talet av tyska mynt, varför Blekinge inte verkar ha varit en del av Danmark på samma sätt som Skåne under 1000-talet. Myntsammansättningen skvallrar om att verklig kunglig kontroll nog först uppnåddes en bit in på 1100-talet.³⁸

Organisationen och införandet av kungsgårdar måste ha medfört att det uppkom en ny social klass, kungens män, de som agerade som kungliga ombud och företrädde kungens intressen i lokalsamhället. Beroende på olika individers och familjers ställningstagande i den här processen kunde den existerande eliten i Blekinge i början av medeltiden välja att antingen liera sig med den nya kungamakten och därmed bli kungens tjänare, eller förhålla sig avvaktande och i vissa fall kanske till och med motarbeta den utveckling som var på gång.

Oavsett vilket måste kungamaktens etablering ha lett till slitningar och konflikter i samhället, mellan en gammal elit som nu såg sin position hotad, och en grupp av uppkomlingar, vilkas makt grundades på deras position som kungens män (fig. 18:6).

Man kan fråga sig hur människorna i Blekinge ställde sig till att successivt bli införlivade i ett danskt rike. Finns några tecken på motstånd? Kanske ska de pålspärrar som hittats på

skilda platser i skärgården ses i ett sådant perspektiv.³⁹ Spärrarna är daterade via ¹⁴C-analyser och dendrokronologi, dvs. årsringsdatering av timret, och de förefaller snarare vara tidigmedeltida än vikingatida varför de är högst i intressanta i relation till de processer som ägde rum vid tiden.⁴⁰ En av spärrarna i Listerby skärgård verkar ha haft flera byggfaser. Den byggdes antagligen omkring år 1070, varefter den lagades och/eller byggdes till två gånger, dels strax före

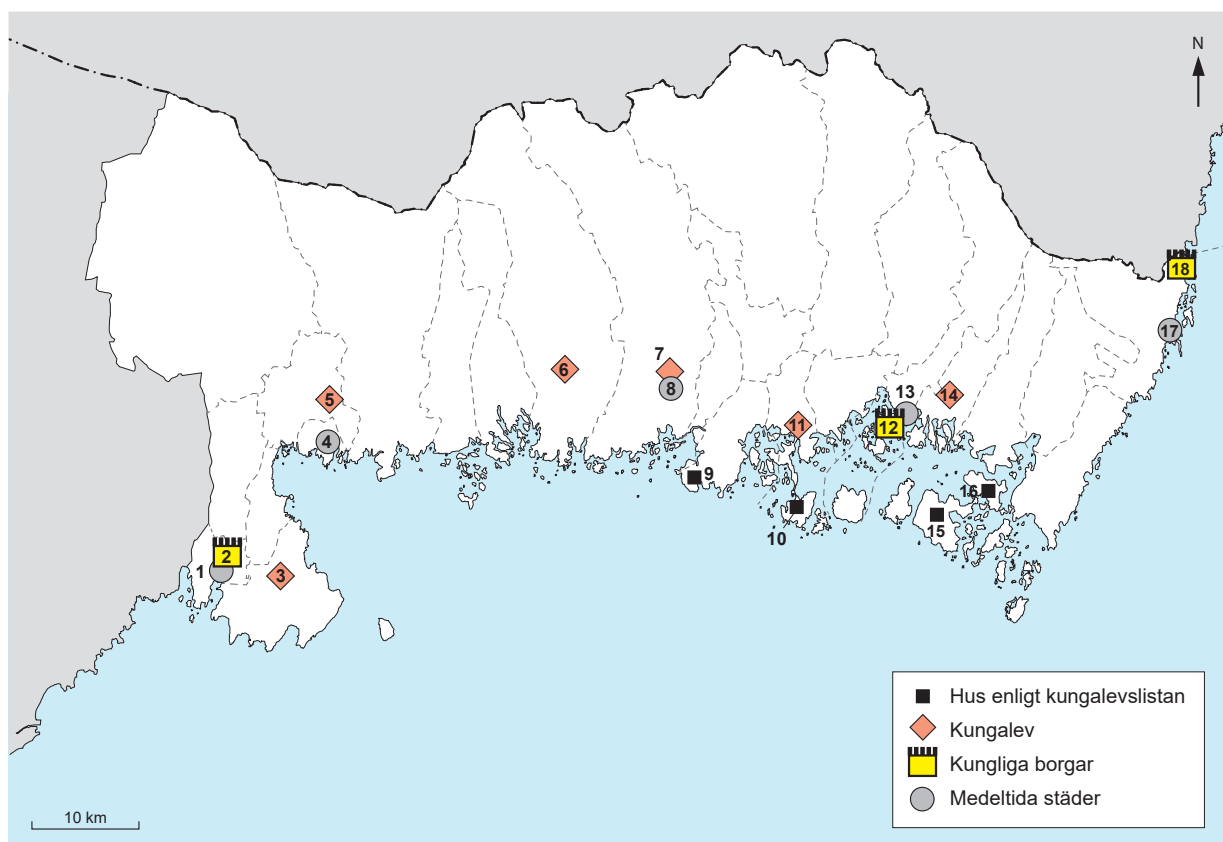

Fig. 18:6 Kungalev, kungliga borgar och medeltida städer i Blekinge: 1) Sölvesborg (stad), 2) Sölvesborg (borg), 3) Mjällby (kungalev), 4) Elleholm (stad), 5) Mörrum (kungalev), 6) Hoby (kungalev), 7) Ronneby (kungalev), 8) Ronneby (stad), 9) Gö (kungens 'hus'), 10) Hasslö (kungens 'hus'), 11) Wambåsa (kungalev), 12) Lyckå (borg), 13) Lyckå (borg), 14) Lösen (kungalev), 15) Sturkö (kungens 'hus'), 16) Senoren (kungens 'hus'), 17) Avaskär (stad), 18) Brömsehus (borg).

1120, dels i mitten av 1130-talet.⁴¹ Dateringar-
na kan till jämföras med uppgifterna om att
Eginos kristnande av Blekinge ska ha skett på
1060-talet, och den ovan skisserade hypotesen
om att dansk kunglig administration i Blekinge
etablerades i tidigt 1100-tal. Spärranläggning-
arna är resultatet av en imponerande arbetsin-
sats, där tiotusentals träd avverks och ban-
kats ned i havsbotten. I dagsläget är det dock
svårt att avgöra om detta arbete genomfördes
på order av den inträngande kungamakten, el-
ler om det gjordes som ett försvar mot denna av
de lokala bygderna (se kap. 19).

Kungens Sölvesborg

I mitten av 1100-talet började nätet med kunga-
lev att avvecklas i Danmark och ersättas av
borgar. Den medeltida borgen var en skapelse
med många funktioner, den var dels en militär
stödjepunkt, både för att kontrollera landet och
försvara det mot inre och yttre fiender, dels en
administrativ stödjepunkt dit skatt och andra
varor fördes. Borgen var dessutom en represen-
tativ bostad för kungen, biskopen eller den fräl-
seman som var byggherre. Man får inte heller
glömma det faktum att borgen var en maktsym-
bol av stora mått, permanent närvarande i land-
skapet som en ständig påminnelse om vem som
bestämde.⁴² När de äldsta kungliga borgarna
uppfördes i Blekinge är något oklart, men detta
skedde sannolikt inte förrän tidigast under sent
1200-tal, eller mer troligt först på 1300-talet. De
viktiga riksborgarna i Blekinge var Sölvesborg,
Brömsehus och sedermera Lyckå. Dessutom lät
biskopen i Lund uppföra en borg i Elleholm. Ut-
över dessa fanns ett antal mindre borganlägg-
ningar om vilka inte mycket är känt.

Utan tvekan var borgen i Sölvesborg den stora
riksborgen i Blekinge både under medeltiden
och fram till det svenska maktövertagandet
1658. Borgen som uppfördes längst in i Sölves-
borgsviken tillkom troligen före staden med
samma namn. Att borgen uppfördes var säkert
anledningen till att det fiskeläge som fanns på
platsen senare utvecklades till stad.⁴³ Borgen
bestod av en inre del med ett torn på en konst-
gjord kulle, som omgavs av en vallgrav, samt
ett större förborgområde, som utbreddes sig sö-
der, väster och norr om huvudborgen. På den
inre kullen finns idag ruinerna efter ett stort
sextonsidigt tegeltorn.

I det medeltida skriftliga källmaterialet
nämns Sölvesborg första gången i två brev från
år 1343. I det ena förbinder sig riddaren Knut
Folkesson att till kung Magnus Eriksson lämna
kvitto på 200 mark skånska penningar för Söl-
vesöre och för grunden som Sölvesborg ligger
på. I det andra brevet förklarar samma Knut
Folkesson att han av kung Magnus på tre år,
mot en årlig avgift av 500 mark skånska pen-
ningar, mottagit Blekinge och Lister med alla
avgifter och kungliga rättigheter, med vissa un-
dantag.⁴⁴ Knut Folkesson förband sig dessutom
att på egen bekostnad underhålla en militär
besättning på Sölvesborg för skatternas indri-
vande och borgens försvar samt att ha tillsyn
över byggnadsarbetet. Det är tydligt att det vid
denna tid pågick byggnadsarbeten på borgen.

Breven är utställda under de år, 1332–1360,
då Skåne och Blekinge hade förvärvats av den
svenska kungen Magnus Eriksson, när det
danska kungariket var i djup ekonomisk kris.
År 1360 återtog den danske kungen Valdemar
Atterdag Skåne och Blekinge. Borgen i Sölves-

borg, var under 1400- och 1500-talen tidvis förlänad till olika aristokrater.⁴⁵ I början av 1400-talet uppehöll sig drottning Margareta och kung Erik av Pommern samt delar av den danska högaristokratin flera gånger på borgen. Under juni månad 1402, i mars och december månad 1406 samt mars månad 1412 var kungligheter med säkerhet i Sölvesborg.⁴⁶ Förmodligen bodde de då på borgen. Borgen förlorade sin militära funktion efter att ha bränts av sin danska besättning under nordiska sjuårskriget år 1564, men fortsatte att vara länscentrum för stora delar av Blekinge fram till dess att landskapet blev svenskt 1658.⁴⁷

Borgen är ett resultat av en imponerande arbetsinsats som krävt tusentals dagsverken. Den konstgjorda inre borgkullen består av minst 20 000 kubikmeter jord som grävts upp, transporterats och packats ihop med handkraft. Även det stora tegeltorn av vilket idag endast de nedre delarna är bevarade var en imponerande skapelse (fig. 18:7). Tornet hade en murtjocklek i de nedre delarna på över fem meter.⁴⁸ De enormt tjocka murarna gör att tornet sannolikt varit mycket högt. Kärnan i Helsingborg, det medeltida torn som byggdes ca 1320, har murar som är ca 4,5 meter tjocka. Idag är Kärnan 34,5 meter högt och sannolikt var tornet i

Fig. 18:7. Foto av det medeltida tornet i Sölvesborg. Foto: Martin Hansson, 2022.

Sölvesborg av minst samma höjd.⁴⁹ Då tornet dessutom står på en nio meter hög kulle kan tornet ha nått en höjd av 40–50 meter över Sölvesborgsvikens vatten.

I forskningen framförs ofta tanken att borgen byggdes redan under 1200-talet, men några säkra belägg för det finns inte i dagsläget. I Arild Huitfeldts danska krönika från 1500-talets slut omtalas att Sölvesborg 1263 innehades av hertig Otto av Brunsvig, en dotterson till den danske kungen Valdemar I. Eftersom Otto avled redan 1250 är uppgiften mycket osäker.⁵⁰ Hypotetiskt har vissa forskare anförts att borgen kan ha stått klar redan på 1230-talet, eftersom Lister, det område där borgen ligger, saknade kungalev i *Kung Valdemars Jordebok*.⁵¹ Borgen skulle redan då ha övertagit ansvaret för kungamaktens administration i området. I det arkeologiska material som framkommit vid olika undersökningar på och runt borgkullen är allt daterande fyndmaterial som äldst från tidigt 1300-tal. De ¹⁴C-dateringar som gjorts från botten av den yttre vallgraven, och från den äldsta nivån av borggården runt tornet, visar att både vallgrav och borggård tillkommit på 1300-talet, troligen samtidigt med det stora tornet, vilket gör den omfattande arbetsinsatsen än mer imponerande. Enda fyndet som indikerar tidigare verksamhet på platsen är en ¹⁴C-datering av ett vildsvinsben till 1200-talet, men dess fyndkontext är något oklar.⁵² Det verkar snarare som om borgen uppfördes under början eller första halvan av 1300-talet. Bevisligen pågick byggnadsarbeten 1343, så möjligen var det Magnus Eriksson som tog initiativ till borgbygget.

Borgen var ytmässigt väldigt stor i jämförelse med många andra danska borgar (fig. 18:8). Av borgområdet upptar huvudborgen med tegeltornet och den inre vallgraven ca 17 500 kvadratmeter, medan förborgen innanför den yttre vallgraven har varit ungefär 16 500 kvadratmeter stor. Totalt var borgområdet således omkring 34 000 kvadratmeter stort, vilket gör det till en av de ytmässigt största borgarna i det medeltida Danmark.⁵³ Förborgen förefaller också oproportionerligt omfattande. Det har föreslagits att förborgens storlek kan ha berott på planer på att etablera en handelsplats inne på förborgen. Det rumsliga läget, med borgen inne i Sölvesborgsviken och staden utanför, gör ju också att borgen svårligen kunnat skyd-

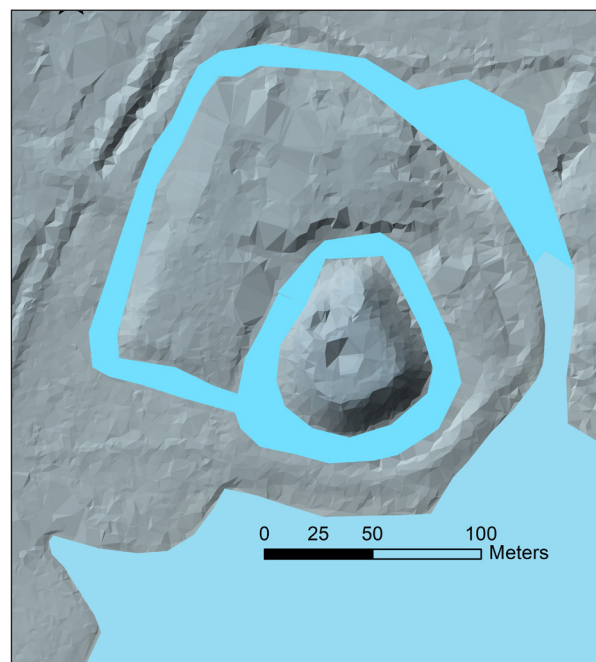

Fig. 18:8. Rekonstruktion av Sölvesborgs borgområde med LIDAR-teknik. Den vallgravsommårdade borgkullen med tegeltornet omgavs i norr och öster av en stor förborg. Karta: Martin Hansson.

da staden varför denna förefaller vara en senare etablering än borgen.

Kungens Brömsehus och Lyckå

Som en motpol till Sölvesborg i västra Blekinge uppfördes, vad det verkar också under 1300-talet, en borg vid Brömsebäckens utlopp i Kalmarsund i öster, omedelbart söder om gränsen till Sverige. Idag består anläggningen av en fem–sex meter hög, sannolikt delvis konstgjord, fyrsidig kulle som omges av en vallgrav (fig. 18:9–10). Strax väster om vallgraven finns ett kvadratisk förborgsområde som omges av en separat vallgrav. Omedelbart nordost om borgen fanns ett hamnläge, varför borgen kunde nås direkt från havet. Antalet skriftliga källor som berör Brömsehus är inte stort och då inga arkeologiska undersökningar gjorts på platsen är kunskapen om denna borg dålig. Säkert är att Brömsehus nämns första gången 1366, då det omtalas att Valdemar Atterdag var på fästet vid Bröms i samband med förhandlingar med den svenska kungen Albrekt, som då var i Kalmar. Det har antagits att Brömsehus var en borg som anlades av Valdemar Atterdag, i samband med att han återtog Skånelanden från den svenske kungen Magnus Eriksson 1360. Borgen skulle då ha byggts som ett gränsfäste mot Sverige. Nästa gång den nämns är under Engelbrektfejden 1436 då den intogs och sannolikt brändes. När det hölls ett kungamöte i Bröms 1541 nämns inte borgen, som då verkar ha varit övergiven. Troligen har Brömsehus fungerat både som gränsfäste mot Sverige, och kanske även som länscentrum för Östra härad, även om ett sådant län inte kan

Fig. 18:9. Brömsehus borgkulle omgiven av sankmark. Foto: Morgan Olsson, Svanhalla, 2007. Blekinge museum (BLM DB 2007 1577).

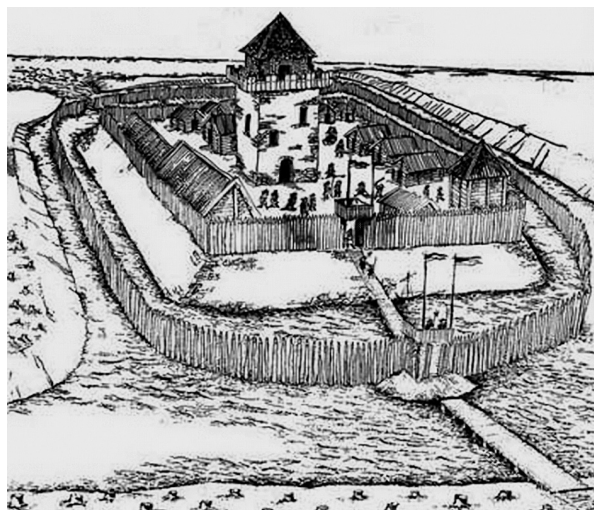

Fig. 18:10. Rekonstruktion av Brömsehus under medeltiden. Länsstyrelsen i Blekinge.

säkert beläggas förrän i mitten av 1400-talet då borgen i Lyckå uppfördes.⁵⁴

Idag syns inga spår efter byggnader på borgkullen vid Brömsehus, men äldre uppgifter gör gällande att det ska ha funnits stengrunder på borgplatån. På 1700-talet ska här ha funnits lämningar efter en fyrkantig byggnad med 18 meters sida. De här grunderna har röjts bort

i samband med att borgplatån nyttjats för odling. Sannolikt har borgen huvudsakligen varit bebyggd med timrade byggnader, som många andra borgar vid denna tid. Borgen saknade ett naturligt omland varifrån den kunde försörjas av kringliggande bönder, där den låg längst upp i det nordöstra hörnet av Blekinge.

Borgen i Lyckå etablerades i sin första form på 1440-talet i staden med samma namn. Av ett brev att döma hade frälsemannen Claus Nielsen (Sparre) 1449 förvärvat ett antal gårdar i den södra delen av staden, där han anlagt sin gård och sitt hus. I den sydvästra delen av stadsområdet som det framträder på en karta från 1700-talet syns två områden med vallar och gravar, benämnda ”Stora och Lilla Vallen”. Vid en arkeologisk undersökning 1975 kunde

de pålar som avgränsade vallgraven dateras genom dendrokronologi, årsringsdatering av timret, till åren 1485–1488, vilket verkar ha varit året då byggnationen som tidigast har avslutats.⁵⁵ Borgen, vars utseende i övrigt är okänt, förefaller ha varit byggd i timmer och ha fungerat som centrum för det kungliga länet i Östra härad. År 1545 beordrade den danske kungen Kristian III ståthållaren Ebbe Ulfelt att bygga ett fast hus i sten för att förbättra försvaret av staden och länet. Staden och borgen, som inte verkar ha varit en särskilt stark militär befästning, hade bränts av en svenska styrka 1507.

Den nya borgen, det fasta stenhuset, uppfördes på ett höjdparti med utsikt över åmynningen och fjärden ungefär 150 meter söder om staden (fig. 18:11). Borgen var en rektan-

Fig. 18:11. Borgruinen i Lyckå. Foto: Martin Hansson, 2022.

gulär byggnad, med två diagonalt motstående utskjutande torn från vilka man kunde ge långsgående eld utmed byggnadens sidor. För att snabba på bygget beordrades 1549 alla murmästare och kalkslagare i Åhus och Vä att bege sig till Lyckå för att arbeta med borgbygget. Borgen fungerade som det nya centret för länet och staden under närmare 50 år. Den framstår dock inte som en stark försvarsanläggning. Den var sannolikt bara uppförd i två våningar och några spår efter en förborg som kunde förhindra en fientlig framryckning mot stenhuset kan idag inte ses. Under nordiska sjuårskriget 1564 belägrades och intogs borgen av de svenska trupperna, sedan de först bränt staden Lyckå. Borgen återerövrades dock snart av danskarna och reparerades, innan den slutligen brändes i samband med att Lyckå lades ned som stad 1601. Funktionen som länscentrum för Östra härad överfördes då på den nya fästningsstaden Kristianopol.⁵⁶

Kungliga län och kungliga besök

Under medeltiden var en kunglig borg centrum i ett län. Länsväsendet var en fundamental del av det medeltida samhället. Genom att förläna sin överhöghet över jorden mot framför allt militära tjänster till sina följeslagare kunde kungen kontrollera landet. Det innebar att om en magnat lovade att stödja kungen med sina egna män, kunde han i utbyte få kontrollera ett län. Därmed fick länstagaren även kontroll över vissa delar av de inkomster, exempelvis skatter och böter, som annars skulle ha tillfallit kungen.⁵⁷ Ett län kunde i Norden förlänas på olika villkor. En frälseman kunde ha det på tjänst, på räk-

skap, som en ren förläning, eller som pant för att ha lånat kungen pengar.

Under medeltiden fanns tre län i Blekinge: Sölvesborgs län, Lyckå län och Elleholms län. Det senare var ett län med centrum på borgen i Elleholm som samlade inkomsterna från ärkebiskopens och kyrkans gods i Blekinge. Sölvesborg var otvivelaktig både det viktigaste och mest inkomstbringande länet i Blekinge. Under 1400- och 1500-talen var länet förlänt till flera framstående aristokrater, exempelvis Ivar Axelsson (Tott) och Jens Holgersen (Ulfstand). Det är också den enda borg där vi vet att kungligheter återkommande vistades. Elleholms län var inte på samma sätt som de kungliga länen rumsligt avgränsat. I stället fanns länets egendomar, 150 gårdar, utspridda på olika platser i Blekinge, framför allt på Lister (se kap. 23).⁵⁸

Förutom de stora riksborgarna fanns även andra stödjepunkter för den danska kungamakten. De medeltida städer som etablerades i landskapet, framför allt under 1300- och 1400-talen, var sådana (se kap. 22). Utöver detta fanns ytterligare några mindre borganläggningar, visserligen okända i de skriftliga källorna, men som en del forskare velat koppla ihop med kungamaktens verksamhet.

Strax norr om Kyrkhult i nordvästra Blekinge finns en mindre borganläggning på en udde i Hörnsjön som kallas Hörneborg. Anläggningen är okänd i de skriftliga källorna och har länge antagits ha varit en borg från 1300-talet, kopplad till småländska Hjärnesläkten som residerade på huvudgården Bliðingsholm i södra Småland. Mindre borgar, eller snarare befästa gårdar, av liknande typ finns på många platser i Sverige, inte minst i

Småland.⁵⁹ En arkeologisk undersökning har dock visat att anläggningen sannolikt är tillkommen redan under 1200-talet. I stället för att se anläggningen som en borg, har den tolkats som en form av skattelada, anlagd av kungamakten för att kräva in skatt i norra Skåne och Blekinge.⁶⁰ Även om mycket återstår att klara ut när det gäller anläggningens tillkomst, funktion och i vilket sammanhang den tillkom, är tolkningen intressant, inte minst mot bakgrund av kungamaktens stora jordinnehav i Blekinges skogsbygder vid medeltidens slut.

Samtidigt kan man undra hur ofta och när, eller om, de danska kungarna personligen var i Blekinge. Av de skriftliga källorna att döma verkar det inte ha varit särskilt ofta. De bevarade källor som berättar var den danske kungen uppehöll sig vid ett specifikt tillfälle är inte många, oftast vet man inte var kungen befann sig. De källor som dock finns visar att kungarna huvudsakligen vistades på Själland och Fyn, i västra Jylland eller i västra Skåne. Rikets periferier fick sällan eller aldrig kungligt besök. Först med Erik Klipping (1286–1319) fick Halland besök av en dansk kung, men ingen dansk kung kan med säkerhet sägas ha befunnit sig i Blekinge före 1332.⁶¹

I dagsläget förefaller Valdemar Atterdag ha varit den förste danske kung som vi med säkerhet vet var i Blekinge. Hans styrkor återtog Sölvesborg 1359 och 1360, och kungen verkar ha varit på Brömsehus 1366 i samband med förhandlingar. Det är först med drottning Margareta och Erik av Pommern som vi får belägg för att danska kungar och drottningar utfärdade brev i Blekinge, då de flera gånger vistades på Sölvesborg. Även senare under

1400-talet vistades danska kungar i Blekinge, exempelvis var kung Hans i Sölvesborg 1486 när han instiftade ett konvent i staden, och han var även i Ronneby i samband med att hans krigsskepp *Gribshunden* förliste vid Stora Ekön 1495. Kungligheter nas uppehållsorter är visserligen dåligt kända, särskilt för tiden före 1300, men deras resemönster gör ändå tydligt att Blekinge var en perifer del av det danska riket, som egentligen först efter 1300-talets mitt blev värt att besöka ur kungligt perspektiv.

Några förlänningar av hela landskapet Blekinge är inte kända, med ett undantag. År 1246 omtalas Knud Valdemarsen, oäkta son till den danske kungen Valdemar II, som hertig av Blekinge. Han hade tidigare varit hertig av Estland, men när det danska Östersjöväldet gått förlorat och Danmark förlorade kontrollen över Estland 1229, omtalas han därefter under en tid som hertig av Blekinge, innan han blev hertig av Lolland.⁶² Om hertig Knud någonsin residerade i, eller ens besökte, Blekinge är inte känt. I mitten av 1200-talet får man i så fall tänka sig ett kungalev som uppehållsort, kanske i första hand Ronneby.

Blekinge i medeltidens politiska historia

Den politiska utvecklingen i det medeltida Norden kulminerade 1397 i skapandet av den så kallade Kalmarunionen, då Danmark, Sverige och Norge förenades genom att samma regent erkändes i alla tre rikena. Detta lade grunden för mycket av de kommande politiska förvecklingarna i Norden. Inte minst upplösningen av unionen, och den underliggande rivaliteten mellan Danmark och Sverige, fick stor påverkan på Blekinge (se kap. 25).⁶³ Genom

skapandet av Kalmarunionen blev de danska kungarnas intresse alltmer fokuserat på vad som hände i Sverige, vilket gjorde att Blekinge, som en östlig utpost på vägen mot Sverige, mer hamnade i fokus. Det var ju också efter att Kalmarunionen etablerats som drottning Margareta och Erik av Pommern uppehöll sig längre tidsperioder i Blekinge.

Även om Blekinge från 1100-talet var en del av Danmark, hade Skånelanden, som nämnts ovan, under en period styrts av en svensk kung. När den danske kungen Kristofer II avled 1332 utsågs ingen ny kung i Danmark. Kungen hade delat ut delar av riket i pant för lån, både till inhemska och utländska aristokrater. De största panterna hade bröderna Gerhard och Johan, grevar av Holstein. Greve Johan kontrollerade Skåne, Halland och Blekinge, men var ingen populär länsherre, och i juni 1332, redan innan kung Kristofers död, ingick ärkebiskopen i Lund ett avtal med den svensk-norske kungen Magnus Eriksson, om att denne skulle lösa in greve Johans pant på 34 000 mark silver mot att han fick kontroll över Skånelanden.⁶⁴ Så skedde och Blekinge blev nu del av det svenska riket. Möjligen var det nu som borgen i Sölvesborg började byggas, som en manifestation av den nya länsherren. Först 1340 utsågs den döde kungens son Valdemar, den blivande Atterdag, till kung i Danmark och 1360 återtog han Skåneland, varefter Blekinge åter blev en del av Danmark.

Dessförinnan är faktiskt inga krigståg kända som med säkerhet har berört Blekinge. År 1123 hade enligt den isländske historieskrivaren Snorre Sturlasson den danske kungen Niels övertalat den norske kungen Sigurd Jorsalafar

att följa med på korståg för att kristna de hedniska smålänningarna, det så kallade Kalmare ledung. De skulle enligt Snorre fara ”österut längs sveaväldet till Småland för att kristna folket där”. I Möre och Småland fanns redan kyrkor vid denna tid, så snarare ska vi se det här som ett vanligt plundringståg än ett regelrätt korståg. När Sigurds flotta försenade kom fram till den överenskomna mötesplatsen i Öresund, hade danskarna tröttnat på att vänta och redan åkt hem. Norrmännen hämnades genom att plundra och bränna staden Tommarp, dagens Östra Tommarp i Skåne, innan de drog vidare mot Småland.⁶⁵ Om de även gjorde strandhugg i Blekinge vet vi inte. I mitten av 1100-talet var den danske kungen Sven Grate enligt Saxo på krigståg i Finnveden och Varend som ska ha erövrats innan han på grund av den stränga kölden tvingades ta närmsta vägen hem till Skåne.⁶⁶ Även denna gång är det oklart om Blekinge berördes. Det är också osäkert i vilken utsträckning landskapet berördes av de härjningar av vendiska pirater som omtalas i danska vatten under 1100-talets första hälft. Lister verkar enligt Henrik av Lettlands livländska kröniker har härjats av estniska sjörövare år 1203.⁶⁷

Men uppgifterna om krigståg genom Blekinge blir vanligare ju längre fram i tiden vi kommer. År 1436 intog Engelbrekts upprorsarmé Blekinge och 1452 härjades landskapet åter av svenska trupper som nu också skövlade i Skåne. Samma sak skedde 1509 då svenska trupper under en tid höll landskapet, innan det återtogs av danskarna. År 1523 var det åter dags, en svensk styrka intog Blekinge och i samband med den danske amiralen Søren Norbys uppror mot den danske kungen Fredrik I

år 1525 härjades västra Blekinge. Störst förödelse vållades under nordiska sjuårskriget, då flera städer och borgar brändes av styrkor under befäl av den svenska kungen Erik XIV. Under Kalmarkriget 1611 anfölls och intogs den nya fästningsstaden Kristianopol, men resten av Blekinge klarade sig sedan svenskarna dragit sig tillbaka över gränsen.⁶⁸ Gemensamt för de här krigen är att de egentligen inte orsakades av förhållanden i Blekinge. Förenklat kan man säga att det handlade om relationer inom Kalmarunionen, vem som skulle erkännas som kung och vem som skulle styra handeln i Östersjöområdet (se kap. 25 och del II, kap. 10).

Från början av 1500-talet finns dock exempel på hur befolkningen på ömse sidor om riksgränsen försökte förebygga konsekvenserna av de återkommande krigen. I augusti 1505 samlades bönderna i Blekinge till landsting i Hjortsberga. Med på tinget fanns ombud från Göinge i Skåne och från Möre, Varend och Finnveden i Småland. På tinget slöt allmogen på ömse sidor om riksgränsen ett gemensamt förbund inför ett då väntande krigsutbrott. Förbundet sägs uttryckligen vara en upprepning av något som skett tidigare, så hur länge allmogen slutit den här typen av överenskommelser bakåt i tid vet vi inte. I överenskommelsen lovade man att inte överträda gränsen med vapen i hand och att förvarna grannarna på andra sidan om ett anfall var nära förestående. Man skulle även gemensamt bekämpa de fredlösa som levde i gränstrakterna.⁶⁹

En liknande överenskommelse träffades även 1510, både mellan Blekinge och Varend/Möre, samt mellan Varend och Skåne. I det senare avtalet var även ärkebiskopen i Lund och

biskopen i Växjö inblandade, liksom ett antal frälsemän, så det var inte enbart allmogen som försökte motverka krigståg över gränsen. Befolkningen i gränsbygden hade helt andra prioriteringar än de respektive överheterna i Stockholm och Köpenhamn och det går inte att tala om någon form av nationalkänsla vare sig i Danmark eller Sverige vid den här tiden. I Varend meddelade bönderna den svenske riksföreståndaren att man gärna försvarade hembygden, men däremot var man ointresserad av att slåss för att försvara andra delar av riket. Allmogens ointresse för kungarnas krig blev tydligt vid ett landsting i Rydaholm 1511, efter vilket bönderna i Varend, Finnveden och Njudung skickade ett brev till kung Hans, där de förklarade att de inte skulle leverera sin skatt till den danske kungen, men inte heller till den svenske riksföreståndaren Svante Nilsson. Gav de skatten till ”fel” överhuvud förutsåg de att de skulle bli straffade av den andre. I stället tänkte de inte betala skatt till någon, förrän herrarna i fråga, kung och riksföreståndare, hade gjort upp sina mellanhavanden.⁷⁰ Bönderna förklarade sig i praktiken neutrala och demonstrerade en form av ointresse för hela situationen.

Vi kan föreställa oss att inställningen nog var den samma också söder om gränsen i Blekinge. De här bondefrederna kan ses som ett uttryck för den gemensamma identitet som fanns på ömse sidor om den dansk-svenska riksgränsen. Ett tydligt materiellt bevis för den här samhörigheten är det så kallade syd-götiska huset, en typ av högloftsstuga, där den mellersta delen, det egentliga bostadshuset var en envånings knuttimrad ryggåsstuga bestående av ett enda rum. Bostadshuset var på ena

eller båda gavlarna förbundna med sidohus, vanligen uppförda i en lättare byggnadsteknik, oftast skiftesverk, och i två våningar.⁷¹ Den här typen av byggnad fanns i många varianter, men hade sin huvudsakliga utbredning på ömse sidor om den gamla dansk-svenska riksgränsen, i Halland, sydvästra Västergötland, västra och södra Småland, i Skånes skogsbygder och i Blekinge.⁷² Husen hittas i de bygder som var engagerade i etablerandet av bondefreder i början av 1500-talet och byggnadstypen kan återfinnas arkeologiskt redan under medeltiden. De sydgötiska husen blir genom sin utbredning på ömse sidor om riksgränsen en tydlig materialisering av de kontakter och den samhörighet som fanns över den gamla riksgränsen. För de som bodde längs riksgränsen var denna förhållandevis betydelserlös.⁷³

Huvudgårdar och frälsemän – lokal makt i Blekinge

Kungamakten representerade den högsta form av makten i medeltidens samhälle, men samtidigt kan vi konstatera att kungarna som individer sällan eller aldrig var närvarande i Blekinge. I stället verkade de genom ombud, framför allt olika frälsemän som hade något av länen i Blekinge i förläning. Framväxten av ett världsligt och andligt frälse, en skattefri överklass, skedde huvudsakligen under 1200-talet, och kan ses som en del av de medeltida rikenas konsolidering. I Danmark framträder ett världsligt frälse i Jyllandslagen (*Jyske Lov*) vid 1200-talets mitt, i Sverige omkring 1280 genom Alsnö stadga.⁷⁴ Det var krigstjänsten som utgjorde grunden för det världsliga frälsets skattefrihet. Det tunga rytteriets alltmer ökade betydelse på slagfältet

krävde en ny typ av krigare jämfört med tidigare. De personer som hade ekonomiska möjligheter att fullgöra krigstjänst till häst som bepansrade ryttnare undantogs, frälstes, ifrån skatt. På samma sätt gavs skattefrihet åt kyrkan för att den genom religionen skulle beskydda kung och fosterland.

Att erhålla frälse var i teorin öppet för alla och envar som kunde ställa upp med utrustning och stridshäst, men i praktiken var detta endast möjligt för personer med stora ekonomiska resurser. Därmed blev frälset en grupp som delvis kom att bestå av personer från de gamla hövdingasläkterna, vilka redan tidigare hade kontrollerat delar av lokalsamhället. Här kan vi ana oss till ättlingarna till dem som under vikingatid reste runstenar och gömde stora silverskatter, som genom att gå i kungens tjänst kunde erhålla frälse, och därmed säkra sin position. Men också män med enklare bakgrund som tack vare att de fick kunglig tjänst kunde bygga upp en egen maktbas grundad i sin kompetens som krigare. I teorin var frälseståndet, herremännen, en enhetlig grupp av män som gjorde krigstjänst till häst mot frihet från skatt, men i verkligheten var skillnaderna inom frälseklassen betydande. Detta märks inte minst genom de olika titlar som frälset använde. Titlar som riddare, väpnare, friboren man eller välboren man användes som beteckningar på olika grupper av frälsemän, där riddarna utgjorde de ledande, såväl ekonomiskt som politiskt.⁷⁵ De ekonomiska resurser som utgjorde grunden för frälsemannens status var de jordgods som denne kontrollerade, vilka sköttes från en huvudgård, dit landbornas avgifter fördes och där de fick utföra sina dagsverken. Hu-

vudgården var ofta en stor gård som dessutom ibland fungerade som frälsemannens bostad. Ibland var denna gård befäst.

Mot bakgrund av att Blekinge ur odlings-synpunkt inte tillhörde de bästa områdena för åkerbruk är det inte förvånande att frälset saknade en stark position i landskapet.⁷⁶ Det fanns en del frälseägd jord i Blekinge under medeltid, vilket visar att frälset hade intressen i landskapet, men i hur hög utsträckning de också bodde här är mer oklart. Vid mitten av 1600-talet ägdes 15 procent av gårdarna i landskapet av olika frälsemän (se kap. 15). Den frälsejord som fanns i Blekinge under medeltiden förefaller dock till största delen ha ägts av frälsemän som bodde utanför landskapet.

Ett antal frälsemän är dock kända att åtminstone tidvis ha bott i Blekinge. Förutom den ovan omtalade hertig Knut omtalas år 1376 en Niels av Blekinge, vilken detta år tillsammans med elva andra frälsemän undertecknade ett brev. Det är dock oklart var i Blekinge han hade sin huvudgård.⁷⁷ Från 1300- och 1400-talen finns uppgifter om flera huvudgårdar i Blekinge vilka förefaller ha tillhört frälsemän som bott i landskapet. En av dessa var riddaren Björn Svendsen som 1396 och 1419 bodde i Augerum. Björn Svendsen ägde gods på flera håll i Skåne, på Själland och i Jylland och även på andra håll i Blekinge. Möjligen hade han också en huvudgård i Rosendal i Ramdala socken. Nyligen har det föreslagits att Björn Svendsen tillhörde släkten Sparre av Elinge och var farbror till Claus Nielsen (Sparre) som byggde den första borgen i Lyckå. Björn Svendsen var enligt denna hypotes även länsman över Östra härad i ett tidigt skede.⁷⁸

En annan frälseman som hade en huvudgård i Blekinge var Jens Skulleson. År 1421 pantsatte han sin huvudgård i Kartorp (*Gardhstorp*) i Listerby socken till riddaren Nils Svendsen (Sparre).⁷⁹ Jens Skulleson var dotterson till den småländske riddaren Jon Hjärne den äldre, som från sin huvudgård Blidingsholm i Almundsryd socken i Varend kontrollerade en stor godsmassa i både Småland och Blekinge.⁸⁰

I något fall avslöjar formuleringarna i diplomerna att en frälseman kan ha fått kontroll över tidigare huvudgårdar. Exempelvis återlöste Jon Hjärne den yngre sin faders bortpantade gods i västra Blekinge, för att därefter själv omedelbart pantsätta dem. Bland de återlösta panterna nämns gården ”Sandbäck med möllan och möllaregården” i Gammalstorp socken.⁸¹ Ett sådant förhållande, att i det här fallet en gård och en kvarn, tillhörde en annan gård kan många gånger vara indicier på att den gård som ägde dessa tillgångar från början kan ha varit en huvudgård. Just kontrollen över kvarnar var ett vanligt sätt för frälset att skaffa sig inkomster. Om Sandbäck var en medeltida huvudgård eller inte går utifrån dagens kunskapsläge inte att svara på. Ett liknande exempel är när frälsemannen Knut Jönsson (Tresor), dotterson till Jon Hjärne den äldre, år 1417 pantsatte gods i mellersta Blekinge, bl.a. *Biergby garth* och tre och en halv andra gårdar på Gö i Listerby socken till Nils Svendsen.⁸² Att Biergby gård nämns först, och vid namn, kan tyda på att gården tidigare varit en liten huvudgård till vilken de andra gårdarna på Gö fått lämna sitt arrende.

Under förra hälften av 1300-talet ägde en Peder Truedsen gods på Lister. Enligt en år

1414 upprättad förteckning över Mjällby kyrkas och prästbords egendomar omtalas att Peder Truedsen skänkt en gård i Lörby till underhåll åt prästen i Mjällby medan en gård i Ynde skänktes till själva kyrkan. Dokumentet berättar dessutom att Peder ska ha dött och begravts i Jylland vid Tirstrup kyrka.⁸³ Av dokumentet framgår inte klart om någon av gårdarna var en huvudgård, men om Peder hade sina egendomar spridda i Jylland och i Blekinge, bör någon av hans gårdar i Blekinge ha fungerat som huvudgård. Detsamma gäller för den godsmassa bestående av 27 gårdar och en kvarn som den svenske frälsemannen Johan Slaweka på 1470-talet köpte av sin mormors kusin, Kristina Matsdotter (Sparre), innan han 1479 arrenderade ut dem till den skånske frälsemannen Axel Brahe. Dessa gårdar hade Kristina ärvt av sin brorson Nils Eriksson (Sparre). Gårdarna låg framför allt i Edestad, Hjortsberga, Hoby och Ronneby socknar i mellersta Blekinge och sannolikt fungerade någon av dem som huvudgård.⁸⁴

Dessutom fanns en huvudgård i Hörby i Mjällby socken. Huvudgården var sannolikt den gård som senare uppträder som gård nr 1 i Hörby och då kallas Hovgården. Hörbygodset omfattade cirka 90 gårdar i mellersta och västra Blekinge. Dess förste kände ägare var Ivar Axelsson (Tott), en av de mäktigaste personerna i Norden vid 1400-talets mitt. Efter hans död ärvdes huvudgården med tillhörande gods av svärsonen, den småländske frälsemannen, sedermera riksrådet och riddaren Arvid Trolle som bodde på Bergkvara utanför Växjö.⁸⁵

Även i Röaby i Hoby socken fanns sannolikt en huvudgård. Under triumfbågen i den

rivna medeltidskyrkan i Hoby, ska det ha funnits en gravsten över den år 1346 avlidne riddaren Sten Nilsson. Denne Sten Nilsson och hans bror Knut Nilsson nämns i ett dokument från 1419 vilket omtalar hur bröderna år 1330 delade sitt fadersarv, varvid Knut fick fyra gårdar i Allbo härad i Skåne, medan brodern Sten fick övriga egendomar, belägna i Hoby socken. Dessa egendomar testamenterade sedan Sten Nilsson med sin hustrus samtycke till sockenkyrkan i Hoby och till prästens underhåll. Sten Nilsson omtalas som avliden 1346 varvid han ska ha begravts vid sin hustrus sida framför Mariaaltaret i kyrkan. De gårdar det gällde, en gård i Mörtjuk, två i Röaby, tre i Hjalmsa samt egendomarna Lillagärde och Mölleskog, vilka donerades som betesmark för prästens djur, var ännu in på 1900-talet i kyrkans ägo.⁸⁶ Av dokumentet att döma är det sannolikt att Sten Nilsson, och kanske även hans far Nils, hade en huvudgård i Röaby.

Vid sidan om ovanstående huvudgårdar som kan spåras genom det skriftliga källmaterialet finns även några mindre borganläggningar i Blekinge som brukar förknippas med medeltida frälsemän. Dessa fungerade både som huvudgårdar för de omgivande arrendegårdar som tillhörde frälsemannen, och som befästa och säkra residens. Att bo i en borg var också ett viktigt kännetecken för en aristokrat.⁸⁷ Det privata borgbyggandet tog fart i Danmark i slutet av 1200-talet i samband med att det utbröt inbördes stridigheter, och perioden ca 1280–1380 brukar kallas borgens århundrade i dansk historia. Under dessa år, som sammanföll med inbördeskrig och rikets upplösning, spelade borgar en viktig roll. När Valdemar Atterdag

återsamlade Danmark efter det att han blivit vald till kung 1340 handlade hans kamp mycket om att erövra och riva borgar tillhörande oppositionella herremän. En konsekvens av detta blev att drottning Margareta 1396 utfärdade ett förbud mot byggande av privata borgar, som ett sätt att bibehålla rikets enhet.⁸⁸

I Blekinge finns framför allt två platser som brukar diskuteras i samband med privata borganläggningar, Gåsenabben i Eringsboda och Hagbards källare vid Ronneby. Ingen av platserna nämns i några medeltida skriftliga källor. Gåsenabben ligger på en udde i sjön Älten. Anläggningen består av en platå med delvis kallmurade kanter, där stenar staplats precis som i

en stenmur. På platåns krön syns möjligen spåren efter en husgrund tillhörig en timmerbyggnad. Vissa forskare antar att borgen anlagts för att skydda och kontrollera den landsväg som cirka tre kilometer längre norrut passerade den gamla riksgränsen, men spåren på platsen är diffusa och det är långt ifrån säkert att här verkligen funnits en borganläggning.⁸⁹

Den andra mindre borganläggning som brukar diskuteras är den så kallade Hagbards källare vid Angelskogsviken strax öster om Ronnebyhamn. Hagbards källare är ruiner efter ett fristående stentorn, en kastal med upp till 3,5 m tjocka murar (fig. 18:12). Kastaler finns på ett flertal platser längs den svenska

Fig. 18:12. Drönarfoto av Hagbards källare. Foto: B. Nilsson, 2021.

östkusten, i anslutning till en del kyrkor och inte minst på Gotland. Kastalerna kan antingen vara fyrsidiga, som den vid Ronnebyhamn, eller runda. En del av dessa torn representerade det första skedet i vad som senare kom att utvecklas till stora medeltida borgar, som i Kalmar och Stockholm, andra var ensamliggande torn på landsbygden, ofta i ett kustnära läge, som relativt snabbt verkar ha övergivits. Även i det medeltida Danmark förekom fristående torn vid kyrkor, exempelvis i Skåne och på Bornholm. Kunskapen om de här anläggningarna är begränsad, och tornen har tolkats till alltifrån att ha ingått i ett kustförsvar, och/eller ha försvarat hamnlägen, till att ha varit magasin för tionde eller rentav prästgårdar. Tolkningarna har växlat beroende på kastalens rumsliga sammanhang. De gotländska kastalerna anses uppförda under andra halvan av 1100-talet eller början av 1200-talet.⁹⁰

Murverket vid den så kallade Hagbards källare är idag bevarat till ca 1,5 m höjd. Första gången Fornanäs, den bebyggelseenhet där kastalen ligger, nämns är i *Lunds stifts landbok* från 1569. Gården var då ett underhållshemman till prästen i Ronneby. Det ges ingen information om att det ska ha funnits något speciellt på platsen vid denna tid, och det arrende som gården gav var inte heller speciellt stort. Av *Decimantboken* från 1651 framgår att Fornanäs fortsatt tillhörde prästen i Ronneby, men beboddes och brukades av ”landbon Knud Pederssønn”.⁹¹

Resultatet av de undersökningar som nyligen gjorts visade att kastalen haft två tydliga användningsfaser. Intressant nog verkar platsen ha använts betydligt senare än vad som an-

ses vara det vanliga för denna typ av byggnader. Den dominerade mängden fynd tillhör en aktivitetsfas som kan dateras till perioden ca 1640-till 1690-talen. Det är troligt att byggnaden uppförs kring år 1640. Tornet blir då närmast en dansk parallell till de tornhus (*tower-houses*) som uppfördes vid denna tid i norra England, Skottland och på Irland, av medlemmar av lågfrälset, köpmän och rika bönder i tider av oro. Genom att bosätta sig i ett torn kunde man vara säker mot rövarband och arga landbor. I dagsläget är det här en byggnad som inte har några samtida paralleller i Norden.⁹²

I ett senare skede, kanske på 1670-talet, då kyrkoherden i Ronneby, Knut Hahn, själv drev gården, verkar tornet ha byggts om och blivit en exklusiv bostad, med invändigt putsade väggar dekorerade med målade mönster. I tornets andra våning sattes en kakelugn in. Någon våning hade tegelgolv och taket på byggnaden har varit täckt med tegel. Det är tydligt att kastalen vid denna tid fungerade som en exklusiv bostad. Tornet var sannolikt minst tre våningar högt.

Byggnationen av tornet sammanfaller i tid med Knut Pedersens tid som landbo på Fornanäs. Knut Pedersen är för övrigt även namnet på en av staden Ronnebys borgmästare vid den här tiden (fig. 18:13). Enligt Jordrevningsprotokollet från 1671 var det han som lät bebygga grannfastigheten Angelskog, och det är mycket troligt att han även byggde tornet vid Fornanäs. Knut Pedersen verkade för att etablera en ny hamn för Ronneby, och sannolikt var det vid den här platsen han tänkte att hamnen skulle ligga. Troligen fungerade tornet för hans handelsverksamhet, vilket inte minst fyndet av en varuplomb från Amsterdam visade (se kap. 22).⁹³

Fig. 18:13. Epitafium Ronneby kyrka uppsatt av borgmästaren Knut Pedersens första hustru, 1637. Möjligen är det denna Knut som 1651 innehade gården Fornanäs som arrendator.

De hypoteser som tidigare framförts, att tornet ska kopplas till biskopen i Växjö, som under de år som Blekinge var svenskt på 1330-talet hade en del gårdar i närområdet, och som då skulle ha uppfört anläggningen måste avvisas, precis som den alternativa hypotesen att tornet uppfördes av Hjärnesläkten som också ägde en del gårdar i området under 1300-talets mitt.⁹⁴

Avslutning

Under yngre järnålder bestod Blekinge av ett antal bygder som var och en hade en eller flera lokala makthavare. Vi kan ana oss till att den släkt som kontrollerade platsen vid Västra

Vång sannolikt hade en speciell ställning i Blekinge och stod i nära kontakt med hövdingar på andra platser i landskapet. Under slutet av 1000-talet och framför allt början av 1100-talet får vi tänka oss att dessa hövdingar utmanades av inträngande makter, kyrkan och kungamakten i samspel. Blekinge förefaller ha inkorporerats mer fast i det danska riket i början av 1100-talet. Det var då den danska kungamakten fick kontroll över landskapet genom etableringen av ett nät av kungalev (kungsgårdar) som låg centralt i de dåtida bygderna. Tillsammans med andra kungliga egendomar på öarna i den blekingska skärgården gav detta kungen kontroll över kommunikationerna i landskapet och därmed även över dess invånare.

Denna expansion i Blekinge kan ses som del av den allmänna danska expansionen österut i Östersjön som tog sin början i tidigt 1100-tal. Under 1100-talet var flera danska kungar på korståg mot de hedniska vänderna vid Östersjöns södra kust. Expansionen kulminerade med att Pommern och Samland i nuvarande Tyskland, Polen och Litauen, liksom delar av Estland i början av 1200-talet blev en del av det danska riket.⁹⁵ För att en sådan expansion skulle lyckas var kontrollen av Blekinge en viktig förutsättning. Att Blekinge blev mer fast inkorporerat med Danmark under loppet av 1100-talet var en naturlig del av denna utveckling.

När kungsgårdsorganisationen hade spelat ut sin roll under 1200-talet överfördes kungamaktens intressen till borgarna i den västra och östra delen av landskapet. Till dessa konkreta kungliga stödjepunkter ska läggas att kungamakten lyckades bygga upp ett ansenligt jordäggande i Blekinge. Intrånget av en yttre makt

under tidig medeltid kan inte ha skett utan att lokalsamhällets sociala struktur kraftigt kom att påverkas. Kungamakten tog sannolikt hand om mycket av det potentiella överskott som fanns i landskapet, vilket kom att drabba den elit som tidigare kontrollerat landskapet. För denna grupp fanns egentligen två alternativ, antingen att liera sig med den nya makten, för att därigenom bibehålla sitt lokala herravälde, nu som en kungens man, eller att göra motstånd. Sannolikt gjorde olika hövdingaslakter skilda val i denna fråga, och kanske ska vi se de byar i byabygden som i *Decimantboken* 1651 helt var ägda av kungamakten, som indirekta bevis på att kungen tagit kontroll över motsträviga hövdingars egendom, antingen via fredsköp eller via direkt våld. Västra Vång, som under hela järnåldern varit en mycket betydande plats i Blekinge, både ekonomiskt och religiöst, är ett sådant exempel. År 1651 var alla byns gårdar i kronans händer och byns mark uppdelad på jämnstora gårdar. Till det ska läggas den stora skatt på över sex kilo silver som grävdes ned i byn ca. 1120 utan att någonsin

tas upp. Fram träder bilden av att dramatiskt maktövertagande skett.

Blekinge var dock en periferi i det danska riket, ingen dansk kung kan säkert beläggas ha vistats i Blekinge förrän Valdemar Atterdag gjorde detta 1360. Kungaleven ersattes under 1300-talet av kungliga borgar, där borgen i Sölvesborg byggdes ut till en av de största i hela Danmark. Ända fram till 1658 var detta centrum för makten i Blekinge. Dessutom var det först under senmedeltiden som Blekinge utsattes för olika krigståg, vilka blev allt vanligare och alltmer förödande för befolkningen ju längre fram i tid vi kommer. Kriget mellan Danmark och Sverige i samband med upplösningen av Kalmarunionen och efterspelet till denna orsakades inte av förhållanden i Blekinge, men konsekvenserna blev som alltid störst i gränsbygderna. De gränsfreder som tecknades mellan allmogen på ömse sidor om den dansk-svenska gränsen i början av 1500-talet visar att senare tiders nationalkänsla var långt ifrån medeltidens verklighet.

Slutnoter

- 1 Gurevich 1985, s.215–218; Hedeager 1990, s. 91–92; Skre 1996, s. 417.
- 2 Gurevich 1985, s.215–218; Hermanson 2000.
- 3 Harrison 1999.
- 4 Dodgshon 1987, s. 130–134.
- 5 Lindkvist 1990.
- 6 Dodgshon 1987, s. 185–186; 1998, s. 85–86; Widgren 1995; Ericsson 2012.
- 7 Hermanson 2000.
- 8 Imer 2016, s. 103–108.
- 9 Stenholm 1986, s. 55–58.
- 10 Hansson 2016.
- 11 Sjöborg 1968, s. 179.
- 12 Hansson 2016.

- 13 Stenholm 1986, s. 54–60; Lihammer 2007, s. 114–119.
- 14 Hårdh 1977.
- 15 Randsborg 1980, s. 139–149.
- 16 Hårdh 1977.
- 17 Arrhenius 1960; Carver 1998.
- 18 Lihammer 2003; 2007, s. 99–100; 2008.
- 19 Lihammer 2007, s. 138; Gustin & Henriksson 2022.
- 20 Ödman 1983b.
- 21 Sawyer 1991; Edekling 2010; Roesdahl 2016.
- 22 Stenholm 1986, s. 65–69 och där anförd litteratur; Roesdahl 2016.
- 23 Stenholm 1986, s. 69.
- 24 Cronholm 1750–1757, se även Hallberg 1990, s. 26.
- 25 Svanberg 1999, s. 44 och där anförd litteratur.

- 26 Sawyer 1991, s. 64–71; se även Mogren 2008 som menar att dokumentet huvudsakligen är en beskrivning av Hallands gräns.
- 27 *Gesta Danorum*, Saxo Grammaticus 2015, s. 25, 338, 389, 608.
- 28 Längre troddes det ha funnits en runinskrift vid Runamo, vilken dock senare visade sig vara en naturbildning.
- 29 DRB 1:3 nr 102; Karlsson 2009, s. 10.
- 30 Rosén 1949.
- 31 Aakjær 1926–1943; Andrén 1983; Stenholm 1986, s. 110–114; Carelli 2001, s. 221–223.
- 32 Stenholm 1986, s. 110–114.
- 33 Lihammer 2007, s. 128–129.
- 34 Håkansson 2017, s. 264–267.
- 35 Aakjær 1926–1943, s. 33, fol 32v–33v; Stenholm 1986, s. 112.
- 36 Andrén 1997; Lihammer 2007, s. 129–130.
- 37 Andrén 1983.
- 38 Andrén 1983; von Heijne 2004, s. 156–157.
- 39 Atterman 1983; Svanberg 1996.
- 40 ^{14}C är en radioaktiv kolisotop som finns i atmosfären och tas upp av allt levande, växter, djur och människor. När organismen dör slutar den att uppta den här isotopen, som i stället börjar sönderfalla. Vid en ^{14}C -analys mäter man den kvarvarande andelen av isotopen i exempelvis ett djurben, varvid det är möjligt att beräkna ungefär när organismen dog, vilket kan användas för en arkeologisk datering.
- 41 Björk manus.
- 42 Hansson 2011.
- 43 Hansson 2023.
- 44 SHDK-nr 4826, 4827.
- 45 Weibull 1945, s. 16–20; Etting 2010, s. 29–32; Olsen 2011, s. 121–126.
- 46 SD IV 72, nr 2924; Rep. nr 4512; SD I 541, nr 708; Reg. Dan. nr. 4051; Rep. nr. 4865; SD I 600, nr. 788; Hanserecesse VI 50, nr. 65.
- 47 Weibull 1945, s. 16–20; Stenholm 1986, s. 133, se dock nedan angående Brömsehus.
- 48 Kindström 1945, s. 49–53.
- 49 Thomasson 2020, s. 40.
- 50 Weibull 1945, s. 11; Anglert 1984, s. 27; Stenholm 1986, s. 130–131.
- 51 Stenholm 2009, s. 156–157.
- 52 Magnell 2009; Hansson 2023.
- 53 Hansson 2023.
- 54 Ödman 1983b; Stenholm 1986, s. 132; Pettersson 2022.
- 55 Ödman 1983b, s. 149–151.
- 56 Lundberg 1941; Ödman 1983a, s. 21.
- 57 Bloch 1967; Fritz 1972.
- 58 Ingesman 1990, s. 20; Milton 1994, s. 89–98.
- 59 Odencrantz 1952; Larsson 1964, s. 408; Hansson 2001.
- 60 Ödman 1997, se även Mogren 2008.
- 61 Riis 1981.
- 62 Olrik 1985.
- 63 Larsson 1997.
- 64 Knudsen 2013.
- 65 Harrison 2009, s. 191.
- 66 Härenstam 1946, s. 34–35.
- 67 Milton 1994, s. 76.
- 68 Stenholm 1986, s. 26–27; Larsson 1995.
- 69 Larsson 1999, s. 107–112.
- 70 Larsson 1999, s. 110–111.
- 71 Erixon 1952, s. 314.
- 72 Den så kallade Blekingestugan på Skansen i Stockholm är ett typiskt exempel på den här typen av byggnader.
- 73 Andrén 2001; Almevik 2004; Mogren 2008.
- 74 Bolin 1934; Andræ 1960; Christensen 1968; Lund 1996.
- 75 Hansson 2001, s. 31–33.
- 76 Hansson 2004.
- 77 Ödman 1983, s. 145–146.
- 78 Ödman 1983, s. 146; Olsson 2022.
- 79 Rep 5946.
- 80 Larsson 1964b.
- 81 Rep 583; SD 2398.
- 82 Rep 5994.
- 83 Milton 1994, s. 156–157.
- 84 Gillingstam 1947, s. 37–38.
- 85 Milton 1994, s. 161–163.
- 86 Anderson 1941, s. 4, 10; Hanell 1964, s. 50–52.
- 87 Hansson 2011.
- 88 Olsen 1996, s. 66–99.
- 89 Riksantikvarieämbetet, Fornsök Sillhövda RAÄ 7:1; Stenholm 1986, s. 137; se även Ödman 1997; Mogren 2008, s. 217–219.
- 90 Hansson 2022.
- 91 Hansson 2021; 2024.
- 92 O’Keeffe 2015, s. 280–296.
- 93 Hansson 2021.
- 94 Stenholm 1986, s. 137.
- 95 Villads Jensen 2010, s. 66–82.

Källor och litteratur

Källor

KÖPENHAMN

Rigsarkivet (RADK)

Skånske Registre 1577–1588, mikrofilm S 13.450–51 (SkReg).

Skånske Tegnelser 1572–1660, mikrofilm M 45.156–161 (SkTeg).

STOCKHOLM

Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Andersson, William. Rapport till Riksantikvarieämbetet 20 juli 1924, Dnr 1687.

Riksarkivet

Riksregistraturet, SE/RA/1112.1/B/41 (1564), 12 september.

Tryckta källor

Auctoritate papae: The church province of Uppsala and the apostolic penitentiary 1410–1526, red. Sara Risberg & Kirsi Salonen, Stockholm: National Archives of Sweden, 2008.

Christensen, William (utg.), 1912. *Missiver fra Kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 1, Missiver fra den danske Kongefamilie, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Danmarks gamle Købstadslovgivning, bd. IV: Skaane, Bornholm, Halland og Blekinge, udg. Erik Kroman, København: Rosenkilde og Bagger, 1961.

Danmark riges breve, række 1, bd. 3: Breve 1170–1199 og Abbed Wilhelms brevsamling, København: Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1977.

Danmarks gamle Købstadslovgivning I–V, udg. Erik Kroman, Danske Sprog- og Litteraturselskab, København: Rosenkilde og Bagger, 1951–1961.

Danske Magazin, 4 række, bd. 2, utg. Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie, København, 1873.

Das älteste Stralsundische Stadtbuch: 1270–1310: Im Auftrage des Raths und des bürgerchaftlichen Collegiums der Stadt Stralsund, utg. Ferdinand Fabricius, Berlin, 1872.

Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm, utg. Sten Skansjö & Birgitta Tuvestrand, Skånsk senmedeltid och renässans 21, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 2007.

”*Ex Chronico Lubecensi Reimari Kock excerpta*”, *Scriptores Rerum Hvicicarum: Medii aevi*, del III, utg. Claudius Annerstedt, Uppsala: Edvard Berling, 1876, s. 239–274.

Getica: The origin and deeds of the goths, Jordanes, transl. Charles C. Mierow, Fyrnlore Bookmearsing, 2019.

Hanserecesse, Auf Veranlassung und mit Unterstützung seiner Majestät des Königs von Bayern Maximilian II, red. Historische Commission bei der Königl. Academie der Wissenschaften; die recesse und andere Akten der Hansetage, Leipzig: Duncker & Humblot 1870.

Hanserecesse von 1431–1476, Abt 2, bd 4, utg. Goswin von der Ropp, Leipzig: Königl. Academie der Wissenschaften. Historische Commission, 1883.

Hansisches Urkundenbuch, bd. I, bearb. Konstantin Höhlbaum, Halle, 1876.

Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar, Adam av Bremen, övers. Emanuel Svenberg, komm. Carl Fredrik Hallencreutz, Kurt Johannesson, Tore Nyberg & Anders Piltz, Stockholm: Proprius, 1984.

Huitfeldt, Arild, 1977 [1599]. *Danmarks Riges krønike: Kong Hans' historie: 1599*. København: Rosenkilde & Bagger.

Knytlingasagan, http://heimskringla.no/wiki/Knytlinga_Saga_%28C.C.Rafn%29 [hämtad 2023-05-28].

Kong Valdemars Jordebog, bd. 1: Text, udg. Svend Aakjær, udg. Samfund til Udgivelse af Gammal nordisk Litteratur, København: Akademiske forlag, 1926–1943.

Krabbe, Tyge. ”Odaterat brev till hr Hartvig”, *Missiver fra kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 2: Missiver fra brevskrivere uden for den danske kongefamilie, utg. William Christensen, København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, 1914.

LSLB = *Lunds stifts landebok*, del 2: Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm, utg. Bertil Ejder & Karl Gustav Ljunggren, Skånsk senmedeltid och Renässans 5, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 1952.

Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624, utg. John Thuneld, Skrifter, Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund 18, Lund 1934.

PRF = *Privilegier, resolutioner och förordningar för svenska städer*, del 1, utg. Nils Herlitz och Stadshistoriska institutet, Stockholm: Stadshistoriska institutet, 1927.

Reg. Dan. = *Regesta diplomatica historiæ Danicæ*, utg. Det Kongelige danske Videnskabernes Selskab, Havnæ: Qvist, 1843–1907.

Rep. = *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis*, bind, udg. Kristian Erslev, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, 1906.

SD = *Svenskt Diplomatarium/Diplomatarium Suecanum*, fr. o. m. år 1401, Stockholm: Riksarkivet, 1885–1902.

Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, bd. 1–2, overs. Peter Zeeberg, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, elektronisk resurs via Litteraturbanken, 2015.

Secher, Vilhelm Adolf (utg.), 1887–1918, *Corpus constitutionum Danicæ: Förordningar, recesser och andre kongelige breve. Danmarks lovgivning vedkommende, 1558–1660*. København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.

Snorre Sturlasson, Magnussönnernes saga, *Kongesagaer*, Kristiania: J.M. Stenersen & Co Forlag, 1900.

”Sturekrönikan”, *Svenska medeltidens rim-krönikor*, bd. 2: Tiden 1440–1520, utg. Aron Rydfors, Stockholm: Bergvalls, 1925.

Svensk biografiskt lexikon, bd XI, Riksarkivet, Stockholm.

Litteratur

Aaris-Sørensen, Kim, 1976. ”Zoological investigation of the bonematerial from Sværdborg I: 1943”, *Sværdborg I, excavations*

- 1943–44: *A settlement of the Maglemose Culture*, red. Birgitte Bille Henriksen, København: Akademisk forlag, s. 137–148.
- Aaris-Sørensen, Kim, 2009. "Diversity and dynamics of the mammalian fauna in Denmark throughout the last glacial-interglacial cycle, 115–0 kyr BP", *Fossils and strata* 57, s. 1–59.
- Adam av Bremen, 1984. *Historien om Hamburgerstiftet och dess biskopar*, övers. E. Svenberg, utg. Samfundet pro fide et christianismo, Stockholm: Proprius.
- Adams, Jonathan & Johan Rönby, 2022. "The Danish Griffin: The wreck of an early modern royal carvel from 1495", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 46–72.
- Adamsen, Christian, Ulla Lund Hansen, Finn Ole Nielsen & Margrethe Watt (red.), 2008. *Sorte Muld*, Rønne: Bornholms Museum.
- Ahlström, Torbjörn & Karl-Göran Sjögren, 2009. "Kvinnan från Österöd – ett tidigmesolitiskt skelett från Bohuslän", *In situ: Västsvensk arkeologisk tidskrift* 2006–2007, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 47–64.
- Alering, Åsa, 2013. *Arkeologisk utredning inom Sölve företagsområde, Sölvesborgs socken och kommun*, Blekinge, Blekinge museum rapport 2013:5/Smålands museums rapport 2013:3, Karlskrona: Blekinge museum.
- Alexandersson, Kenneth, 2001. "Möre i centrum: Mesolitikum i sydöstra Kalmar län", *Möre – historier om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 111–128.
- Alexandersson, Kenneth, 2007. "Why use different raw materials? Raw material use during the Late Mesolithic to Middle Neolithic along the coast of Kalmarsund", *From Stonehenge to the Baltic: Living with cultural diversity in the third millennium BC*, red. Mats Larsson & Mike Parker Pearson, Oxford: Archaeopress, s. 35–39.
- Alexandersson, Kenneth, 2021. "Yxproduktionen vid Norjeskogen", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 303–320.
- Allentoft, Morten E., Martin Sikora, Alba Refoyo-Martínez, Evan K. Irving-Pease, Anders Fischer, William Barrie, Andrés Ingason, Jesper Stenderup, Kar-Göran Sjögren, Alice Pearson, et al., 2022. "Population Genomics of Stone Age Eurasia", *bioRxiv: The preprint server for biology*, DOI: 10.1101/2022.05.04.490594
- Almevik, Gunnar, 2004. "Det sydgotiska husets (vetenskapliga) konstruktion", *RIG: Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift*, vol. 87, nr. 4, Lund: Rig, s. 193–209.
- Almgren, Oscar, 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen*, Leipzig: Kabitzsch.
- Almgren, Oscar, 1927. *Hällristningar och kultbruk: Bidrag till belysning av de nordiska bronsåldersristningarnas innebörd*, Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens handlingar 35, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Almkvist, Lennart, Mats Olsson & Staffan Söderberg, 1980. *Sälar i Sverige*, Stockholm: SNF.
- Als Hansen, Birgit & Morten Aaman Sørensen, 1979. "Den usynlige kirke: Butterup kirkes indre i middelalderen", *Streflyv over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 65–82.
- Ames, Kenneth M., 2014. "Complex Hunter-Gatherers", *Encyclopedia of Global Archaeology*, red. Claire Smith, New York: Springer, s. 1613–1621.
- Andersen, S. T. & B. E. Berglund, 1994. "Maps for terrestrial non-tree pollen (NAP) percentages in north and central Europe 1800 and 1450 yr BP", *Paläoklimaforschung* 12, s. 119–134.
- Anderson, David G., 2006. "Dwellings, storage and summer site structure among Siberian Orochen Evenkis: Hunter-gatherer vernacular architecture under post-socialist conditions", *Norwegian Archaeological Review* 39, s. 1–26.
- Anderson, David G., Albert C. Goodyear, James Kennett & Allen West, 2011. "Multiple lines of evidence for possible human population decline/settlement and reorganization during the early Younger Dryas", *Quaternary International*, vol. 242, s. 570–583.
- Anderson, William, 1920. "Helgonkult i Blekinge", *Antikvarisk tidskrift för Sverige* 22:3, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 1–26.
- Anderson, William, 1926. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 1: Östra härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1932. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 2: Medelsta härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Andersson, Hans, 1971. *Urbanisierte ortschaften und lateinische Terminologie: Studien zur Geschichte des nordeuropäischen Stadtwesens vor 1350*, Acta Regiae Societatis scientiarum et litterarum Gothoburgensis, Humaniora 6, Göteborg.
- Andersson, Hans, 1977. "Sverige: En forskningsöversikt", *Urbaniseringsprocessen i Norden*, del 1: Middelaldersteden, red. Grethe Authen Blom, Det XVII nordiske historikermøte, Trondheim 1977, Oslo/Bergen/Tromsø, s. 91–145.
- Andersson, Hans, 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder: Aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland*, Medeltidsstaden rapport 73, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Andersson, Hans, 2002. "Urbanization, not just a matter of towns", *Urban Diversity: Archaeology in the Swedish Province of Östergötland*, red. Rikard Hedvall, Stockholm: Riksantikvarieämbetet's förlag, s. 112–114.
- Andersson, Harald, 2006. "Ordet från ovan: Språkband och kartuscher i heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 5–31.
- Andersson, Harald, 2011. *Kyrkorna och staden: Länkar till Ronnebys historia*, Olofström: Ronneby musei- och hembygdsförening.
- Andersson, Harald, 2016. "Konsolhuvudena i Ronneby kyrkas södra korsarm", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 127–145.
- Andersson, Karin, 1997. "Nättraby, Hjortsberga och Edestads kyrkor. Byggnadsarkeologi och dendrokronologi", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 37–54.
- Andersson, Magnus, 2003. *Skapa plats i landskapet: Tidig- och mellanneolitiska samhällen utmed två västkånska dalgångar*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no. 42, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Andersson, Magnus, Magnus Artursson & Kristian Brink, 2016. "Early Neolithic Landscape and Society in South-West Scania – New Results and Perspectives", *Journal of Neolithic Archaeology* 18, s. 23–114.
- Andersson, Magnus & Bo Knarrström, 1999. *Senpaleolitikum i Skåne: En studie av materiell kultur och ekonomi hos Sveriges första fångstfolk*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Andrén, Anders, 1983. "Städer och kungamakt: En studie i Danmarks

- politiska geografi före 1230", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 49:1, Lund, s. 31–76.
- André, Anders, 1985. *Den urbana scenen: Städer och samhälle i det medeltida Danmark*, Malmö: LiberFörlag.
- André, Anders, 1989. "State and Towns in the Middle Ages: The Scandinavian experience", *Theory and Society: Renewal and critique in social theory* 18, Amsterdam, s. 585–609.
- André, Anders, 1997. "Paradise lost: Looking for deer parks in medieval Denmark and Sweden", *Visions of the past: Trends and traditions in Swedish medieval archaeology*, red. Hans Andersson, Peter Carelli & Lars Ersgård, Lund studies in Medieval Archaeology 19, Stockholm: Central Board of National Antiquities, s. 469–490.
- André, Anders, 1998. "Från antiken till antiken: Stadsvisioner i Skandinavien före 1700", *Staden – himmel eller helvete: Tankar om människan i staden*, Stockholm: Informationsförlaget, s. 142–184.
- André, Anders, 2001. "Mot kriget: Regional identitet över den gamla riksgården mellan Danmark och Sverige", *Från land till stad: En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*, red. Anders André, Lars Ersgård & Jes Wienberg, Lund studies in Medieval Archaeology 29, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 177–186.
- André, Anders, 2002. "Platsernas betydelse: Norrön ritual och kultplatskontinuitet", *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual*, red. Kristina Jennbert, Anders André & Catharina Raudvere, Vägar till Midgård 2, Lund: Nordic Academic Press, s. 299–342.
- André, Anders, 2014. *Tracing Old Norse Cosmology: The world tree, middle earth, and the sun in archaeological perspective*, Vägar till Midgård 16, Lund: Nordic Academic Press.
- André, Carl-Gustaf, 2006. "Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift", *Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift*, red. Johnny Hagberg, Skara: Skara stiftshistoriska sällskap, s. 9–50.
- André, T., E. André, B. E. Berglund & S.-Y. Yu, 2007. "New insights on the Yoldia Sea low stand in the Blekinge archipelago, southern Baltic Sea", *GFF: A quarterly journal* 129(4), s. 277–285.
- André, Åke, 1981. "Fasta", *Kulturhistorisk leksikon för nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid*, bd. 4, København: Rosenkilde og Bagger, s. 182–189.
- André, Carl Göran, 1960. *Kyrka och frälsa i Sverige under äldre medeltid*, Stockholm.
- Anglert, Marit, 1984. *Sölvesborg. Medeltidsstaden rapport 54*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Anglert, Marit, 1993. "Kyrkorna i Möre", *Möres kristnande*, red. Henrik Williams, Projektet Sveriges kristnande: publikationer 2, Uppsala: Lunne böcker, s. 145–170.
- Anglert, Marit, 2018. "Ett landskaps historia är dess kyrkas: En beskrivning av Hobby medeltida kyrka", *Lunds stift i nordost – glimtar av Blekinge kyrkohistoria*, del 1, red. Jan-Olof Aggedal, Marcus Bernhardtsson, Anna Minara Ciardi, Jozsef Nemeth & Bertil Nilsson, Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stifts årsbok 2018, Lund: Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift, s. 23–39.
- Anglert, Mats, 1986. "Medeltida kapell i Skåne – en första sammanställning", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders André, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenborg, Barbro Sundén & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 117–130.
- Anglert, Mats, 1995. *Kyrkor och herravälde: Från kristnande till sockenbildning i Skåne*, Lund Studies in Medieval Archaeology 16, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Anjar, J., N. K. Larsen, L. Håkansson, P. Möller, H. Linge, D. Fabel & S. Xu, 2014. "A 10 Be-based reconstruction of the last deglaciation in southern Sweden", *Boreas* 43, s. 132–148.
- Ankarloo, Bengt, 1996. *Ronneby stadsbok 1634–1640*, Lund: Historiska media.
- Antonsson, K., 2006. *Holocene Climate in Central and Southern Sweden: Quantitative Reconstructions from Fossil Data*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Apicella, Coren L., Frank Marlowe, James Fowler & Nicholas A. Christakis, 2012. "Social networks and cooperation in hunter-gatherers", *Nature* 481, s. 497–501.
- Apel, Jan, 2001. *Daggers, Knowledge and Power: The Social Aspects of Flint-Dagger Technology in Scandinavia 2350–1500 cal BC*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History.
- Apel, Jan, 2005. "Flinthantverk och samhälle i södra Skandinavien under senneolitikum och tidig bronsålder", *Mellan sten och järn: Rapport från det 9:e nordiska bronsålderssymposiet, Göteborg 2003-10-09/12, del 1*, red. Joakim Goldhahn, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 1–12.
- Appel, Hans Henrik, 1991. *At være almuens mægtig: De jyske bønder og øvrigheden på reformationstiden*, Odense: Landbrohistorisk Selskab.
- Appel, Hans Henrik, 1999. *Tinget, magten og æren: Studier i sociale processer og magtrelationer i et jysk bondesamfund i 1600-tallet*, Odense University studies in history and social sciences 219, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Arbman, Holger, 1938. "En bronsåldersbygd: Utgrävningen vid Agdatorp, Nättraby socken, sommaren 1937", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum 1937*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–24.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1983. "Mesolitiskt hundfynd vid Hornborgasjön: Värdefullt fauna- och domestikationshistoriskt fynd", *Fauna och flora: Populär tidskrift för biologi* 78, Lidingö: Naturcentrum AB, s. 71–72.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1984. *Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön, Västergötland: Osteologisk analys av djurbensmaterialet från 1983 års arkeologiska undersökningar på Almeö 96B*, opublicerad rapport, Skara: Skaraborgs länsmuseum (stencil).
- Arnesson-Westerdahl, A. & P. Ericson, 1987. "Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön i Västergötland", Opublicerat manuskript, Statens historiska museer, Stockholm.
- Aronsson, Peter, 1992. *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1850*, Lund: Lund University Press.
- Arrhenius, Birgit, 1960. "Båtgraven i Augerum", *Tor: Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker*, Uppsala, s. 167–185.
- Artelius, Tore, 2010. *Den gamla döden och den nya: Om vikingatidens förkristna begravningar, religiösa idéer och religionsskiftet*, JASS: Jönköpings läns museum arkeologisk skriftserie 1, Jönköping: Jönköpings läns museum.
- Artursson, Magnus, 2005a. "Byggnadstradition", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005b. "Gårds- och bebyggelsestruktur", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005c. "Böndernas hus", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Lund: UV Syd, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

- Artursson, Magnus, 2009. *Bebyggelse och samhällsstruktur: Södra och mellersta Skandinavien under senneolitikum och bronsålder 2300–500 f. Kr.*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Artursson, Magnus & Tony Björk, 2007. "Vatland – ett vattenrike: Tankar kring en bronsåldersbygd 2300–500 f.Kr.", *Vägar till Vatland: En bronsåldersbygd i nordöstra Skåne 2300–500 f.Kr.*, red. Magnus Artursson, Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.
- Arvidsson, Eva, 1985. *Elleholm*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Aspeborg, Håkan, 2021. *Jakten efter sankt Enevalds källa: Arkeologisk forskningsundersökning. Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborgs socken, Sölvesborg 4:5, L6888 (Sölvesborg 36)*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2021:143, Stockholm: Statens historiska museer.
- Atterman, Ingemar, 1967. "Kring Hallarumsviken: En utflykt i östblekingsk vikingabygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–69.
- Atterman, Ingemar, 1977. "Fiskeläger vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 47–88.
- Atterman, Ingemar, 1980. "På Pilkaholmen: Glimtar från livet i ett blekingskt fiskeläger", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–116.
- Atterman, Ingemar, 1983. "Om forntida vakt och värn vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 91–124.
- Bagge, Axel & Knut Kjellmark, 1939. *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bailey, Geoffrey N., 2014. "New developments in submerged prehistoric archaeology: An overview", red. Amanda M. Evans, Joseph C. Flatman & Nicholas C. Flemming, *Prehistoric archaeology on the continental shelf: A global review*, New York: Springer, s. 291–300.
- Bang-Andersen, Sveinung, 2012. "Colonizing contrasting landscapes: The pioneer coast settlement and inland utilization in South Norway 10,000–9500 years before present", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 31, s. 103–120.
- Banning, Knud, 1985. *Kalkmalerierna i Skånes, Hallands og Blekinges kirker 1100–1600*, København: GAD.
- Barfod, Jørgen H., 1990. *Flådens fødsel*, Marinehistorisk selskabs skrift 22, København: Marinehistorisk Selskab.
- Baudou, Evert, 1960. *Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Becker, Cornelia, Norbert Benecke, Ana Grabundžija, Hans-Christian Küchelmann, Susan Pollock, Wolfram Schier, Chiara Schoch, Ingo Schrakamp, Britta Schütt & Martin Schumacher, 2016. "The Textile Revolution: Research into the Origin and Spread of Wool Production between the Near East and Central Europe", *eTopoi: Journal for Ancient Studies*, vol. 6: Space and Knowledge, s. 102–151.
- Bengtsson, Bengt, 1938. "Kristianopel som fästning: En historik och en rapport", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 55–80.
- Bennike, O., P. Rasmussen & K. Aaris-Sørensen, 2007. "The harp seal (*Phoca groenlandica* Erxleben) in Denmark, southern Scandinavia, during the Holocene", *Boreas* 37, s. 263–272.
- Bennike Madsen, Haakon, 1978. *Det danske skattevæsen: Kategorier og klasser: Skatter på landbefolkningen 1530–1660*, Odense University studies in history and social sciences 53, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bentley, Gillian R. 1985. "Hunter-gatherer energetics and fertility: A reassessment of the !Kung San", *Human Ecology* 13, s. 79–109.
- Berg, Harald & Svalenius, Ivan, 1956. *Växjö stads historia: Tiden fram till 1718*, Växjö: Drätselkontoret.
- Bergerbrant, Sophie, 2020. "Wool textiles in the Early Nordic Bronze Age: Local or Traded?", *The textile revolution in Bronze Age Europe: Production, specialisation, consumption*, red. Serena Sabatini & Sophie Bergerbrant, Cambridge: Cambridge University Press, s. 255–273.
- Berggren, Åsa, 2018. *Pilbladet 1, tidigneolitiska flintgruvor: Arkeologisk undersökning 2014, Pilbladet 1, RAÄ Södra Sallerup 10:1, Södra Sallerups socken, Malmö kommun, Skåne län*. Sydsvensk Arkeologi, rapport 2018:29.
- Berglund, Birgitta, K. Eriksson, I. Holm, H. Karlsson, J. Karlsson, S. Pettersson, A. Sundberg, B. Ulfskiöld & S. Welinder, 2009. "The historical archaeology of the medieval crisis in Scandinavia", *Current swedish archaeology* 17, s. 55–78.
- Berglund, Björn E., 1960. "Pysslingebacken: En östblekingsk jägar- och fiskarboplats från yngre stenåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–44.
- Berglund, Björn E., 1966. *Late-quaternary vegetation in eastern Blekinge, Southeastern Sweden: A Pollen-Analytical Study*, Opera Botanica 12:2, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Berglund, Björn E., Rolf Petré & Bengt Salomonsson, 1964. "Hällkistorna på Inlängen", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge – Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Leif Björkman, Björn H. Holmqvist & Thomas Persson, 2006. "Vegetationens utveckling från istid till nutid", *Blekinges flora*, red. Lars Fröberg, Uppsala: SBF-Förlaget, s. 77–89.
- Berglund, Björn E., P. Sandgren, L. Barnekow, G. Hannon, H. Jiang, G. Skog & S.-Y. Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 11–139.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge: Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Per Sandgren, Lena Barnekow, Gina Hannon, Hui Jiang, Göran Skog & Shi-Yong Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 111–139.
- Berglund, Björn E., Nils Forshed, Anton Hansson & Jonas Lindström, 2021. *Östra skärgården i Blekinge: Natur och kultur under 4000 år*, Jämför: Östra Blekinge Hembygdsförening.
- Bergman Karl, 2002. *Makt, möten, gränser: Skånska kommissionen i Blekinge 1669–70*, Lund: Nordic Academic Press.
- Bergman, Karl, 2003. "Skogen, lokalsamhället och makten i 1500- och 1600-talens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–45.
- Bergsvik, Knut Andreas & Eva David, 2015. "Crafting Bone Tools in Mesolithic Norway: A Regional Eastern-Related Know-How", *European Journal of Archaeology* 18(2), s. 190–221.
- Binford Lewis R., 2001. *Constructing frames of reference: An analytical method for archaeological theory building using hunter-gatherer and environmental data sets*, Berkeley: University of California Press.

- Bird-David, Nurit, 1999. "Animism" revisited: Personhood, environment, and relational epistemology", *Current Anthropology* 40(51), s. 67–91.
- Bisgaard, Lars, 2019. *Christian 2: En biografi*. København: Gads Forlag.
- Bitsch Christensen, Søren, 2004. "De danske middelaldersbyers fremkomst, udvikling og udforskning – et bud på nogle hovedlinjer", *Middelalderbyen*, Danske bystudier 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus universitetsforlag, s. 13–62.
- Björck, Niclas, 2011. "Bostäder och boplatsoorganisation under stenålder", *In Situ Archaeologica* 2009–2010, s. 117–132.
- Björck, Niclas, Magnus Artursson & Karl-Fredrik Lindberg (red.), 2020. *Tråsåttra: Aspekter på säljägarnas vardag och symbolik: Arkeologisk undersökning, Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåker socken, Tråsåttra 1:14, Österåker 553 (L2013:7729): Dnr 5.1.3.-2016-00458*, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer.
- Björck, Svante & Nils-Olof Svensson, 1994. "Östersjöns och Västerhavets utveckling", *Sveriges Nationalatlas*, bd 12: Berg och jord, red. Curt Fredén, Vällingby: Sveriges nationalatlas, s. 138–142.
- Björck, Svante, 1995. "A review of the history of the Baltic Sea, 13.0–8.0 ka BP" *Quaternary International* 27, s. 19–40.
- Björck, Svante, M. Rundgren, Ö. Ingölfsson & S. Funder 1997. "The Preboreal oscillation around the Nordic Seas: Terrestrial and lacustrine responses", *Journal of Quaternary Science* 12, s. 455–465.
- Björck, S., T. Andrén, S. Wastegård, G. Possnert & K. Schoning, 2002. "An event stratigraphy for the Last Glacial-Holocene transition in eastern middle Sweden: Results from investigations of varved clay and terrestrial sequences", *Quaternary Science Reviews* 21, s. 1489–1501.
- Björck, Mikael, 2016. *Gribshunden: En studie av site formation process*, Kandidatuppsats i arkeologi, Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala: Uppsala universitet (stencil).
- Björck, Mikael, 2021. *Marinarkeologisk forskningsundersökning av fartyglämning L1978:8207/ Elleholm 116*, Blekinge museum, rapport 2021:32, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Mikael, manus. *Blekinges pålsparrar*, Blekinge museum rapport, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, 1994. "Härdar på rad: Om spåren efter en kultplats från bronsåldern", *Fornvännen* 93(2), Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 73–79.
- Björck, Tony, 2019. "En skärvstenshöj i Blekinge och de rituella miljöerna under bronsåldern i södra Sverige", *Fornetid längs Ostkusten* 5, red. Michael Dahlin & Roger Wikell, Västervik: Västerviks museum/Tjustbygdens kulturhistoriska förening, s. 123–158.
- Björck, Tony, 2022. How to bury the dead: A study on regional variations in the southern Baltic area during Late Pre-Roman and Early Roman Iron Age, *Journal of Archaeology and Ancient History* 2022, no. 66, s. 1–66.
- Björck, Tony, Thomas Persson & Helene Wilhelmson, 2011. *Istabygravfältet*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony & Helena Victor, 2021. "Med elden längs vattnet: Rituella noder under bronsåldern i västra Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 397–416.
- Björck, Tony & Matthijs O. A. Vos, 2021, "Skebbas rör på Lister: En gammal undersökning i nytt ljus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2021(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 11–29.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Bo Knarrström & Carl Persson, 2014. *Damm 6 och Bro 597: Boplatslämningar och en hydda från tidigmesolitikum: Särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2012, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:14, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björckman, Leif, 2007. *Från tundra till skog: Miljöförändringar i norra Skåne under jägarstenåldern*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Björckman, Leif & Per Sjögren, 2003. "Long-term history of land-use and vegetation at Ire, an agriculturally marginal area in Blekinge, south Sweden", *Vegetation History and Archaeobotany*, vol. 12(1), s. 61–74.
- Björckquist, Karl-Axel, 1967. "Halwara Berg – Wikinga Borgen – Silverberget: Ett preliminärt meddelande om en blekingssk fornborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1967, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–35.
- Björckquist, Karl-Axel, 1975. "Också en byggnad: Om rösearkitektur under bronsåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1975, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 21–25.
- Björckquist, Karl-Axel, 1987. "Längesedan och nära: Ouvertyr med förbehåll", *Kring en åkrök: Ronneby – stad och bygd*, red. Per Beijer, Karlshamn: Lagerblad, s. 19–53.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973a. "Rapport från Blekinge museums underjordiska verksamhet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1973(3), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 44–50.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973b. "Gambal landz wäg Kongs Lyden kallad: Om en antikvarisk resa, dryg en rast lång, mellan Bräkne-Hoby och Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–30.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1977. "Bonde, by och bygd: Istaby som arkeologiskt projekt", *Blekingeboken* 1977, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. "Istabyundersökningen summeras: Ett kåseri kring en räknoperation", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, 1979(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–17.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. *Stenarna där barn vi lekt: En studie i blekingssk bebyggelsehistoria under brons- och järnålder*. Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1990. "Förkärla socken: Bondebygd, storgods, riksintresse", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1990, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 35–64.
- Björn, Claus, 1981. *Bonde, herremand, konge: Bonden i 1700-tallets Danmark*, København.
- Björnsson, Sven, 1946. *Blekinge: En studie av det blekingsska kulturlandskapet*, Meddelanden från Lunds universitets geografiska institution, avhandlingar 9, Lund: Gleerups.

- Blank, Malou, Karl-Göran Sjögren, Corina Knipper, Karin M. Frei & Jan Storå, 2018. "Isotope values of the bioavailable strontium in inland southwestern Sweden – A baseline for mobility studies", *PLOS ONE* 13(10):e0204649. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204649>
- Blankholm, Hans Peter, 1996. *On the Track of a Prehistoric Economy: Maglemosian Subsistence in Early Postglacial South Scandinavia*, Århus: Aarhus University Press.
- Blankholm, Hans Peter, 2008. "Southern Scandinavia", *Mesolithic Europe*, red. Geoff Bailey & Penny Spikins, Cambridge: Cambridge University Press, s. 107–131.
- Bloch, Marc, 1967. *Feudal society*, vol. I–II: Social Classes and Political Organization, transl. L. A. Manyon, foreword M. M. Postan, London: Routledge.
- Blom, K. Arne & Jan Moen, 1993. *Kyrka och kultur*, Lund: Studentlitteratur.
- Blomkvist, Nils, 1979. "Kalmars uppkomst och äldsta tid", *Kalmar stads historia I: Kalmarmrådets forntid och stadens äldsta utveckling, Tiden till 1300-talets mitt*, red. Ingrid Hammarström, Kalmar: Kulturnämnden i Kalmar, s. 167–310.
- Blomkvist, Nils, 2005. *The discovery of the Baltic the reception of a Catholic world-system in the European north (AD 1075–1225)*, Leiden: Brill.
- Blomkvist, Nils, 2008. "Kung Bugislav på spåren? Gråborg och den gåtfulla Kalmarna leiðanger 1123/24", *Gråborg på Öland. Om en borg, ett kapell och en by*, red. Göran Tegnér, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, s. 161–183.
- Boethius, Adam, 2016. "Something rotten in Scandinavia: The world's earliest evidence of fermentation", *Journal of Archaeological Science* 66, s. 169–180.
- Boethius, Adam, 2017. "Signals of sedentism: Faunal exploitation as evidence of a delayed-return economy at Norje Sunnansund, an Early Mesolithic site in south-eastern Sweden", *Quaternary Science Reviews* 162, s. 145–168.
- Boethius, Adam, 2018a. *Fishing for ways to thrive: Integrating zooarchaeology to understand subsistence strategies and their implications among Early and Middle Mesolithic southern Scandinavian foragers*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no 70, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Boethius, Adam, 2018b. "The use of aquatic resources by Early Mesolithic foragers in Southern Scandinavia", *Ecology of Early Settlement in Northern Europe: Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi M. Breivik & Leif Jonsson, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 1, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 311–334.
- Boethius, Adam, 2021. "Insikten som förändrar: Om fiskets betydelse under tidigmesolitikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 107–121.
- Boethius, Adam & Torbjörn Ahlström, 2018. "Fish and resilience among early Holocene foragers of southern Scandinavia: A fusion of stable isotopes and zooarchaeology through Bayesian mixing modelling", *Journal of Archaeological Science* 93, s. 196–210.
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2021. "Early Holocene Scandinavian foragers on a journey to affluence: Mesolithic fish exploitation, seasonal abundance and storage investigated through strontium isotope ratios by laser ablation (LA-MC-ICP-MS)", *PLoS ONE* 16(1): e0245222. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245222>
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2022. "Diachronic forager mobility: Untangling the Stone Age movement patterns at the sites Norje Sunnansund, Skateholm and Västerbjers through strontium isotope ratio analysis by laser ablation", *Archaeological and Anthropological Sciences* 14, article 176.
- Bolin, Sture, 1934. *Ledung och frälse: Studier och orientering över danska samfundsförhållanden under äldre medeltid*. Lund.
- Bollongino, Ruth, Joachim Burger, Adam Powell, Marjan Mashkour, Jean-Denis Vigne, Mark G. Thomas, 2012. "Modern taurine cattle descended from small number of near-eastern founders", *Molecular Biology and Evolution*, vol. 29(9), s. 2101–2104. doi: 10.1093/molbev/mss092. Epub 2012 Mar 14. PMID: 22422765.
- Bolvig, Axel, 1994. *Bondens bilder: Om kirker og kunst i dansk senmiddelalder*. København: Gyldendal.
- Bondevik, Stein, Svein Kristian Stormo & Gudrun Skjerdal, 2012. "Green mosses date the Storegga tsunami to the chilliest decades of the 8.2 ka cold event", *Quaternary Science Reviews* 45, s. 1–6.
- Bonnier, Ann-Cathrine, 1987. *Kyrkorna berättar: Upplands kyrkor 1250–1350*, Uppsala: Upplands fornminnesförening.
- Bonow, Madeleine & Ingvar Swanberg, 2013. "Karpfiskarnas tillbakagång i svenskt kosthåll", *Från matproduktion till gastronomi*, red. Madeleine Bonow, Per Wramner & Paulina Rytkönen, Huddinge: Södertörns högskola, s. 91–114.
- Borgreen, Øjvind, 1994. "Den danske krones træforsyning og skovpolitik 1550–1650", *Bol og by*, årg. 10, nr 1 (1994), s. 51–63.
- Borna, Hélène, 1984. *Fornborgarna i Blekinge*, Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Botwid, Katarina, 2017. *Understanding Bronze Age Life: Pryssgården (LBA) in Sweden from an Artisanal Perspective*, Lund: Lund University, Department of Archaeology.
- Bradley, Richard, 1984. *The social foundations of prehistoric Britain: Themes and variations in the archaeology of power*, London: Longman.
- Bradley, Richard, Courtney Nimura, & Peter Skoglund, 2020. "Meetings Between Strangers in the Nordic Bronze Age: The Evidence of Southern Swedish Rock Art", *Proceedings of the Prehistoric Society* 86, s. 261–283.
- Branje, Gustav, 1979. "Sören Norrby och Blekinge: Om myntprägling i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 96–100.
- Brilkman, Kajsa, Morten Flink-Jensen & Hanne Sanders (red.), 2019. *Reformation i två riken – Reformationens historia och historiografi i Sverige och Danmark*, Centrum för Öresundsstudier 38, Göteborg: Makadam.
- Brinch Petersen, Erik, 1990. "Nye grave fra Jægerstenalderen: Strøby Egede og Vedbæk", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1990, København: Nationalmuseet, s. 19–33.
- Brink, Kristian, 2009. *I palissadernas tid: Om stolphål och skärvar och sociala relationer under yngre mellanbronstid*, Malmö: Arkeologienheten, Malmö Museer.
- Brink, Kristian, Karina Hammarstrand Dehman & Bertil Helgesson, 2014. *Herrestorp 3:2 och 3:3: hyddor, gravar, gårdar: Fornlämning Vellinge 71 och 87, Vellinge socken, Vellinge kommun, Skåne län, Arkeologisk slutundersökning 2012*, Sydsvensk Arkeologi rapport 2014:14.
- Brink, Stefan, 1998. "Land, bygd, distrikt och centralort i Sydsvrige: Några bebyggelsehistoriska nedslag", *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern*, Lars Larsson & Birgitta Hårdh, Uppåkrastudier 1, Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 28, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Brink, Stefan, 2002. "Runstenar och gamla vägar i norra Småland", *Om runstenar i Jönköpings län*, red. Jan Agertz & Linnea Varenius, Småländska kulturbilder, s. 103–118.
- Broberg, G., 2004. *Kattens historia: Sverige speglar i djurets öga*, Stockholm.: Atlantis.
- Brorsson, Torbjörn, 2023. "Keramikanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 734–773.
- Brorsson, Torbjörn & Mikael Henriksson, 2011. *Yngre järnålder i Gärestad och Augerum: Fyndanalys och förstudie*, Blekinge museum rapport 2011:6, Karlskrona: Blekinge museum.
- Brorsson, Torbjörn & Helena Victor, 2021. "Norjeskogen i världen: Från Norjegravfältet till Baltikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 377–396.
- Broström, Anna & Per Lagerås, 2021. "Jordbruket i västra Blekinge under neolitikum, bronsålder och järnålder", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 161–177.
- Broström Anna, A.-B. Nielsen, M.-J. Gaillard, K. Hjelle, F. Mazier, H. Binney, J. Bunting, R. Fyfe, V. Meltsov, A. Poska, , S. Räsänen, W. Soepboer, H. von Stedingk, H. Suutari & S. Sugita, 2008. "Pollen productivity estimates of key European plant taxa for quantitative reconstruction of past vegetation – a review", *Vegetation History and Archaeobotany* 17(5), s. 461–478.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008a. *Hällristningar i Blekinge: Bussevik i Torhamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:9, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008b. *Hällristningar i Blekinge: Svanhalla i Torhamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:10, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar & Lena König, 2011. *Hällristningar i Blekinge "Horsahällen", RAÄ 11 i Torshamnns socken: Redogörelse för nydokumentation utförd 2009*, BOTARK-rapport 2011:5, Tumba: BOTARK AB.
- Brown, K. J., H. Seppä, G. Schoups, R. S. Fausto, P. Rasmussen & H. J. B. Birks, 2012. "A spatio-temporal reconstruction of Holocene temperature change in southern Scandinavia", *The Holocene* 22, s. 165–177.
- Brunet, Jörg, 2003. "Glimtar ur Blekinges skogshistoria", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 2003: Skog och historia, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 12–27.
- Bruzellius, Anders & Birger Bergh (red.), 1986. *S:t Knuts gille i Lund: 1586 års skrå: Minnesskrift 1986*, Lund: Gillet.
- Buchwald, Vagn Fabritius, 2005. *Iron and steel in ancient times*, Historisk-filosofiske Skrifter 29, København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
- Burenhult, Göran (red.), 1997. *Ajvide och den moderna arkeologin*, Stockholm: Natur och kultur.
- Burenhult, Göran, 1999. *Arkeologi i Norden* 2, Stockholm: Natur och Kultur.
- Burger Joseph R. & Trevor S. Fristoe, 2018. "Hunter-gatherer populations inform modern ecology", *PNAS* 2018, s. 1137–1139.
- Büntgen, U., W. Tegel, K. Nicolussi, M. McCormick, D. Frank, V. Trouet, J. O. Kaplan, F. Herzig, K.-U. Heussner, H. Wanner, J. Luterbacher & J. Esper, 2011. "2500 Years of European Climate Variability and Human Susceptibility", *Science* 331, s. 578–582.
- Bägerfeldt, Lars, 1992. *Megalitgravarna i Sverige: Typ, tid, rum och social miljö*, 2. rev. uppl., Stockholm: Stockholm s universitet.
- Caliebe, Make, Almut Nebel, Cheryl Makarewicz, Michael Krawczak & Ben Krause-Kyora, 2017. "Insights into early pig domestication provided by ancient DNA analysis", *Scientific Reports* 7:44550; doi: 10.1038/srep44550.
- Callmer, Johan, 1991. "Territory and Dominion in the Late Iron Age in Southern Sweden", *Regions and reflections in honour of Märta Strömberg*, red. Kristina Jennbert, Lars Larsson, Rolf Petré & Bozena Wyszomirska-Werbart, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° N° 20, Lund: Almqvist & Wiksell International, s. 257–274.
- Carelli, Peter, 2001. *En kapitalistisk anda: Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark*, Lund studies in Medieval Archaeology 26, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Carlie, Anne, 1994. *På arkeologins bakgård: En bebyggelsearkeologisk undersökning i norra Skånes inland baserad på synliga gravar*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, No. 22. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Carlie, Anne, 2004. *Forntida byggnadskult: Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter 57, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlie, Anne & Magnus Artursson, 2005. "Böndernas gårdar", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlsson, Anders, 2015. *Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria: Från stenålder till vikingatid*, Stockholm studies in Archaeology 64, Stockholm: Stockholm University.
- Carlsson, Gottfrid, 1924. "Ture Turesson (Bielke)", *Svenskt biografiskt lexikon* 4, Stockholm, s. 153.
- Carlsson, Gottfrid, 1946. "Lunds ärkesäte och domkyrka 1289–1536", *Lunds domkyrkas historia 1145–1945*, utg. Ernst Newman, bd 1, Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, s. 357–553.
- Carlsson, Tom, 2007. *Mesolitiska möten: Strandvägen, en senmesolitisk boplatz vid Motala ström*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 54, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Carver, Martin, 1998. *Sutton Hoo – burial ground of Kings?* London: British Museum Press.
- Charlesén, Janne, 1981. *Elleholms kyrka*, Sölvesborg.
- Charpentier Ljungqvist, Fredrik, 2018. *Klimatet och människan under 12 000 år*, Stockholm: Dialogos.
- Chaudhary, Nikhil & Annie Swanepoel, 2023. "What can we learn from hunter-gatherers about children's mental health? An Evolutionary Perspective", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, DOI: 10.1111/jcpp.13773
- Christensen, Aksel E., 1968. *Kongemagt og aristokrati: Epoker i middelalderlig dansk statsopfattelse indtil unionstiden*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Ciani, Elena *et al.*, 2020. "On the origin of European sheep as revealed by the diversity of the Balkan breeds and by optimizing population-genetic analysis tools", *Genetics Selection Evolution* 52:25, <https://doi.org/10.1186/s12711-020-00545-7>
- Ciardi, Anna Minara, 2021. "Lunds domkapitels äldsta historia – tiden fram till 1274", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red.

- Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 27–66.
- Clarke, Peter D, 2007. *The interdict in the thirteenth century: A question of collective guilt*. Oxford: Oxford University Press.
- Constandse-Westerman, Trinet S. & Raymond R. Newell, 1989. "Social and biological aspects of the Western European Mesolithic population structure: A comparison with the demography of North American Indians", *The Mesolithic in Europe: Papers presented at the third international symposium*, red. Clive Bonsall, Edinburgh: John Donald Publishers Limited.
- Coudert, Allison P., 2017. "Rethinking Max Weber's Theory of Disenchantment", *Magic and magicians in the Middle Ages and the early modern time: The occult in pre-modern sciences, medicine, literature, religion, and astrology*, red. Albrecht Classen, Berlin/Boston: De Gruyter, s. 705–740.
- Coutinho, Alexandra, Torsten Günther, Arielle R. Munters *et al.*, 2020. "The Neolithic Pitted Ware culture foragers were culturally but not genetically influenced by the Battle Axe culture herders", *American Journal of Physical Anthropology* 172, s. 638–649, <https://doi.org/10.1002/ajpa.24079>
- Craig, Oliver Edward, John Chapman, Carl Heron & Laura H. Willis, László Bartosiewicz, Gillian Taylor, Alasdair Whittle & Matthew James Collins, 2005. "Did the first farmers of central and eastern Europe produce dairy foods?", *Antiquity* 79(306), 882–894. doi:10.1017/S0003598X00115017
- Crombé, Philippe & Erick Robinson, 2014. "¹⁴C dates as demographic proxies in Neolithisation models of northwestern Europe: A critical assessment using Belgium and northeast France as a case-study", *Journal of Archaeological Science*, vol. 52, s. 558–566.
- Cronholm, Christoffer, 1976 [1750–1757]. *Blekings beskrivning*, utg. Torsten Rosencrantz, Malmö: Blekingia
- Crumlin-Pedersen, Ole & Trakadas, Athena (red.) 2003. *Hjortspring: A Pre-Roman Iron-Age Warship in Context*, Ships and Boats of the North 5. Roskilde: The Viking Ship Museum in Roskilde.
- Cullberg, Carl, 1960. "Der Dolch von Nätraby", *Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum*, s. 34–42.
- Dahr, Elias, 1937. *Studien über Hunde aus primitiven Steinzeitkulturen in Nordeuropa*, Lund: Gleerup.
- Dahr, Elias, 1939. "Benmaterialet från boplatsskomplexet vid Siretorp", red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 242–245.
- Damlien, Hege, 2016. *Between Tradition and Adaption: Long-term trajectories of lithic tool-making in South Norway during the postglacial colonization and its aftermath (c. 9500-7500 cal. BC)*, Stavanger: Faculty of Social Sciences, Museum of Archaeology, University of Stavanger.
- Damlien, Hege, Mathilda Kjällquist & Kjel Knutsson, 2018. "The pioneer settlement of Scandinavia and its aftermath: New evidence from western and central Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 99–137.
- Damlien, Hege & Steinar Solheim, 2018. "The pioneer settlement of eastern Norway", *Early economy and settlement of Northern Europe: Pioneering, resource use, coping with change*, red. Hans Peter Blankholm, The Early Settlement of Northern Europe vol. 3, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 335–367.
- Damlien, Hege, Inger Marie Berg-Hansen, Lene Melheim, Axel Mjørum, Per Persson, Almut Schülke & Steinar Solheim, 2021. *Steinalderen i Sørøst-Norge: Faglig program for steinalderundersøkelser ved Kulturhistorisk museum*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- David, Éva, 2006. "Redskaber af ben og tak i tidlig Maglemosekultur – et teknologisk studie", *Stenaldersstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydskandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter 55, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s.77–99.
- David, Éva, 2007. "Technology on Bone and Antler industries: A Relevant Methodology for Characterizing Early Post-Glacial Societies (9th–8th Millenium BC)", *Bones as Tools. Current methods and interpretations in worked bone studies*, red. Christian Gates St-Pierre & Renee Walker, B.A.R. International Series 1622, Oxford: BAR publishing, s. 35–50.
- David, Éva & Mathilda Kjällquist, 2018. "Transmission of crafting traditions in the Mesolithic: A study of worked material from Norje Sunnansund, Sweden", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 231–276.
- Davis, B. A. S., S. Brewer, A. C. Stevensson & J. Guiot, 2003. "The temperature of Europe during the Holocene reconstructed from pollen data", *Quaternary Research Reviews* 22, s. 1701–1716.
- DD = *Diplomatarium Danicum*, udg. Det danske sprog- og litteraturselskab, København: Reitzel, 1938-ff.
- DDL = *Diplomatarium diocesis Lundensis: Lunds ärkestifts urkundsbok*, utg. Lauritz Weibull, Monumenta Scaniae historica, Lund 1900–1939.
- De Geer, G., 1882. "Om en postglacial landsänkning i södra och mellersta Sverige", *Sveriges Geologiska Undersökning, Ser. C*, 52, s. 1–16.
- De Geer, G., 1888. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 10: 366–379.
- De Geer, G., 1890. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 12, s. 61–110.
- Dendorfer, Jürgen & Ralf Lützelshwab (red.), 2011. *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*, Päpste und Papsttum 39, Stuttgart: Anton Hiersemann.
- Digerfeldt, Gunnar, 1988. "Reconstruction and regional correlation of Holocene lake-level fluctuations in Lake Bysjön, South Sweden", *Boreas* 17, s. 165–182.
- Digerfeldt, Gunnar, 1997. "Reconstruction of Holocene lake-level changes in Lake Kalvsjön, southern Sweden, with a contribution to the local palaeohydrology at the Elm Decline", *Vegetation History and Archaeobotany* 6, s. 9–14.
- Digerfeldt, Gunnar & H. Håkansson, 1993. "The Holocene paleolimnology of Lake Sämbofsjön, Southwestern Sweden", *Journal of Paleolimnology* 8, s. 189–210.
- Dodgshon, Robert A., 1987. *The European past: Social evolution and spatial order*, Basingstoke: Macmillan Education.
- Dodgshon, Robert A., 1998. *Society in time and space. A geographical perspective on change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dübeck, Inger, 1987. *Fra gammel dansk til ny svensk ret: Den retlige forsvenskning i de tabte territorier 1645–1683*, København: Rigsarkivet.
- Edekling, Magnus, 2010. *När Blekinge blev danskt*, Borås: Recito.
- Edenmo, Roger, 2008. *Prestigeekonomi under yngre stenåldern: Gåvoutbyten och regionala identiteter i den svenska båtbyggekulturen*,

- Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Edgren, Helena & Markus Hiekkänen, 1993. "Havet, kapellen och franciskanerna", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 155–170.
- Edman, G. & S. Källrot, 1939. "Bestämning av kolade trärester, harpax, avtryck av växtdelar i krukskärvar etc., från boplatsskomplexet vid Siretorp", *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 246–250.
- Edring, Anders, 2005. *Berget i backens skugga: Det sociala landskapet på Kristianstadsslätten under tidig- och mellanneolitikum*, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund.
- Edring, Anders, 2008. "Två mesolitiska boplatser vid Yngsjö i nordöstra Skåne", *Fornvännen* 103, s. 1–12.
- Einarsson, Lars & Björn Wallbom, 2001. *Marinarkeologisk besiktning och provtagning för datering av ett fartygsvrak beläget i farvattnen syd Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2817-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Einarsson, Lars & Matthew Gainsford, 2007. *Rapport om 2006 års marinarkeologiska undersökningar av Skeppsvraket vid St. Ekö, Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2819-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Ekdahl, N. J., 1836. Ove Brade till kungen 22/3 1523. *Handlingar rörande Severin Norrby och de under hans ledning stående krigsföretagen mot Sverige*, utg. av N. J. Ekdahl, Christiern II:s arkiv 1, Stockholm.
- Ekström, J., 1993. *The Late Quaternary History of the Urus (Bos primigenius Bojanus 1827) in Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Ellegård, Alvar, 1987. "Who were the Eruli?", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 53:1, Lund: Scandia, s. 5–34.
- Enger, P. H., 1937. "Fornborgar", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1937, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–52.
- Enghoff, Inge Bødker, 1994. "Fishing in Denmark during the Ertebølle period", *International Journal of Osteoarchaeology* 4, 65–96.
- Englund, Lars-Erik, 2002. *Blåstbruk: Myrjärnshantieringens förändringar i ett långtidsperspektiv*, Jernkontorets Bergshistoriska skriftserie 40, Stockholm: Jernkontoret.
- Ericson, P. G. P. & T. Tyrberg, 2004. *The Early history of the Swedish Avifauna: A review of the subfossil record and early written sources*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Ericson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122: Arkeologisk undersökning 2009*, UV rapport 2014:88, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Ericson, Tyra & Mikael Henriksson, 2015. *Gustavstorpsvägen: Mellanneolitiska hyddor vid en kustnära våtmark: Särskild arkeologisk undersökning och arkeologisk förundersökning 2011, Mörrum socken, Karlshamns kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:8.
- Ericsson, Alf, 2012. *Terra mediaevalis: Jordvårderingssystem i medeltidens Sverige*, Uppsala: Acta Universitatis agriculturae Sueciae 81, Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences.
- Ericsson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122*, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2014:88, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Eriksson, Gunilla, 2003. *Norm and difference: Stone Age dietary practice in the Baltic region*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet.
- Eriksson, Gunilla, 2004. "Part-time farmers or hard-core sealers? Västerbjers studied by means of stable isotope analysis", *Journal of Anthropological Archaeology* 23:2, s. 135–162.
- Eriksson, Gunilla, Anna Linderholm, Elin Fornander, Marie Kanstrup, Pia Schoultz, Hanna Olofsson & Kerstin Lidén, 2008. "Same island, different diet: Cultural evolution of food practice on Öland, Sweden, from the Mesolithic to the Roman Period", *Journal of Anthropological Archaeology* 27, s. 520–543.
- Eriksson, M. & O. Magnell, 2001. "Det djuriska Tägerup: Nya rön kring Kongemose- och Erteböllekulturens jakt och fiske", red. P. Karsten & B. Knarrström, *Tägerup: Specialstudier*, Lund: UV Syd, Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet, s. 156–237.
- Eriksson, Niklas, 2015. "Skeppsarkeologisk analys", *Gribshunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–32.
- Erixon, Sigurd, 1913. "Stenåldern i Blekinge", *Fornvännen* 8, s. 125–212.
- Erixon, Sigurd, 1952. "Byggnadsskicket hos svenska bönder under medeltiden, huvudsakligen i belysning av nyare tidens material", *Nordisk Kultur XVII: Byggnadskultur*, red. Sigurd Erixon, Stockholm: Bonniers, s. 284–347.
- Ersgård, Lars, 1988. "Vår marknad i Skåne": *Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ersgård, Lars, 2006. "Lerbottarna och det tidigmedeltida samhället", *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö, red. Stefan Larsson, Lund/ Malmö: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö*, s. 48–63.
- Etting, Vivian, 2010. *The royal castles of Denmark during the 14th century: An analysis of the major royal castles with special regard to their functions and strategic importance*. Copenhagen: Nationalmuseet.
- Fabeck, Charlotte, 1991. "Samfundsorganisation, religiösa ceremonier och regional variation", *Samfundsorganisation och regional variation: Norden i romersk jernalder og folkevandringstid: Beretning fra 1. Nordiske jernalderssymposium på Sandbjerg slot 11–15 april 1989*, red. Charlotte Fabeck & Jytte Ringtved, Jysk arkæologisk selskabs skrifter XXVII, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 283–304.
- Falk, Ann-Britt, 2008. *En grundläggande handling: Byggnadsoffer och dånligt liv i medeltid*, Vågar till Midgård 12, Lund: Nordic Academic Press.
- Fallgren, Jan-Henrik, 2006. *Kontinuitet och förändring: Bebyggelse och samhälle på Öland 200–1300 e Kr*, Aun 35, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Fendin, Titti, 2015. *Östra Vång: Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning 2012*, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge museum rapport 2015:22, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fendin, Titti, Tyra Ericson & Carl Persson, 2014. *Norje Nordansund: Mesolitiska lägerplatser i ett skärgårdslandskap och boplatslämningar från yngre bronsålder-äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011*, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, Blekinge museum rapport 2014:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fischer, Anders, Jesper Olsen, Mike Richards, Jan Heinemeier, Årny E. Sveinbjörnsdóttir & Pia Bennike, 2007. "Coast-inland mobility and diet in the Danish Mesolithic and Neolithic: Evidence from stable isotope values of humans and dogs", *Journal of Archaeological Science*, vol. 34, s. 2125–2150.
- Fischer, Svante, 2021. "Minnet efter Valentinianus III", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 114–117.

- Flannery, Kent V., 1969. "Origins and ecological effects of early domestication in Iran and the Near East", *The domestication and exploitation of plants and animals: Proceedings of a meeting of the research seminar in archaeology and related subjects held at the Institute of Archaeology, London University*, red. Geoffrey W. Dimbleby & Peter J. Ucko, London, s. 73–100.
- Fleithmann, Dominik, Manfred Mudelsee, Stephen J. Burns, Raymond S. Bradley, Jan Kramers & Albert Matter, 2008. "Evidence for a widespread climatic anomaly at around 9.2 ka before present", *Paleoceanography* 23, s. 1–6.
- Flink, Gerhard (red.), 1995. *Kung Valdemars segelled*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Foley, Brendan, 2022. *Gribshunden: Forskningsundersökning av skeppsvrak vid St. Ekön, RAÄ Ronneby 728: Marinarkeologisk undersökning 202*. Blekinge museum rapport 2022:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fornander, Elin, 2013. "Dietary diversity and moderate mobility: Isotope evidence from Scanian Battle Axe Culture burials", *Journal of Nordic Archaeological Science* 18, s. 13–29.
- Forsgren, Magdalena, 2012. "Till frågan om de rituella depåernas beskaffenhet", *In Situ Archaeologica*, vol. 10:165–184.
- Frandsen, Karl-Erik, 1995. "Bønderne og Hæren i Danmark 1614–1662", *Dansk Historisk Tidsskrift*, bd 95, hæfte 1, København, s. 155–173.
- Fraser, Magdalena, 2018. *People of the Dolmens and Stone Cists: An archaeogenetic Investigation of Megalithic Graves from the Neolithic Period on Gotland*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia.
- Fraser, Magdalena, Federico Sanchez-Quinto, Jane Evans, Jan Storå, Anders Götherström, Paul Wallin, Kjel Knutsson & Mattias Jakobsson, 2018. "New insights on cultural dualism and population structure in the Middle Neolithic Funnel Beaker culture on the island of Gotland", *Journal of Archaeological Science: Reports* 17, s. 325–334.
- French, Jennifer C. & Christina Collins, 2015. "Upper Palaeolithic population histories of Southwestern France: A comparison of the demographic signatures of ¹⁴C date distributions and archaeological site counts", *Journal of Archaeological Science*, vol. 55, s. 122–134.
- Fridericia, Julius Albert, 1889–1890, "Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17de Aarhundrede", *Dansk Historisk Tidsskrift*, 6 række, bd 2, København, s. 219–263
- Friman, Bo, 2012. *Ljungaviken etapp 1: Ett gravfält från yngsta bronsålder–förromersk järnålder och en mesolitisk boplats, Blekinge, Mjällby och Sölvesborgs socken, Sölve 3:10 meter, Sölvesborg fornlämning 87: Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2012:168, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Friman, Bo & Per Lagerås, 2022. "From Neolithic Boom-and-Bust to Iron Age Peak and Decline: Population and Settlement Dynamics in Southern Sweden Inferred from Summed Radiocarbon Dates", *European Journal of Archaeology* 2022, s. 1–21. doi:10.1017/ea.2022.43
- Fritz, Birgitta, 1972–1973. *Hus, land och län: Förvaltningen i Sverige 1250–1434*, vol. 1–2, Stockholm studies in History 18, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Fritzbøger, Bo, 1992. *Danske skove 1500–1800: En landskabshistorisk undersøgelse*, Odense: Landbohistorisk Selskab.
- Frostenson, Sigvard, 1966. *Avaskär: Medeltidsstaden som försvann – Kristianopels föregångare*. Torsås.
- Fröjmark, Anders, 1992. *Mirakler och helgonkult: Linköpings biskopsdöme under senmedeltid*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Fuglestedt, Ingrid, 2012. "The pioneer condition on the Scandinavian Peninsula: The last frontier of a 'Palaeolithic Way' in Europe", *Norwegian Archaeological Review* 45, s. 1–29.
- van Geel, B., J. Buurman & H. T. Waterbolk, 1996. "Archaeological and palaeoecological indications of an abrupt climate change in The Netherlands, and evidence for climatological teleconnections around 2650 BP", *Journal of Quaternary Science* 11, s. 451–460.
- Gelting, Michael H., 2012. "Lund, Dalby og Bornholm: Politik og mission i biskop Eginos tid", *Locus Celebris: Dalby kyrka, kloster och gård*, red. Stephan Borgehammar & Jes Wienberg, Centrum för Öresundsstudier 28, Göteborg: Makadam, s. 101–111.
- Gillingstam, Hans, 1947. "Medeltidsätten Slaweka: Med släkttavlor", *Personhistorisk tidskrift* 1947, årg. 45, häfte 1–2, Stockholm : Personhistoriska samfundet, s. 1–51.
- Glete, Jan, 1993. *Navies and Nations: Warships, navies and state building in Europe and America 1500–1860*, Stockholm studies in history 48, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Glykou, Aikaterini, Lembi Lōugas, Giedre Piličiauskienė, Ulrich Schmölcke, Gunilla Eriksson & Kerstin Lidén, 2021. "Reconstructing the ecological history of the extinct harp seal population of the Baltic Sea", *Quaternary Science Reviews* 251 (106701), s. 1–15.
- Glorstad, Håkon, 2014. "Deglaciation, sea-level change and the Holocene colonization of Norway", *Geological Society, London, Special Publications*, 411, s. 9–25.
- Goldhahn, Joakim, 2013. *Bredarör på Kivik: En arkeologisk odysseé*, Simrishamn: Artes liberales.
- Greisman, A. & M.-J. Gaillard, 2009. "The role of climate variability and fire in early and mid-Holocene forest dynamics of southern", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 593–611.
- Gron, Kurt J. & Peter Rowley-Conwy, 2017. "Herbivore diets and the anthropogenic environment of early farming in southern Scandinavia", *The Holocene*, vol. 27(1), s. 98–109.
- Gronenborn, Detlef, 2010. "Climate, Crisis, and the 'Neolithisation' of Central Europe Between IRD-events 6 and 4", *Die Neolithisierung Mitteleuropas: Internationale Tagung, Mainz 24. bis 26. Juni 2005*, bd. 4, red. Detlef Gronenborn & Jörg Petrasch, Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, s. 61–81.
- Gruszczynski, Jacek, 2019. *Viking silver, hoards and containers: The archaeological and historical context of Viking-age silver coin deposits in the Baltic c. 800–1050*, London: Routledge.
- Græbe, Henrik, 1971. *Kyrkorna i Vä, Sveriges kyrkor, Gälds härad, Skåne bd III:1*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Gräslund, Ann-Sofi, 2001. *Ideologi och mentalitet: Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Gräslund, Bo & Neil Price, 2012. "Twilight of the gods? The 'dust veil event' of AD 536 in critical perspective", *Antiquity* 86, s. 428–443.
- Gron, Ole, 2020. "Late Mesolithic marine territoriality in coastal southern Scandinavia", *Archäologische Informationen* 43, s. 277–288.
- Gron, Kurt J. & Lasse Sørensen, 2018, "Cultural and economic negotiation: a new perspective on the Neolithic Transition of Southern Scandinavia", *Antiquity* 92, s. 958–974.
- Guerra Doce, Elisa, 2014. "The Origins of Inebriation: Archaeological Evidence of the Consumption of Fermented Beverages and Drugs in Prehistoric Eurasia", *Journal of Archaeological Method and Theory* 22(3), doi:10.1007/s10816-014-9205-z
- Guinard, Michel & Niklas Groop, 2007. "Handtagskärror och tvärpilar: En diskussion om stenteknologi och sociala processer under

- senmesolitikum och början av neolitikum”, *Stenåldern i Uppland: Uppdragsarkeologi och eftertanke*, red. Niklas Stenbäck, Uppsala: Riksantikvarieämbetet, UV GAL, s. 207–225.
- Gullbekk, Svein H., 2010. ”Klassisk problemstilling – handel eller herjing?”, *Myntstudier* 2010:1, s. 28–36.
- Gullstrand, Robin, 1994. ”Lokalt självstyre i Blekinge: Participation och representation i Mörrum och Backaryd ca 1770–1800: En undersökning av den politiska kulturen i två Blekingesocknar”, *Scandia* 1994:2, Lund, s. 155–207.
- Gummesson, Sara, Fredrik Hallgren & Anna Kjellström, 2018. ”Keep your head high: Skulls on stakes and cranial trauma in Mesolithic Sweden”, *Antiquity* 92, s. 74–90.
- Gurevich, Aron J., 1985. *Categories of Medieval Culture*, London: Routledge.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 1995. *Stenålder i gränsbygd: En bebyggelsearkeologisk analys med utgångspunkt från specialinventeringar av Emmaboda kommun*, Kalmar läns museums arkeologiska rapporter 1995:4.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 2001. ”En neolitisering – två förlopp: tankar kring jordbrukskulturens etablering i Kalmarsundsområdet”, *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 129–164.
- Gustafsson, Harald, 1988. ”The Conglomerate State: A Perspective on State Formation in Early Modern Europe”, *Scandinavian Journal of History* 1988:3–4, London: Routledge, Taylor & Francis, s. 189–213.
- Gustafsson, Harald, 2000. *Gamla stater och nya riken: Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512–1541*, Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Gustafsson, Harald, 2008a. *Skåne i Danmark: En dansk historia till 1658*, Centrum för Danmarksstudier 16, Göteborg: Makadam Förlag.
- Gustafsson, Harald, 2008b. ”De överlappande pusslen: Om partikularistiska och multietniska konglomeratstater i det tidigmoderna Europa”, *Maktens mosaik: Enhet, särart, och självbild i det svenska riket*, red. Max Engman & Nils Erik Villstrand, Skriftser utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 715, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 59–73.
- Gustafsson, Harald, 2016. ”Sverige som partner 1319–1905: Ett perspektiv”, *Historisk Tidskrift* 136(1), Stockholm: Svenska historiska föreningen, s. 3–31.
- Gustavsson, Kenneth, 1993. ”Undersökningar vid franciskanerkonventet på Kökar, Åland”, *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 171–186.
- Gustin, Ingrid, 2004. *Mellan gåva och marknad: Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Gustin, Ingrid, 2018. ”Öppenskär – en hemlighetsfull ö i Blekinges östra skårgård”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2018(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 41–52.
- Gustin, Ingrid, i tryck. ”Coins and People in Central Blekinge: A New Perspective on the Johannishus Hoard”.
- Gustin, Ingrid & Mikael Henriksson, 2022. *Store Backe – ett järnåldersgravfält i östra Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Gustin, Ingrid & Bertil Helgesson, 2024. ”Chronology of Vång based on the jewellery and comparisons with other magnate farms and central places”, *Våstra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Günther, Torsten, et al., 2018. ”Population genomics of Mesolithic Scandinavia: Investigating early postglacial migration routes and high-latitude adaptation”, *PLOS Biology* 16(1), s. e2003703.
- Gøgsig Jakobsen, Johnny Grandjean, 2017. *Lolland-Falster, Vordingborg og korstogene*, Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog 2017, Maribo: Lolland-Falsters Historiske Samfund, s. 55–85.
- Görman, Marianne, 1987. *Nordiskt och keltiskt: Sydskandinavisk religion under yngre bronsålder och keltisk järnålder*, Lund.
- Görman, Marianne & Mikael Henriksson, 2006. ”Maskbilden från Västra Vång: Ett keltiskt avtryck i Blekinges äldre järnålder?”, *Fornvännen* 101, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 168–183.
- Götherström, Anders, Cecilia Anderung, Linda Hellborg, Rengert Elburg, Colin Smith, Dan G. Bradley & Hans Ellegren, 2005. ”Cattle domestication in the Near East was followed by hybridization with aurochs bulls in Europe”, *Proceedings of the Royal Society B* 272, s. 2345–2350, doi:10.1098/rspb.2005.3243
- Hagelqvist, Tony & Mats Widenborg, 1977. *Björkärr: En boplatz från yngre stenåldern i östra Blekinge: Ett undersökningsobjekt i kronologi och ekologi*, Seminarieuppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Lunds universitet (stencil).
- Hallberg, Göran, 1990. *Ortnamn i Blekinge*, Stockholm: Norstedt.
- Hallenberg, August, 1927. ”Kristianopol såsom stad under svensk väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1927:II, Karlskrona, s. 1–85.
- Hallenberg, August, 1938. ”Från 1600-talets Bleking under danskt väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 25–54.
- Hallenberg, August, 1940. ”Från Blekinge allmoge under danskt väld”, *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1940, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Hallgren, Fredrik, 2008. *Identitet i praktik: Lokala, regionala och överregionala sociala sammanhang inom nordlig trättbågarkultur*, Uppsala: Departement of archaeology and ancient history, Uppsala university.
- Hallgren, Fredrik, 2011. ”The Early 'Trichterbecher' of Mälardalen, eastern central Sweden”, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, bd. 89, Frankfurt am Main, s. 111–134.
- Hammarlund, D., S. Björck, B. Buchardt, C. Israelson & C. T. Thomsen, 2003. ”Rapid hydrological changes during the Holocene revealed by stable isotope records of lacustrine carbonates from Lake Igelsjön, southern Sweden”, *Quaternary Science Reviews* 22, s. 353–370.
- Hammelin, A., 1934. ”Borgberget (En fornborg)”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1934, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 198–202.
- Hanell, Krister. 1964. ”Hoby kyrka: En översikt över dess historia”, *Bräke-Hoby: En sockenbok*, red. Folke Wirén, Karlshamn: Lagerblad, s. 69–87.
- Hanlon, Conleth & Göran Prah, 1998. *Stenåldersprojekt Ryd: Lösfindsinventering av Almundsryds socken*, Smålands museum rapport 1998:4, Växjö: Smålands museum.
- Hansen, Kenth, 2020. *Medeltida stadsaristokrati: Världsligt frälse i de skånska landskapens städer*, Lund studies in Historical Archaeology 21, Lund: Lunds universitet.
- Hansson, Anton, Björn Nilsson, Arne Sjöström, Svante Björck, Sofia Holmgren, Hans Linderson, Ola Magnell, Mats Rundgren & Dan Hammarlund, 2018. ”A submerged Mesolithic lagoonal landscape in the Baltic Sea, south-eastern Sweden – Early Holocene environmental reconstruction and shore-level displacement based on a multiproxy approach”, *Quaternary International* 463, s. 110–123.

- Hansson, A., S. Björck, K. Heger, S. Holmgren, H. Linderson, O. Magnell, B. Nilsson, M. Rundgren, A. Sjöström, D. Hammarlund, 2018. "Shoreline displacement and human resource utilization in the southern Baltic Basin coastal zone during the early Holocene: New insights from a submerged Mesolithic landscape in south-eastern Sweden", *The Holocene* 28, s. 721–737.
- Hansson, Anton, Dan Hammarlund, Giacomo Landeschi, Arne Sjöström & Björn Nilsson, 2019. "A new early Holocene shoreline displacement record for Blekinge, southern Sweden, and implications for underwater archaeology", *Boreas*, vol. 48, s. 57–71. <https://doi.org/10.1111/bor.12339>
- Hansson, Anton, Hans Linderson & Brendan Foley, 2022. "Casks from Gribshunden (1495) – Dendrochronology of late medieval shipboard virtual containers", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 358–375.
- Hansson, Anton, Adam Boethius, Dan Hammarlund, Per Lagerås, Ola Magnell, Björn Nilsson, Anette Nilsson Brunlid & Mats Rundgren, 2019. "Shoreline Displacement, Coastal Environments and Human Subsistence in the Hanö Bay Region during *The Mesolithic*", *MDPI quaternary*, 2(1):14.
- Hansson, Martin, 1992. "Vid en 1600-talsgata: Om arkeologi i Kristianopel", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–118.
- Hansson, Martin, 1999. "Graves, gravefields and burial customs – variation as theme: A discussion of Late Iron Age gravefields", *Lund Archaeological Review* 1999, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 49–66.
- Hansson, Martin, 2001. *Huvudgårdar och herravälden: En studie av småländsk medeltid*, Lund studies in Medieval Archaeology 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2004. "Frälse och kungamakt i medeltidens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–60.
- Hansson, Martin, 2006. *Aristocratic landscape: The spatial ideology of the Medieval aristocracy*, Lund Studies in Historical Archaeology 2, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2010. "Byggherrar och porträttmotiv – ett arkeologiskt perspektiv på aktörer och individer i det tidigmoderna Sverige", *Modernitetens materialitet: Arkeologiska perspektiv på det moderna samhällets framväxt*, red. Anna Lihammer & Jonas M Nordin, The Museum of National Antiquities, Stockholm, studies 17, Stockholm: Statens historiska museum, s. 131–150.
- Hansson, Martin, 2011. *Medeltida borgar: Maktens hus i Norden*, Lund: Historiska media.
- Hansson, Martin, 2014. "Att hysa folk på gården: Ett försök till byggnadsarkeologi", *Medeltida storgårdar: 15 uppsatser om ett tvärvetenskapligt forskningsproblem*, red. Olof Karsvall & Kristoffer Jupiter, Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphici 131, Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur, s. 165–188.
- Hansson, Martin, 2016. "Björketorpsstenen, Vång och en helig förbannelse", *Vikten av Vång – En järnåldersplats tar form*, Karlskrona: Blekinge museum, s. 23–32.
- Hansson, Martin, 2017a. "Medeltidens Växjö – En arkeologisk berättelse om ursprung och utveckling", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 49–90.
- Hansson, Martin, 2017b. "Senmedeltida städer – En diskussion kring orsaker, aktörer och regional urbanitet med utgångspunkt i Småland", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 117–158.
- Hansson, Martin, 2021. *Kastalen "Hagbards källare", RAÄ 67 samt intilliggande husgrund, RAÄ 668, Arkeologisk forskningsundersökning*, Blekinge museum rapport 2021:31, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hansson, Martin, 2022. "The medieval towers on the island of Gotland", *Lund Archaeological Review* 26–27, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 63–80.
- Hansson, Martin, 2023. "Att bygga borg och anlägga stad – Några tankar om Sölvesborg", *Fornvännen* 118(2), s. 101–118.
- Hansson, Martin, 2024. *Kastalen Hagbards källare RAÄ67 samt intilliggande husgrund, RAÄ668. Arkeologisk forskningsundersökning 2023*. Med bidrag av Robert Bergman Carter, Max Jahrehorn, Erik Johansson, Hans Linderson, Hanna Sjöberg, Bengt Westergaard, Martina Hjertman & Immo Trinks. Blekinge Museum rapport 2024:10.
- Harlitz, Erika, 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: En studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Harrison, Dick, 1999. *Krigarnas och helgonens tid: Västeuropas historia 400–800 e.Kr*, Stockholm: Prisma.
- Harrison, Dick, 2000. *Stora Döden: Den värsta katastrof som drabbat Europa*, Stockholm: Ordfront.
- Harrison, Dick, 2009. *Sveriges historia 600–1350*, Stockholm: Norstedts.
- Harrison, S. P. & G. Digerfeldt, 1993. "European lakes as palaeohydrological and palaeoclimatic indicators", *Quaternary Science Reviews* 12, s. 233–248.
- Hauptman, Katherine, 2002. *Bilder av betydelse: Hällristningar och bronsålderslandskap i nordöstra Östergötland*, Stockholm Studies in Archaeology 23 Stockholm: Stockholms universitet.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Iron Age Societies: From tribe to state in northern Europe, 500 B.C. to A.D. 700*, Oxford: Blackwell.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Danmarks jernalder: Mellem stamme og stat*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hedeager, Lotte, 1998. *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska myter*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hedeager, Lotte & Henrik Tvarnø, 2001. *Tusen års europahistorie: Romere, germanere og nordboere*, Oslo: Pax.
- von Heijne, Cecilia, 2004. *Särpräglat: Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)*, Stockholm Studies in Archaeology 31, Stockholm: Stockholms universitet.
- Heinsalu, A., 2000. "Diatom stratigraphy and palaeoenvironment of the Yoldia Sea in Northern Estonia", *Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, Geology* 49(3), s. 218–243.
- Helgesson, Bertil, 2002. *Järnålderns Skåne: Samhälle, centra och regioner*. Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 38, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Helgesson, Bertil & Andreas Svensson, 2023. "Knowledge from Fragmented Bronzes: Complexity and Potential", *Västra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021a. "Animal osteologi", *Megaliter, menhirer och bebyggelse från tidigneolitikum, senneolitikum och yngre bronsålder–yngre järnålder. Arkeologisk undersökning 2019 inför utbyggnad av Södra stambanan Lund–Flackarp, Skåne län, Skåne, Staffanstorps kommun, Flackarp socken, fastighet Flackarp 2:9 och 7:1*, red. Magnus Andersson, Magnus Artursson, Kristian Brink & Fredrik Strandmark. Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:134, Sydsvensk Arkeologi rapport 2021:10, s. 238–258.

- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021b. "Animal osteologi", *Borstahusen 1:1: Om sten- och bronsåldersaktiviteter kring en våtmark vid Öresundskusten, Arkeologisk undersökning 2020: Skåne, Landskrona kommun, Landskrona socken, Borstahusen 1:1, L1986:6687, L2019:64 och L1985:686*, red. Adam Bolander, Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:177, s. 105–129.
- Hellstam, Antonia, 2019. *The woman behind it all: Searching for social roles of women in Late Iron Age central Blekinge*, Master thesis, Department of Archaeology and Ancient History, Lund: Lund University.
- Helmersson, Stina & Uno Röndahl, 2005. *Herulerna: Det bortglömda folket*, Arkelstorp: Epona.
- Helms, Mary W., 1993. *Craft and the kingly ideal: Art, trade, and power*, Austin: University of Texas Press.
- Henriksson, Mikael, 2004. *Siretorpsområdet, Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Arkeologisk översiktstudie*, Blekinge museum rapport 2004:7, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2006. *Björkenäs 1:12, Mörrums socken, Karlshamns kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2006:17, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2007. *Projekt Inlängan III: Torhamns socken, Karlskrona kommun, Antikvarisk kontroll*, Blekinge museum rapport 2007:1, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2008. *Västra Vång, Hjortsberga socken, Ronneby kommun: Särskild undersökning, med bidrag av Björn Gedda*, Blekinge museum rapport 2008:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2010. *Mjällby 1:27 & Siretorp 2:14, RAÄ 74 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2010:18, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2011. *Västra Vångs bygata, RAÄ 189, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Särskild utredning*, Blekinge museum rapport 2011:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2017. *RAÄ Hjortsberga 271: Arkeologisk undersökning och återställande av stensättning, skadad av skogsbruket, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2017:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2019. *Arkeologiska förväntningar i mötet med ett landskap: Stenålderns Blekinge ur ett kunskapsperspektiv*, Huddinge: Södertörns högskola.
- Henriksson, Mikael, 2020. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2019*, Blekinge museum, rapport 2020:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2021. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2020*, Blekinge museum, rapport 2021:41, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2022. *Öppenskar 2022: Arkeologisk efterundersökning etapp 3*, Blekinge museum rapport 2022: 45, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson, 2004. "Projekt Inlängan: Om ett återbesök på en unik stenåldersplats", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–20.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson (red.), 2016. *Vikten av Vång: En järnåldersboplatz tar form*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Björn Nilsson & Ingrid Gustin, 2016. *Hästholmen 1:67: Arkeologisk efterundersökning etapp 2*, Blekinge museum rapport 2016:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatzlämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hermansen, Victor, 1934. "Træk af Kalundborgs historie i middelalderen", *Fra Holbeak amt: Historiske aarbøger XXVIII*, Holbæk: Historisk samfund for Holbæk amt, s. 119–136.
- Hermanson, Lars, 2000. *Släkt, vänner och makt: En studie av elitens politiska kultur i 1100-talets Danmark*, Göteborg: Historiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Hertell, E. & Tallavaara, M. 2011. "High mobility or gift exchange. Early Mesolithic exotic chipped lithics in Southern Finland", *Mesolithic interfaces: Variability in lithic technologies in Eastern Fennoscandia*, red. Tuija Rankama, Helsinki: Suomen arkeologinen seura, s. 10–14.
- Hijma, M. P. & K. M. Cohen, 2010. "Timing and magnitude of the sealevel jump preluding the 8200 yr event", *Geology* 38, s. 275–278.
- Hjardar, Kim & Vegard Vike, 2011. *Vikingar i krig*. Oslo: Spartacus.
- Hjärthner-Holder, Eva, 1993. *Järnets och järnmetallurgins introduktion i Sverige*, Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet.
- Hjärthner-Holder, Eva, Lena Grandin, Katarina Sköld & Andreas Svensson, 2018. By Who, for Whom?: Landscape, Process and Economy in the Bloomery Iron Production AD 400–1000, *Journal of archaeology and ancient history* 21, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet. s. 1–50.
- Hoff, Annette, 1997. *Lov og Landskab: Landskabslovenes bidrag til forståelsen af landbrugs- og landskabsudviklingen i Danmark ca. 900–1250*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Holmberg, Rikard, 1990. *Kyrkobyggnad, kult och samhälle: Landskyrkan i Lunds forna ärkestift genom tiderna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Holmqvist, Elisabeth, Åsa M. Larsson, Aivar Kriiska, Vesa Palonen, Pekro Pesonen, Kenichiro Mizohata, Paula Kouki & Jyrki Räisänen, 2018. "Tracing grog and pots to reveal neolithic Corded Ware Culture contacts in the Baltic Sea region (SEM-EDS, PIXE)", *Journal of Archaeological Science* 91, s. 77–91.
- Holt, Brigitte M. & Vincenzo Formicola, 2008. "Hunters of the Ice Age: The biology of Upper Paleolithic people", *American Journal of Physical Anthropology* 137, s. 70–99.
- Håkansson, Anders, 2017. *Bebyggelsehierarkier och bylandskap: Om övergången mellan vikingatid och medeltid ur ett halländskt perspektiv*, Hallands läns museers skriftserie 33, Lund Studies in Historical Archaeology 20, Halmstad: Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands läns museer.
- Hållans Stenholm, Ann-Mari, 2012. *Fornminnen: Det förflutnas roll i det förkristna och kristna Mälardalen, Vågar till Midgård 15*, Lund: Nordic Academic Press.
- Hårdh, Birgitta, 1976a. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Probleme und Analysen*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1976b. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Katalog und Tafeln*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1977. "Fynd av guld och silver i Blekinge", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 55, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–43.
- Hårdh, Birgitta, 1996. *Silver in the Viking Age: A Regional-Economic Study*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8º, No. 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hårdelin, Alf, 1998. "Den medeltida biskopen – personen och piktorna: En studie av pontifikalenas biskopsbild", *Kult, kultur och kontemplation: Studier i medeltida svenskt kyrkoliv*, red. Alf Hårdelin, Opuscula selecta II. Skellefteå: Artos, s. 62–78.
- Härenstam, Curt, 1946. *Finnveden under medeltiden*, Lund: Gleerups.

- Högberg, Anders & Debbie Olausson, 2007. *Scandinavian Flint: An Archaeological Perspective*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Imer, Lisbeth, 2016. *Danmarks runesten: En fortælling*, København: Nationalmuseet.
- Imperiale, Peter, 2011. *Interpreting Mammalian Bone Data from Southern Scandinavian Meso-lithic and Neolithic Sites*, Submitted in partial fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Arts in Anthropology, Hunter College, The City University of New York, January 30, 2011 (stencil).
- Ingesman, Per, 1990. *Ärkesædets godsadministration i senmiddelalderen*, Skånsk senmedeltid och renässans 12, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Ingstad, Olof, 1915. *Bidrag till Ronneby stads historia: Efter tryckta och otryckta källor*, Karlskrona.
- Ingvardson, Gitte, T., 2020. *Vikingskattenes mennesker: Bornholmske sølvskatte som aktører i det økonomiske, sociale, kulturelle og symbolske felt fra ca. 850–ca. 1150*, Københavns universitet.
- Ingvardson, Gitte, T., 2021. "Silver hoarding on Bornholm and Gotland: Hoards as windows onto Viking-Age life", *Viking-Age Trade: Silver, Slaves and Gotland*, red. Jacek Gruszczyński, Marek Jankowiak & Jonathan Shepard, London: Routledge, s. 358–376.
- Ingvardson, Gitte T., Dirk Mütter & Brendan Foley, 2022. "Purse of medieval silver coins from royal shipwreck revealed by X-ray microscale Computed Tomography (μCT) scanning", *Journal of Archaeological Science: Reports* 43, <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2022.103468>
- Isaksson, Sven & Fredrik Hallgren, 2012. "Lipid residue analyses of Early Neolithic funnel-beaker pottery from Skogsmossen, eastern Central Sweden, and the earliest evidence of dairying in Sweden", *Journal of Archaeological Science* 39, s. 3600–3609.
- Iversen, Rune, 2010. "In a world of worlds: The Pitted Ware complex in a large scale perspective", *Acta Archaeologica*, vol. 81, s. 5–43.
- Iversen, Rune, 2016. "Arrowheads as indicators of interpersonal violence and group identity among the Neolithic Pitted Ware hunters of southwestern Scandinavia", *Journal of Anthropological Archaeology* 44, s. 69–86.
- Iversen, Rune, 2017. "Big-men and small chiefs: The creation of Bronze Age societies", *Open Archaeology* 2017(3), De Gruyter, s. 361–375.
- Jaanusson, Hille, 1966. *Rapport över arkeologisk undersökning av två fornlämnningar på stadsåga 200, Ronneby stad, Blekinge*, Uppsala.
- Jackes, Mary & Christopher Meiklejohn, 2008. "The Paleodemography of central Portugal and the Mesolithic-Neolithic Transition", *Recent advances in palaeodemography: data, techniques, patterns*, red. Jean-Pierre Bocquet-Appel, Dordrecht: Springer, s. 1–40.
- Jacobsen, Grethe, 1992. "Dansk købstadslovgivning i middelalderen", *Historie. Jyske samlinger* 19/3, s. 393–439.
- Jacobsen, Henrik, 1982. "Byggnadsundersökning av Heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–112.
- Jacobsen, Henrik, 1993. *Romanske vesttårne, deres indretning og funktion. Vesttårne før 1300 i det middelalderlige Danmark øst for Storebælt*, Lund Studies in Medieval Archaeology 12, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jacobsen, Lis & Erik Moltke, 1942. *Danmarks Runeinskrifter: Text*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Jansson, Per, 1982. *Kalmar under 1600-talet: Omland, handel och krediter*, Studia historica Upsaliensia 125, Uppsala: Uppsala universitet.
- Jarman, M. R. (red.), 1982. *Papers in economic prehistory*, vol. 3: *Early European agriculture: Its foundations and development*, British Academy major research project in the early history of agriculture, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jennbert, Kristina, 1984. *Den produktiva gåvan: Tradition och innovation i Sydskandinavien för omkring 5300 år sedan*, Bonn: Habelt.
- Jensen, Jørgen, 2002. *Danmarks oldtid: Bronzealder 2.000–500 f.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jensen, Jørgen, 2003. *Danmarks oldtid: Ældre Jernalder 500 f.Kr.–400 e.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jessen, Catherine A., Kristoffer Buck Pedersen, Charlie Christensen, Jesper Olsen, Morten Fischer Mortensen & Keld Møller Hansen, 2015. "Early Maglemosian culture in the Preboreal landscape: Archaeology and vegetation from the earliest Mesolithic site in Denmark at Lundby Mose, Sjælland", *Quaternary International*, vol. 378, s. 73–87.
- Jochim, Michael A., 2011. "The Mesolithic", *European Prehistory*, red. Sarunas Milisauskas, New York: Springer, s. 115–142.
- Johannesson, Gösta, 1947. *Den skånska kyrkan och reformationen*, Skånsk senmedeltid och renässans 1, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Johannesson, Gösta, 1981. *Skåne, Halland og Blekinge: Danmarks historie – uden for Danmark*, København: Politikens forlag.
- Johansson, K.-H., 1937. *Svensk sockensjälvstyrelse 1686–1862: studier särskilt med hänsyn till Linköpings stift*, Lund: Gleerup.
- de Jong, R., S. Björck, L. Björkman & L. B. Clemmensen, 2006. "Storminess variation during the last 6500 years as reconstructed from an ombrotrophic peat bog in Halland, southwest Sweden", *Journal of Quaternary Science* 21, s. 905–919.
- Jonsson, Kenneth, 1993. "The routes for the importation German and English finds to the Northern lands in the Viking Age", *Fernhandel und Geldwirtschaft*, red. Bernd Kluge, Sigmaringen: Thorbecke, s. 205–232.
- Jonsson, Kenneth, 1995. "Från utländsk metall till inhemskt mynt", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 43–61.
- Jonsson, Kenneth, 2010. *Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt, 4. Blekinge 1: Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Jonsson, Leif, 1986. "Animal bones from Bredasten: Preliminary results", *Bredasten: An early Ertebölle site with a dwelling structure in South Scania*, red. Mats Larsson, Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1985–1986, Lund: Lunds universitets historiska museums, s. 50–51.
- Jonsson, Leif, 1996. *Fauna och landskap i Göteborgstrakten under boreal tid: Djurbensfynden från den boreala kustboplatsen vid Balltorp, Mölnåls kommun*, Vg, Riksantikvarieämbetet UV Väst rapport 1996:25.
- Jonsson, Leif, 1997. *Arkeozoologisk identifiering av benfynd från en omlagrad ertebölleboplatz, Yngsjö 5:31, Åhus socken i Kristianstads kommun, Skåne*, Länsmuseum i Kristianstad rapport 1997:12, Kristianstad: Länsmuseum i Kristianstad.
- Josephson, Jason Ananda, 2017. *The myth of disenchantment: Magic, modernity, and the birth of the human sciences*, Chicago: University of Chicago Press.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2018. "Elleholmsprojektet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, nr 2–3, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 2–18.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2022. *Elleholmsprojektet: Arkeologisk*

- forskningsgrävning 2021–2022, Blekinge museum, rapport 2022:42, Karlskrona: Blekinge museum.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2023. "Ronneby kyrka och dess första vapenhus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2023(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 27–42.
- Jönsson, Åsa & Johan Åstrand, 2008. *Slättanäs RAA 175, Listerby socken, Ronneby kommun: Arkeologisk förundersökning*, Blekinge museum rapport 2008:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kaliff, Anders, 2004. "Brandoffer och kremering – speglingar av en elementlära?", *Arkæologisk Forum* 11, København: Foreningen af Fagarkæologer, s. 23–27.
- Kaliff, Anders, 2007. *Fire, water, heaven & earth: Ritual practice and cosmology in ancient Scandinavia: An Indo-European perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Kaliff, Anders, 2008. Himmel och jord, eld och vatten: Kosmologi och rituellt praktik i indoeuropeisk belysning, *Gropar & monument: En vänbok till Dag Widholm*, red. Joakim Goldhahn, Kalmar: Humanvetenskapliga institutionen, Högskolan i Kalmar.
- Karlenby, Leif, 2011. *Stenbärarna: Kult och rituellt praktik i skandinavisk bronsålder*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Karlsson, Jan O. M., 1993. "Klostren i det medeltida Sverige – en översiktlig sammanställning", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 113–122.
- Karlsson, Mattias, 2009. *Sabotaget 1529 mot Lunds ärkesätets laxfiske i Mörrum: En studie av laxfisket i Mörrumsån före 1658*, Olofström: Vekerum förlag.
- Karlsson, Mattias, 2015. *Konstruktionen av det heliga: Altarna i det medeltida Lunds stift, Skånska medeltid och renässans* 23, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Karsten, Per, 2001. *Dansarna från Bökeberg: Om jakt, ritualer och inlandsbosättning vid jägarstenålderns slut*, Riksantikvarieämbetet arkeologiska skrifter 37, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd.
- Karsten, Per, 2004. "Peak and transformation of a Mesolithic society 7 500- 4800 BC", *Stone age Scania: significant places dug and read by contract archaeology*, red. Magnus Andersson, Per Karsten, Bo Knarrström & Mac Svensson, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 71–142.
- Karsten, Per & Björn Nilsson (red.), 2006. *In the wake of a woman: Stone Age pioneering of north-eastern Scania, Sweden, 10.000–5000 BC: The Årup settlements*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Katajala, Kimmo, 2011. "Maps, borders and state-building", *Physical and cultural space in pre-industrial Europe: Methodological approaches to spatiality*, red. Marko Lamberg, Marko Hakanen & Janne Haikari, Lund: Nordic Academic Press, s. 58–91.
- Kaul, Flemming, 1998. *Ships on bronzes: a study in Bronze Age religion and iconography*, Copenhagen: National Museum.
- Kaul, Flemming, 2007. "Celtic influences during Pre-Roman Iron Age in Denmark", *Keltische Einflüsse im nördlichen Mitteleuropa während der mittleren und jüngeren vorrömischen Eisenzeit*, red. Sebastian Möllers, Wolfgang Schlüter & Susanne Sievers, Bonn: Habelt.
- Kelly, Robert L., 1983. "Hunter-Gatherer Mobility Strategies", *Journal of Anthropological Research* vol. 39(3), s. 277–306.
- Kieffer-Olsen, Jakob, 2018. *Kirke og kirkestruktur i middelalderens Danmark*. Odense: Nationalmuseet/Syddansk Universitetsforlag.
- Kihlstedt, Britta, 2011. "Sittesta: Gropkeramik och människor", *Gropkeramikerna: Rapport från ett seminarium 2011*, red. Peter Bratt & Richard Grönwall, Stockholm: Stockholms läns museum, s. 45–57.
- Kilger, Christoph, 1995. "Myntfynd och den vikingatida silverhandeln", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 27–42.
- Kindgren, Hans, 1995. "Hensbacka-Hogen. Hornborgasjön: Early Mesolithic coastal and inland settlements in western Sweden", red. A. Fischer, *Man and sea in the Mesolithic: Coastal settlement above and below present sea level*, Oxford: Oxbow, s. 171–184.
- Kindgren, Hans, 2002. "Tosskärr: Stenkyrka 94 revisited", *Recent studies in the final Palaeolithic of the European plain*, red. Berit Valentin Eriksen & Bodil Bratlund, Højbjerg: Jutland Archaeological Society, s. 49–60.
- Kindgren, Hans, manus. "The Hornborga Lake and the West Swedish Mesolithic", *Västsvenska stenåldersstudier* II, Göteborg: Institutionen för Arkeologi, Göteborgs universitet.
- Kindström, Lars-Göran, 1946. "Sölvesborgs klosterråde", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 64–71.
- Kindström, Lars-Göran, 1945. "Sölvesborgs slott", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–82.
- Kindström, Lars-Göran, 1962. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 3: Sölvesborgs kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Kindström, Lars-Göran, 1965. "En gammal stadsplan - en Sölvesborgsstudie", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–20.
- Kjellmark, Knut, 1904. "Öfversikt af Sveriges stenåldersboplatser", *Ymer*, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 187–225.
- Kjellmark, Knut, 1919. "Om benredskapen från mossarna på Listerlandet i Blekinge". *Rig* 2 (4), s. 217–226.
- Kjems, Rud, 2006. *Runamo: Skriften der kom og gik*, Højbjerg: Wormianum.
- Kjällquist, Mathilda, 2001. "Gåvor eller avfall? En studie av sex mesolitiska gravar från Tägerup", *Tägerup specialstudier*, red. Per Karsten & Bo Knarrström, Skånska spår, Arkeologi längs Väst kustbanan, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd, s. 32–69.
- Kjällquist, Mathilda, 2020. *Kulturkontakter i Sydskandinavien under mesolitikum: Hantverkstraditioner, råmaterialval och mobilitet för 9000 år sedan, med utgångspunkt från Norge Sunnansund i Blekinge*, OPIA 71, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Kjällquist, Mathilda, 2021. "Norge Sunnansund: En kustnära boplat under senboreal och tidigatlantisk tid", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 89–105.
- Kjällquist, Mathilda, 2022. "Stenåldersbyn vid Ljungaviken", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda, Andreas Emilsson & Adam Boethius, 2016. *Norge Sunnansund: Boplatslämningar från tidigmesolitikum och järnålder, särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2011 och 2012, nya väg E22 Sölve–Stensnäs, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:10, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda & Ola Kronberg, 2014. *Ljungaviken etapp 1, östra delen: Tidigneolitiska lämningar av boplatstyp och rituellt karaktär, en liten mellaneneolitisk lämning och en järnåldersgrav Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborg och Mjällby socken, Sölve 3:10 m.fl.*

- Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV Syd rapport 2014:114.
- Kjällquist, Mathilda & Bo Friman (red.), 2017. *Ljungaviken etapp 2, yta A: Ett överlagrat boplatssområde från mellanmesolitikum: Blekinge, Sölvesborg kommun, Sölvesborg socken, Sölve 3:10 m. fl., fornlämnning Sölvesborg 74*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2017:99, Stockholm: Statens historiska museer.
- Kjällquist, Mathilda & T. Douglas Price, 2019. "Mesolithic mobility and social contact networks in South Scandinavia around 7000 BCE: Lithic raw materials and isotopic proveniencing of human remains from Norge Sunnansund, Sweden", *Journal of Anthropological Archaeology* 53, s. 186–201.
- Kjærsgaard, Torkild, 1996. *Den danske Revolution 1500–1800: En økohistorisk tolkning*, København: Gyldendal forlag, 2 udgave.
- Klackenberg, Henrik, 1986. "Feodalism i Finnveden: biskop Henrik och Berga", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders Andrén, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla-Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenberg, Barbro Sundnér & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 339–364.
- Klassen, Lutz, 2005. "Refshøjgård: Et bemærkelsesværdigt gravfund fra enkeltgravskulturen", *KUML*, s. 17–59.
- Klassen, Lutz, et al., 2023. "Ginnerup Revisited: New Excavations at a Key Neolithic Site on Djursland, Denmark", *Journal of Neolithic Archaeology* 25, s. 35–65.
- Knarrström, Bo, 2023. "Slitspårsanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 724–728.
- Knudsen, Anders Leegard, 2013. "Kongeriget Danmark i 1332 – et fallitbo", *Historisk tidsskrift* 108(2), København: Den Danske Historiske Forening, s. 321–340.
- Knutsson, Helena, Kjell Knutsson, Fredrik Molin & Peter Zetterlund, 2016. "From flint to quartz: Organization of lithic technology in relation to raw material availability during the pioneer process of Scandinavia", *Quaternary International* 424, s. 32–57.
- Kristiansen, Kristian, 1982. "The Formation of Tribal systems in Later European Prehistory: Northern Europe, 4000–500 B.C.", *Theory and explanation in archaeology: The Southampton conference*, red. Colin Renfrew, Michael J. Rowlands & Barbara Abbott Segraves, London: Academic Press, s. 241–280.
- Kristiansen, Kristian, 1999. "The Emergence of Warrior Aristocracies in Later European Prehistory and their Long Term History", *Ancient warfare: Archaeological perspectives*, red. John Carman & Anthony Harding, Stroud: Sutton publishing, s. 175–189.
- Kristiansen, Kristian, 2002. "The tale of the sword: Swords and swordfighters in Bronze Age Europe", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 21, No. 4, s. 319–332.
- Kristiansen, Kristian, 2013. "Religion and society in the Bronze Age", *The Handbook of Religions in Ancient Europe*, red. Lisbeth Bredholt Christensen, Olav Hammer & David A. Warburton, Durham: Acumen, s. 77–92.
- Kristiansen, Kristian, 2014. "Towards a New Paradigm? The third science revolution and its possible consequences in archaeology", *Current Swedish Archaeology* 22, s. 11–34.
- Kristiansen, Kristian, 2019. "Who is deterministic? On the nature of interdisciplinary research in archaeology", *Archaeological Dialogues* 26, s. 12–14.
- Kristiansen, Kristian, 2022. "Bronze Age globalisation in numbers: Volumes of trade and its organisation", *The Baltic in the Bronze Age: Regional patterns, interactions and boundaries*, red. Daniela Hofmann, Frank Nikulka & Robert Schumann, Leiden: Sidestone Press, s. 325–344.
- Kristiansen, Kristian & Thomas B. Larsson, 2005. *The rise of Bronze Age society: Travels, transmissions and transformations*: Cambridge University Press.
- Kromann, Anne, Ulla Lund Hansen & Verner Alexandersen (red.), 1995. *Himlingøje – Seeland – Europa: Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*, København: Det Kongelige nordiske oldskriftselskab.
- Krongaard Kristensen, Hans, 2013. *Klostre i det middelalderlige Danmark*, Aarhus: Jysk Arkæologisk Selskab.
- Krongaard Kristensen, Hans & Bjørn Poulsen, 2016. *Danmarks byer i middelalderen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kvist, Arnold, 1987. "Ronneby från freden i Roskilde 1658 till branden 1741", *Kring en åkrök: Ronneby stad och land*, red. Per Beijer, Ronneby: Ronneby kommun.
- Lagerqvist, Lars O., 1982. *Sverige och dess regenter under 1000 år*, Stockholm: Bonnier.
- Lagerås, Per (red.), 2000. *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland: Tio artiklar från Hamnedaprojektet*, Lund: Riksantikvarieämbetet, Avd. för arkeologiska undersökningar.
- Lagerås, Per, 2004. "Koppla greppet om torvmarkerna – Metoder för arkeologisk och paleoekologisk rekognosering", *Aktuella metodfrågor*, red. Maria Lönn, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 142–156.
- Lagerås, Per, 2007. *The ecology of expansion and abandonment: Medieval and Post-Medieval land-use and settlement dynamics in a landscape perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Lagerås, Per (red.), 2007. *Environment, society and the Black Death: An interdisciplinary approach to the Late-Medieval crisis in Sweden*, Oxford: Oxbow.
- Lagerås, Per, 2013. "Agrara fluktuationer och befolkningsutveckling på sydsvenska höglandet tolkade utifrån röjningsrösen", *Fornvännen* 108, s. 263–277.
- Lagerås, Per, 2016. "Current knowledge on the late-medieval crisis", red. P. Lagerås, *Environment, Society and the Black Death*, Oxford: Oxbow Books, s. 6–22.
- Lagerås, Per, Carl Persson & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria: Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Lambeck, K. & J. Chappell, 2001. "Sea level change through the last glacial cycle", *Science* 292, s. 679–686.
- Larsen, L. B., B. M. Vinther, K. R. Briffa, T. M. Melvin, H. B. Clausen, P. D. Jones, M.-L. Siggaard-Andersen, C. U. Hammer, M. Eronen, H., H. Grudd, B. E. Gunnarsson, R. M. Hantemirov, M. M. Naurzbaev & K. Nicolussi, 2008. "New ice core evidence for a volcanic cause of the A.D. 536 dust veil", *Geophysical Research Letters* 35, 4, February 2008, L04708, s. L04708.
- Larsson, Fredrik (i tryck). *Järnålderns järn i Skåne*, Kristianstad: Sydsvensk Arkeologi.
- Larsson, Göran, 1995. "Blekinge i den nordiska storpolitikens skugga 1560–1658", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–21.
- Larsson, Hugo, 1927. "Till frågan om Blekinges politiska ställning i äldre tider", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund*

- och Blekinge museum 1927, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–15.
- Larsson, Lars, 1988. *Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan*, Kristianstad: Signum.
- Larsson, Lars, 1990. "Dogs in fraction, symbols in action", *Contributions to the Mesolithic in Europe*, red. Pierre M. Vermeersch & Philip Van Peer, Leuven: Leuven University Press, s. 153–160.
- Larsson, Lars, 1998. "En hjortharpun från äldre stenåldern: Ett fynd vid Utklippan på fyrtio meters djup", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–16.
- Larsson, Lars (red.), 2002. *Monumentala gravformer i det äldsta bondesamhället*, Lund: Department of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Larsson, Lars, 2007. "Mistrust traditions, consider innovations? The Mesolithic–Neolithic Transition in southern Scandinavia", *Going Over: The Mesolithic–Neolithic Transition in North-West Europe*, red. Alasdair Whittle & Vicki Cummings, Oxford: Published for the British Academy by Oxford University Press, s. 595–616.
- Larsson, Lars, 2011. "A ceremonial house as a "home of the Gods? Central buildings in the central place of Uppåkra", *The Gudme/Gudhem Phenomenon*, red. Oliver Grimm & Alexandra Pesch, Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe 6, Neumünster: Wachholtz, s. 189–206.
- Larsson, Lars & Birgitta Härdh (red.), 1998. *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern: En vänbok till Berta Sjöernquist*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Larsson, Lars & Kristian Brink, 2013. "Lost and Found: Houses in the Neolithic of Southern Scandinavia", *Tracking the Neolithic House in Europe*, red. Daniela Hofmann & Jessica Smyth, New York: Springer, s. 329–347.
- Larsson, Lars, Christopher Meiklejohn & Raymond R. Newell, 1981. "Human Skeletal Material from the Mesolithic Site of Ageröd I: HC, Scania, Southern Sweden", *Fornvännen* 76, s. 161–169.
- Larsson, Lars J., 1964. "Sören Norbys skånska uppror", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning*, vol. 30:2, Lund: Scandia, s. 217–271.
- Larsson, Lars J., 1986. *Sören Norby och Östersjöpolitiken 1523–1525*, Lund: LiberFörlag/Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964a, *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*, Bibliotheca historica Lundensis 12, Lund: Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964b: "Ett medeltida godscomplex i Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–33.
- Larsson, Lars-Olof, 1975 [1964]. *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*. Växjö, 2. uppl.
- Larsson, Lars-Olof, 1978. "Historia kring Huseby", *Skatölövs Hembygdsförenings årsskrift* 1978, Grimslov: Skatölövs hembygdsförening, s. 33–96.
- Larsson, Lars-Olof, 1991. *Växjö genom 1000 år*, Stockholm: Norstedt.
- Larsson, Lars-Olof, 1997. *Kalmarunionens tid: Från drottning Margareta till Kristian II*, Stockholm: Tiden förlag.
- Larsson, Lars-Olof, 1999. "Land och län under kristendomens millenium", *Landen kring sjöarna: En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*, red. Lennart Johansson, Kronobergsboken 1999–2000, Växjö: Kronobergs läns hembygdsförbund/Smålands museum, s. 61–276.
- Larsson, Lars-Olof, 2000. "Från blästbruk till bruksdöd: Studier kring järnhantering i södra Småland fram till det industriella genombrottet", *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, red. Lars-Olof Larsson & Leif Rubensson, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret, s. 11–252.
- Larsson, Lars-Olof, 2003. *Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?*, Stockholm: Prisma.
- Larsson, Lars-Olof & Leif Rubensson, 2000. *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret
- Larsson, Mikael & Brendan Foley, 2023. "The king's spice cabinet – Plant remains from Gribshunden, a 15th century royal shipwreck in the Baltic Sea", *PLoS ONE* 18(1): e0281010. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281010>
- Larsson, Thomas B., 1986. *The Bronze Age metalwork in Southern Sweden: Aspects of social and spatial organization 1800–500 B.C.*, Umeå: Department of Archaeology, Umeå University.
- Larsson, Thomas B., 1999. "Symboler, ideologier och förbindelser under äldre bronsålder", *Arkeologi i Norden* 1, red. Göran Burenhult, Stockholm: Natur & Kultur, s. 422–423.
- Larsson, Åsa M., 2009. *Breaking and making bodies and pots: Material and ritual practices in Sweden in the third millennium BC*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Lee, Richard Borshay, 1968. "What Hunters Do for a Living, or, How to Make Out on Scarce Resources", *Man the hunter*, red. Richard Borshay Lee, Chicago: Aldine, s. 30–48.
- Leffler, Joen, 2013. "Typology and the Concept of Curation – A Study of Transverse Arrowheads of the Late Scandinavian Mesolithic", *Lund Archaeological Review* 18, s. 7–15.
- Lekholm, C. G., 1951. "A technical study of some Scanian bone fish-hooks", *Meddelanden från Lunds Universitets Museum* 150–151, Lund: Lunds universitets historiska museum, s. 245–265.
- Lepiksaar, J., 1982. "Djurrester från den tidigatlantiska boplaten vid Segebro nära Malmö", red. L. Larsson, *Segebro, en tidigatlantisk boplat vid Sege ås mynning*, Malmö: Malmö museum, s. 105–128.
- Levinson, Karin, 1984. "Jernet introduktion i Danmark", *KUML* 1982–83, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 153–168.
- Lewis, Jonathan P., David B. Ryves, Peter Rasmussen, Jesper Olsen, Laura G. van der Sluis, Paula J. Reimer, Karen Luise Knudsen, Suzanne McGowan, N. J. Anderson & Stephen Juggins, 2020. "Marine resource abundance drove pre-agricultural population increase in Stone Age Scandinavia", *Nature Communications*, 11(1).
- Librado, Pablo, m. fl., 2021. "The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes", *Nature*, vol. 598, s. 634–640.
- Lidén, Kerstin, 1995. *Prehistoric diet transitions: An archaeological perspective*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet.
- Lidén, Oscar, 1942. *De flinteggade benspetsarnas kulturfas: Studier i anslutning till nya svenska fynd*, Lund.
- Liepe, Lena, 1995. *Den medeltida träskulpturen i Skåne: Produktion och förvärv*, Skånska senmedeltid och renässans 14, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Lihammer, Anna, 2003. "Det centrala landskapet: Elitära miljöer i östra Blekinge under vikingatiden och den tidiga medeltiden", *Landskapsarkeologi och tidig medeltid: Några exempel från södra Sverige*, red. Mats Anglert & Joakim Thomasson, Uppåkrastudier 8, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 225–263.
- Lihammer, Anna, 2007. *Bortom riksbildningen: Människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*, Lund studies in Historical Archaeology 7, Lund: Lunds universitet.

- Lihammer, Anna, 2008. "Östra Blekinge mellan vikingatid och tidig medeltid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 6–21.
- Lihammer, Anna, 2003. "The centrality of the landscape: Elite milieus in eastern Blekinge during the Viking Age and Early Middle Ages", *Centrality – regionality: The social structure of southern Sweden during the Iron Age*, red. Birgitta Hårdh & Lars Larsson, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 257–282.
- Lilja, Helén, 1997. *Östan hav och Västan berg: En färd genom Bromölla kommuns historia*, Bromölla: Bromölla kulturnämnd.
- Lilja, Sven, 2000. *Tjuvehål och stolta städer: Urbaniseringens kronologi och geografi i Sverige (med Finland) ca 1570-tal till 1810-tal*, Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet.
- Liljegren, Ronnie, 1984. "Vad vet vi om djurlivet vid Blekingekusten under stenåldern", *Blekinges Natur*, s. 162–171.
- Liljegren, Ronny, 1999. "Växternas och djurens invandring", red. T. Germundsson & P. Schlyter, *Sveriges nationalatlas: Atlas över Skåne*, Gävle: Kartförlaget, s. 26–29.
- Liljegren, Ronny & Per Lagerås, 1993. *Från mammututsläpp till kohage: Djurens historia i Sverige*, Dalby.
- Lind, Gunner, 1994. *Hæren og magten i Danmark 1614–1662*, Odense Universitetsforlag, Odense.
- Linderoth, Thomas, 2017. *RAÄ Hjortsberga 325 och 326: Arkeologisk förundersökning inför anläggande av GC-väg mellan Listerby och Johannishus, Ronneby kommun*, Blekinge museum rapport 2017:15, Karlskrona: Blekinge museum.
- Linderson, Hans, 2012. *Dendrokronologisk analys av Ekö-vraket, Saxemara i Blekinge skärgård*, Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi, rapport 2012:1, Lund: Lunds universitet.
- Lindkvist, Thomas, 1990. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisations tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, *Opuscula Historica Upsaliensia* 1, Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet, 2 uppl.
- Lindstedt-Cronberg, Marie, 1997. *Synd och skam: Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680–1880*, Tygelsjö: Cronberg Publ.
- Lindström, Jonathan, 2015. *Biskopen och korståget 1206: Om krig, kolonisation, och Guds man i Norden*, Stockholm: Norstedts.
- Ling, Johan, 2008. *Elevated rock art: Towards a maritime understanding of Bronze Age rock art in northern Bohuslän, Sweden*, GOTARC. Serie B, Gothenburg Archaeological Thesis 49. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ling, Johan, 2013. *Rock art and Seascapes in Uppland*, Swedish Rock Art Series 1. Oxford: Oxbow Books.
- Ling, Johan, Timothy Earle & Kristian Kristiansen, 2018. "Maritime Mode of Production Raiding and Trading in Seafaring", *Chiefdoms Current Anthropology* 59, s. 488–524.
- Ling, Johan, Lena Grandin, Lene Melheim & Eva Hjärthner-Holder, 2022. "Metaller och mobilitet: Skandinavien roll i de europeiska kopparnätverken under bronsåldern", *Mobilitet och rörelse: Fältarkeologiska perspektiv*, red. Daniel Sahlén & Marit Holgersson, Stockholm: Stockholm läns museum, s. 66–75.
- Linge, Lars, 1969. *Gränshandeln i svensk politik under äldre Vasatid*, *Bibliotheca historica Lundensis* 23, Lund: Gleerup.
- Ljungkvist, John, 2006. *En hiar atti rikr: Om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Lorenzen, Vilhelm, 1937. *Christian IV:s byanlæg og andre bygningsarbejder*, København.
- Lucquin Alexandre, Harry K. Robson, ester Oras, Jasmine Lundy, Giulia Moretti, Lara González Carretero, Joannes Dekker, Özge Demirci, Ekaterina Dolbunova, T. Rowan McLaughlin, Henny Piezonka, Helen M. Talbot, Kamil Adamczak, Agnieszka Czechaj-Zastawny, Daniel Groß, Witold Gumiński, Sönke Hartz, Jacek Kabaciński, satu Koivisto, Trond Eilev Linge, Ann-Katrin Meyer, Teemu Mökkönen, Bente Philippsen, Gytis Piličiauskas, Vanda Visocka, Aivar Kriiska A, Daan Raemaekers, John Meadows, Carl Heron & Oliver E. Craig, 2023. "The impact of farming on prehistoric culinary practices throughout Northern Europe", *PNAS* 2023 Oct 24:120.
- Lund, Niels, 1996. *Lid, leding og landeværn: Hær og samfund i Danmark i ældre middelalder*, Roskilde: Vikingskibshallen.
- Lund Hansen, Ulla, 1987. *Römischer Import im Norden: Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*, København: Københavns universitet.
- Lundberg, Erik, 1935. *Herremannens bostad: Studier över nordisk och allmänt västerländsk bostadsplanläggning I: Före 1700-talets mitt*, Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Lundberg, Erik B., 1941. "Lyckå slott: Kortfattad historik och beskrivning av en nyutgrävd 1500-talsborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–88.
- Lundén, Tryggve, 1944. "Sydsvenska lokalhelgon: Sankt Enevald av Sölvesborg", *Credo: Katolsk tidskrift* nr 2, Stockholm, s. 58–87.
- Lundin, Kerstin, 1989. *Kokgropar i Norrbottens kust och inland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion*, Uppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Umeå universitet, Institutionen för arkeologi (stencil).
- Lundin, Kerstin, 1992. "Kokgropar i Norrbottens kustland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion", *Arkeologi i norr* 3, Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet, s. 139–174.
- Lundström, Victor, Robin Peters & Felix Riede, 2021 "Demographic estimates from the Palaeolithic–Mesolithic boundary in Scandinavia: Comparative benchmarks and novel insights", *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 376: 20200037.
- Lönnberg, Egil, 1930. "Stenåldersboplatsen på lasarettområdet i Karlshamn", *Blekinge hembygdsförbunds årsbok* 1930, s. 103–126.
- Lönnberg, Egil, 1931. *Kortfattad redogörelse för 1931 års grävningar på stenåldersboplatsen å Sillnäs udde, Istaby by, Mjällby sn, Blekinge*, opublicerad rapport, Blekinge museum.
- Macäne, Aija, 2022. *Stone Age companions: Humans and animals in hunter-gatherer burials in north-eastern Europe*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Macheridis, Stella, Maria C. Hansson, & Brendan P. Foley, 2020. "Fish in a barrel: Atlantic sturgeon (*Acipenser oxyrinchus*) from the Baltic Sea wreck of the royal Danish flagship Gribshunden (1495)", *Journal of Archaeological Science: Reports* 33, October 2020, 102480.
- Magnell, Ola, 2007. "Hästen och människan i Skåne, 13 000 år tillsammans", *Skånsk hästhistoria*, red. Kerstin Arcadius, Lund: Skånes hembygdsförbund, s. 15–26.
- Magnell, Ola, 2009. "Den urbana borgen och den lantliga staden – djurhållning i det medeltida Sölvesborg", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2009(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 20–24.
- Magnell, Ola, 2011. "Djurben från Rönneholms mosse: Osteologisk analys av material från utgrävningar 2010", *Reports in Osteology* 2011(4), s. 1–16.

- Magnell, Ola, 2017. "Climate Change at the Holocene Thermal Maximum and Its Impact on Wild Game Populations in South Scandinavia, red. G. Monks, *Climate Change and Human Responses. Vertebrate Paleobiology and Paleoanthropology*, Dordrecht: Springer, s. 123–135.
- Magnell, Ola, 2022, "Från surmört till saltad stör – fisket i Blekinge under niotusen år", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 62–64.
- Magnusson, Gert, 1986. *Lågteknisk järnhantering i Jämtlands län*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 22, Stockholm: Jernkontoret.
- Magnusson, Gert, 2013. "En brytningstid för järnhanteringen – Kring teknik och social organisation i det medeltida samhället", *Ovnstypologi og ovnskronologi i den nordiske jernvinna: Jernvinna i Oppland: Symposium på Kittilbu, 16–18 juni 2009*, red. Berndt Rundberget, Jan Henning Larsen, J. H. & Tom H. Borse Haraldsen, Oslo: Portal, s. 145–159.
- Maier, Charles S., 2016. *Once within borders: Territories of power, wealth, and belonging since 1500*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Malmer, Mats P., 1975. *Stridsyxekulturen i Sverige och Norge*, Lund: Liber.
- Malmer, Mats P., 2002. *The Neolithic of south Sweden: TRB, GRK, and STR*, Stockholm: Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.
- Malmström, Helena, m.fl., 2019. "The genomic ancestry of the Scandinavian Battle Axe Culture people and their relation to the broader Corded Ware horizon", *Proceedings of the Royal Society B* 286:20191528. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2019.1528>
- Mannermaa, Kristiina & Katarina von Mosinsky, 2001. *Nymölla vid Skräbeån i Skåne: Nya osteologiska analyser*, C-uppsats i historisk osteologi (HOS 404), Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet (stencil).
- Manninen, Mikael A., Hege Damlien, Jan Ingolf Kleppe, Kjel Knutsson, Anton Murashkin, Anja R. Niemi, Carine S. Rosenvinge & Per Persson, 2021. "First encounters in the north: Cultural diversity and gene flow in Early Mesolithic Scandinavia", *Antiquity* 95, s. 310–328.
- Melin, Kalle, 2023. *Nicolai kyrkan i Sölvesborg: Hantverksvetenskaplig analys och provtagning med efterföljande dendrokronologisk analys*, med bidrag av Anton Hansson & Hans Lindersson samt Daniel Melchert, Rapport 2023, Kristianstad: Knadriks Kulturbygg AB.
- Menander, Hanna, 2018. *Den goda döden: Arkeologiska studier av gravar och begravningspraxis i S:t Olofkonventet i Skänninge*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Meyer, Poul, 1949. *Danske bylag: En fremstilling af det danske landsbystyre paa baggrund af rethistoriske studier over jordefællesskabets hovedproblemer*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Milton, Hans, 1994. *Listers och Sölvesborgs historia: Den förhistoriska och den danska tiden*, Sölvesborg: Sölvesborg kommun.
- Milton, Hans, 2016. "Den tyske riddaren i Ronneby kyrka: Om frälseläkten van Vitzen i senmedeltidens Skandinavien", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 21–126.
- Milton, Hans & Ingemar Nilsson, 2012. *Bland heliga kvinnor och män: De senmedeltida kalkmålningarna i S:t Nicolai och S:t Gertruds kyrkor*, Sölvesborg: Sölvesborgs Fornminnesförening.
- Mogren, Mats, 2008. "Riksgränsen", *Landskap bortom traditionen: Historisk arkeologi i nordvästra Skåne*, red. Mats Anglert, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 189–224.
- Molin, Fredrik, Mattias Pettersson & Roger Wikell, 2011. "Mesolithic quartz knapping in eastern Middle Sweden", *Lithic Technology* 36 (2), s. 153–164.
- Molin, Fredrik & Roger Wikell, 2009. "Microblade technology in quartz during the Mesolithic in Eastern Middle Sweden", *Current Swedish Archaeology* 15/16, s. 135–156.
- Montelius, Oscar, 1885. *Om tidsbestemning inom bronsåldern med särskild hänsyn till Skandinavien*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar 30, ny följd 10. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Montelius, Oscar, 1896. "Sällskapets förhandlingar, sammankomst 18 oktober 1895", *Ymer: Tidskrift utgiven af Svenska Sällskapet för antropologi och geografi* 1895, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 238.
- Morey, Darcy, F., 2006. "Burying key evidence: the social bond between dogs and people", *Journal of Archaeological Science* 33, London: Academic Press, s. 158–175.
- Mortensen, Peder & Birgit M. Rasmussen (red.), 1988. *Fra stamme til stat i Danmark 1: Jernalderens stammesamfund*, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter XXII. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mummert Amanda, Emily Esche, Joshua Robinson & George J. Armelagos, 2011. "Stature and robusticity during the agricultural transition: Evidence from the bioarchaeological record", *Economics & Human Biology* 9(3), s. 284–301.
- Myrberg, Nanouschka, 2000. *Sveriges mynthistoria, Landskapsinventeringen 9: Myntfynd från Blekinge*, Stockholm: Kungliga Myntkabinetet.
- Myrdal, Janken, 2003. *Digerdöden, pestvägor och ödeläggelse: Ett perspektiv på senmedeltidens Sverige*, Stockholm: Runica et Mediaevalia.
- Mänd, Anu, 2018. "The Cult and Visual Representation of Scandinavian Saints in Medieval Livonia", *Saints and Sainthood around the Baltic Sea: Identity, Literacy, and Communication in the Middle Ages*, red. Carsten Selch Jensen, Tracey R. Sands, Nils Holger Petersen, Kurt Villads Jensen & Tuomas M. S. Lehtonen, Kalamazoo: Medieval Institute Publications, s. 101–144.
- Møller Jensen, Janus, 2018. "Korstog mod de hedenske svenskere: Nye perspektiver på Kalmarledingen 1123/1124", *Collegium Mediaevale* 2018, s. 151–176.
- Nauman, Sari, 2017. *Ordets kraft: Politiska eder i Sverige 1520–1718*, Lund: Nordic Academic Press.
- NE = *Nationalencyklopedin: Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd*, Höganäs: Bra böcker, 1989–1996.
- Netterström, Jeppe Büchert, 2021. "Domkapitlet mellem magt og magtesløshed: Senmiddelalder og reformationstid (1400–1536)", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red. Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 119–217.
- Nicklasson, Pål, 1997. *Svärdet ljugar inte: Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Acta Archaeologica Lundensia, Series Prima in 4° N° 22, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nielsen, Kay, 2002. "The amphibious capacity of the medieval Danish armies", *Maritime Warfare in northern Europe: Technology, organisation, logistics and administration 500 BC–1500 AD*, red. Anne Nørgård Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Claussen, Copenhagen: National Museum, 65–72.
- Nielsen, Poul Otto & Finn Ole Sonne Nielsen, 2020. *The First Farmers on the Island of Bornholm*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.

- Nilsen, Gørill, 2016. "The use of Marine Mammal Blubber: Parameters for defining Fat-rendering Structures", *Fennoscandia archaeologica* XXXIII, s. 141–155.
- Nilsson, Andreas, manus. *Bronze Craft, Socketed Axes and the Path of Knowledge*.
- Nilsson, Bertil, 1996. *Kristnandet i Sverige: Gamla källor och nya perspektiv*, Projektet Sveriges kristnande 5, Uppsala: Lunne böcker.
- Nilsson, Bertil, 2021. "Materiality in medieval episcopal rites: Some examples", *Materiality and religious practice in medieval Denmark*, red. Sarah Croix & Mads Vedel Heilskov, Turnhout: Brepols, s. 51–70.
- Nilsson, Björn, 1995. "Mjöviksöffret – märkliga yxor från äldre stenålder", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 49–56.
- Nilsson, Björn, 2003. *Tingens och tankarnas landskap: Försök i naturumgångens arkeologi med exempel ur Blekinges och Smålands förflutna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nilsson, Björn, 2020. "Riksstyrelsen under vatten – beskrivning, utvärdering och områdesförslag gällande förekomsten av submarina stenålderslandskap i Blekinge", *Länsstyrelsen i Blekinge*, rapport 2020:26, Karlskrona: Länsstyrelsen i Blekinge.
- Nilsson, Björn, Anton Hansson & Arne Sjöström, 2017. *Populär arkeologi* 3, s. 10–17.
- Nilsson, Björn, Arne Sjöström & Per Persson, 2018. "Seascapes of stability and change: The archaeological and ecological potential of early Mesolithic seascapes, with examples from Haväng in the South-Eastern Baltic, Sweden", *The Ecology of Early Settlement in Northern Europe – Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi Mjelva Breivik & Leif Jonsson, Sheffield: Equinox, s. 335–352.
- Nilsson, Ola, 1981. *Förhistorisk och medeltida järnhantering i Blekinge*, C-uppsats vid institutionen för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Stockholm: Stockholms universitet (stencil).
- Nilsson, Per, 2017. *Brukade bilder: Södra Skandinavien hällristningar ur ett historiebudsått*, Stockholm studies in Archaeology 72, Stockholm: Stockholms universitet.
- Nisbeth, Åke, 1985. *Bildernas predikan: Medeltida kalkmåleri i Sverige*, Stockholm: Gidlund.
- Noe-Nygaard, Nanna, 1995. *Ecological, sedimentary and geochemical evolution of the Late-glacial to Postglacial Åmose Lacustrine Basin, Denmark*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Nordberg, Andreas, 2003. *Krigarna i Odins sal: Dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Nordberg, Andreas, 2019. "Configurations of religion in Late Iron Age and Viking Age Scandinavia", *Myth, Materiality and Lived Religion: In Merovingian and Viking Scandinavia*, red. Klas Wikström af Edholm, Peter Jackson Rova, Andreas Nordberg, Olof Sundqvist & Torun Zachrisson, Stockholm: Stockholm university press, s. 339–370.
- Nordin, Jonas, 2000. *Ett fattigt men fritt folk: Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*, Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Nordin, Jonas M., 2011. "Den organiserade marginalen: En studie i de senmedeltida gillenas arkeologi", *Fornvännen* 106, s. 27–42.
- Nordin, Mikael & Patrik Gustafsson, 2010. "Unto a Good Land: Early Mesolithic Colonization of eastern Central Sweden", *Uniting Sea II: Stone Age societies in the Baltic Sea region*, red. Åsa M. Larsson & Ludvig Papmehl-Dufay, OPIA 51, Uppsala: Uppsala University, s. 81–106.
- Nordqvist, Bengt, 2000. *Coastal adaptations in the Mesolithic: A study of coastal sites with organic remains from the Boreal and Atlantic periods in Western Sweden*, Gotarc series B, Gothenburg Archaeological Theses No 13, Göteborg: Department of Archaeology, Göteborg University.
- Norman, Peter, 1993. *Medeltida utskärsfiske: En studie av fornlämningar i kustmiljö*, Stockholm: Nordiska museet.
- Nybo Rasmussen, Jørgen, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern in Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 43, Kvelelaer: Butzon & Bercker.
- Nyborg, Ebbe, 1979. "Enkeltmænd og fællesskaber i organiseringen af det romanske sognekirkebyggeri", *Strejflys over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 37–64.
- Näsström, Britt-Mari, 2001. *Fornskandinavisk religion: En grundbok*, Lund: Studentlitteratur.
- Nørgaard, Heide W., Pernicka Ernst & Helle Vandkilde, 2019. "On the trail of Scandinavia's early metallurgy: Provenance, transfer and mixing", *PLoS ONE* 14(7): e0219574, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0219574>
- Nørgård Jørgensen, Anne, 1997. *Military aspects of Scandinavian society in a European perspective, AD 1-1300: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen 2-4 May, 1996*, red. Anne Nørgård Jørgensen & Birthe L. Claussen, Copenhagen: PNM.
- Nørgård Jørgensen, Anne, 2021. *Forsvarsanlæg: Pælespærringer, sejladskontrol og søforsvar 500 f. Kr – 1150 e.Kr.*, Kulturministeriet, Slots- og Kulturstyrelsen, <https://slks.dk/omraader/kulturarv/arkaeologi-fortidsminder-og-diger/arkaeologi-paa-land/arkaeologiske-strategier/jernalder-aej-500-fkr-400-ekr-yj-400-800-ekr-vikingetid-800-1050-ekr/forsvarsanlaeg> [hämtad 2022-10-25]
- Odencrantz, Reinhold, 1952. "Hörneborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 88–99.
- Ogenhall, Erik, 2012. *Sten från E22: Bergartsbedömning av mesolitiskt stenmaterial från lokalerna 8–9, 12, 13, 14 & 15 från E22-projektet Sölve–Stensnäs, Blekinge, Ysane socken, RAÄ 41, 44, 47, 14:1 & 52, Riksantikvarieämbetet, UV GAL rapport 2012:13*.
- Ojaveer, E. & M. Kalejs, 2005. "The impact of climate change on the adaptation of marine fish in the Baltic Sea" *ICES Journal of Marine Science* 62, s. 1492–1500.
- O'Keeffe, Tadhg, 2015. *Medieval Irish Buildings, 1100–1600*, Maynooth research guides for Irish local history, Maynooth: Four Court Press.
- Olaus Magnus, 1982. *Historia om de nordiska folken*, Stockholm: Gidlund.
- Olausson, Debbie, 2015. "Burial in the Swedish-Norwegian Battle Axe Culture: Questioning the myth of homogeneity", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 98–106.
- Olausson, Michael, 1995. *Det inneslutna rummet: Om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f Kr till Kristi födelse*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Oldeberg, Andreas, 1974. *Die ältere Metallzeit in Schweden 1*, Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Olrik, Hans, 1895. "Knud Valdemarsen", *Dansk biografisk lexikon* bd. IX, København: Gyldendalske Boghandels Forlag, s. 271–272.
- Olsen, Rikke Agnete, 1996. *Borge i Danmark*, København: Fremad forlag.

- Olsen, Rikke Agnete, 2011. *Danske Middelalderborge*, Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Olsson, F. & G. Lemdahl, 2009. "A continuous Holocene beetle record from the site Stavsåkra, southern Sweden: Implications for the last 10 600 years of forest and land use history", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 612–626.
- Olsson, Katarina, 2022. "Riddare Björn Svendsen (Björn af Avarume) och några andra frälsepersoner av betydelse i Blekinge Östra härad för 600 år sedan", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2022(1–2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 78–99.
- Olsson, Martin, 1932. "En grupp runda kastaler från romansk tid på Sveriges östkust", *Fornvännen* 27, s. 273–304.
- Olsson, Sven-Olof (red.), 1995. *Medeltida danskt järn: Framställning av och handel med järn i Skåneland och Småland under medeltiden*, Halmstad: Centrum för Sydsvensk Kulturmiljöforskning, Högskolan i Halmstad.
- Orme, Bryony, 1981. *Anthropology for Archaeologists: An Introduction*, London: Duckworth.
- Orschiedt, Jörg, 2020. "Violence in Palaeolithic and Mesolithic Hunter-Gatherer Communities", *The Cambridge World History of Violence*, red. Garrett G. Fagan, Linda Fibiger, Mark Hudson & Matthew Trundle, Cambridge: Cambridge University Press, s. 58–78.
- PAGES 2k Consortium, 2013. Progress article. Continental-scale temperature variability during the past two millennia. *Nature Geoscience* 6, May 2013, s. 339–346.
- Papakosta, Vasiliki, Ester Oras & Sven Isaksson, 2019. "Early pottery use across the Baltic – A comparative lipid residue study on Ertebølle and Narva ceramics from coastal hunter-gatherer sites in southern Scandinavia, northern Germany and Estonia", *Journal of Archaeological Science: Reports*, vol. 24, s. 142–151. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2019.01.003>
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2006. *Shaping an identity: Pitted ware pottery and potters in south-east Sweden*, Stockholm: Department of Archaeology and Classical Studies, Stockholm University.
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2012. "Trattbäckarkulturen på Öland i ljuset av äldre och nyare undersökningar", *Fornvännen* 107, s. 153–166.
- Pedersen, Ellen Anne & Mats Widgren, 1999. "Järnålder 500 f.Kr.–1000 e.Kr.", *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e.Kr.: Det svenska jordbrukets historia*, red. Stig Welinder, E. A. Pedersen & Mats Widgren, Stockholm: Natur och Kultur/Lts förlag, s. 237–459.
- Pedersen, Lisbeth, 1995. "7000 years of fishing: Stationary fishing structures in the Mesolithic and afterwards", *Man & Sea in the Mesolithic – Coastal Settlement above and below present sea level*, red. Anders Fischer, Oxbow monograph 53, Oxford: Oxbow, s. 75–86.
- Pernler, Sven-Erik, 1999. *Sveriges kyrkohistoria*, bd 2, Hög- och senmedeltid, Stockholm: Verbum/Svenska kyrkans forskningsråd.
- Persson, C., 1978. Dateringar av Ancyclus- och Littorinatransgressionerna på södra Gotland, *Sveriges Geologiska Undersökning Årsbok, Ser. C-745*, Uppsala, s. 3–34.
- Persson, Carl, 2012. *Den hemliga sjön: En resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Persson, Carl, 2016. *Arkeologisk undersökning av två vikingatida grophus i Möby. Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*: Med bidrag av Torbjörn Brorsson, Bo Knarrström, Per Lagerås och Ola Magnell, Blekinge museum rapport 2016:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2017. *Arkeologisk efterundersökning Silnäs udde*, Blekinge museum rapport 2017:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2018. *Kulturlager, gravar och komplexa boplatsslämnningar i Siretorps samhälle. Arkeologiska undersökningar 2015–2018: RAA 73. 74, 177 och 182 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2018:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2021. *Arkeologisk förundersökning av kulturlager från stenåldern inom Siretorp 4:19 L1979:3080 (Mjällby 61:1), Mjällby socken, Sölvesborg kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2021:38, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2022. *Arkeologisk förundersökning av L1978:9402, L1978:9354 och L1978:9401, Slottet 2:24 och Slottet 2, Sölvesborgs socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Med bidrag av Mathilda Kjällquist, Per Lagerås, Ola Magnell och Hans Lindersson, Blekinge museum Rapport 2021:36, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021a. "De första 1700 åren i Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021b. "Pilspetsarna från istiden", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström (red.), Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021c. "Människor i en föränderlig värld: De första 1 600 åren efter istidens slut", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl, Anna Broström & Nils-Olof Svensson, 2016. "Klimat, strandförsjutning och landskapsutveckling i Vesanområdet under 11 700 år", *Lussabacken norr: Boplatsslämnningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Persson, Carl, Per Lagerås & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria – Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, i tryck. "Intra-site spatial analysis and everyday life – Some insights from a mixed methods data analysis of the early Mesolithic site Bro 597", *Stoned*.
- Persson, Cecilia, 1992. *Engelska mynt i svenska: En studie av de vikingatidernas depåernas sammansättning med utgångspunkt från de engelska mynten*, C-uppsatser, Stockholms universitet, Numismatiska forskningsgruppen (stencil).
- Persson, Per, 1999. *Neolitikums början: Undersökningar kring jordbrukets introduktion i Nordeuropa*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antik historia].
- Persson, Stefan, 2005. *Om danska kungar och bönder i riket och i Göinge härad ca 1525–1640*, Göteborg: Makadam förlag
- Persson, Thomas, 1984. "Fornlämnningar och kulturlandskap", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 35–70.
- Persson, Thomas, 1999. *Norrågården 18:3: Särskild undersökning 1999 av fyndplats för vikingatida depåfynd*, Blekinge museum rapport 2014:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2003. "På marginalen – om mark och människor i Blekinges skogsbygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 46–81.

- Persson, Thomas, 2008. *Hällristningar i Blekinge, Bussevik Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2008:15. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009a. *Hällristningar i Blekinge, Svanhalla, Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009b. *Hällristningar i Blekinge, Lösen, Lösens socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009c. *Hällristningar i Blekinge, Torhamn 20:1, Fürstka klippan, Torhamns socken, Karlskrona kommun, Blekinge. Uppmålning*, Blekinge museum rapport 2009:45. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2010. *Hällristningar i Blekinge, Väby, Bräkne-Hoby socken, Ronneby kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2010:1. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2015. *Fornlämning 55:1, Skavet, Inlängan S-1: Arkeologisk undersökning 1989, Torhamns socken, Karlskrona kommun*, Blekinge museum rapport 2015:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2016. *Spår av ett landskap: Bronsålder i Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2017. *Hällerslätt 1:4, Arkeologisk undersökning av stensättning RAÄ Hjortsberga 78:1*, Blekinge museum rapport 2017:16. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2018. *St Jörgens hospital i Ronneby, Kv Georg 1: Arkeologisk undersökning 1973 inom RAÄ Ronneby 214:1*, Blekinge museum rapport 2018:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Petersson, Nina, 2007. *En grav är mer än bara en grav: Metodutveckling av tafonomi som redskap att förstå olika anläggningar med djur. C/D-uppsats i Arkeologi, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet, Lund: Lunds universitet (stencil)*.
- Pettersson, Magnus, 2022. "Fästet vid Bröms", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 84–85.
- Pettersson, Mattias & Roger Wikell, 2013. "Tidigmesolitiska säljagare i Tyresta för 10 000 år sedan: Späckbetong, gräsäl och tomtning på en kobbe i Ancylussjön 120 km från fastlandet", *Fornvännen* 108, s. 73–92.
- Pickard, Catriona, 2007. "Late Mesolithic coastal fishing practices: The evidence from Tybrind Vig, Denmark", *On the road: Studies in honour of Lars Larsson*, red. Birgitta Hårdh, Kristina Jennbert & Debbie Olausson, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 176–182.
- Piezonka, Henny, 2015. *Jäger, Fischer, Töpfer: Wildbeutergruppen mit früher Keramik in Nordosteuropa im 6. und 5. Jahrtausend v. Chr.*, Bonn: Deutsches Archäologisches Institut Eurasien-Abteilung.
- Plag, H.-P. & M. N. Tsimplis, 1999. "Temporal variability of the seasonal sea-level cycle in the North Sea and Baltic Sea in relation to climate variability", *Global and Planetary Change* 20, s. 173–203.
- van der Plicht, J., B. van Geel, S. J. P., Bohncke, J. A. A. Bos, M. Blaauw, A. O. M. Speranza & S. Björck, 2004. "The Preboreal climate reversal and a subsequent solar-forced climate shift", *Journal of Quaternary Science* 19, s. 263–269.
- Poulsen, Bjørn, 2004. "Tilbagegang og vækst i senmiddelalderens danske by", *Middelalderbyen: Danske Bystudier* 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Dansk Center for Byhistorie, s. 191–248.
- Price, Neil, 2002. *The Viking way: Religion and war in late Iron Age Scandinavia*, Aun 31, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Price, Neil, 2013. "Tro og Ritual", *Viking*, red. Gareth Williams, Peter Pentz & Matthias Wemhoff/København: Nationalmuseet, s. 162–195.
- Price, T. Douglas, 2015. *Ancient Scandinavia: An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*, Oxford: Oxford university Press.
- Price, T. Douglas, Stanley H. Ambrose, Pia Bennike, Jan Heinemeier, Nanna Noe-Nygaard, Erik Brinch Petersen, Peter Vang Petersen & Michael Richards, 2007. "New Information on the Stone Age graves at Dragsholm Denmark", *Acta Archaeologica* 78:2, s. 193–219.
- Randsborg, Klavs, 1980. *The Viking Age in Denmark: The Formation of a State*, London: Routledge.
- Raneke, Jan, 1998. "Temanummer om landskapens vapenbilder", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.
- Rasmussen, Jørgen Nybo, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern im Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 40, Kevelaar: Butzon & Bercker.
- Rasmussen, S. O., B. M. Vinther, H. B. Clausen & K. K. Andersen, 2007. "Early Holocene climate oscillations recorded in three Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 1907–1914.
- Renssen, Hans, Aurélien Mairesse, Hugues Goosse, Pierre Mathiot, Oliver Heiri, Didier M. Roche, Kerim H. Nisancioglu & Paul J. Valdes, 2015. "Multiple causes of the Younger Dryas cold period", *Nature Geoscience*, 8, s. 946–949.
- Richter, Herman, 1930. *Cartographia Scanensis: De äldsta förarbetena till en kartläggning av de skånska provinserna 1589*, Svensk geografisk årsbok, Lund: Sydsvenska geografiska sällskapet.
- Richter, Jane & Nanna Noe-Nygaard, 2003. "A Late Mesolithic hunting station at Agernæs, Fyn, Denmark", *Acta Archaeologica* 74, København: Munksgaard, s. 1–64.
- Rieck, Flemming, 1989. "Aspects of Maritime Scandinavia", *Aspects of coastal defence in Denmark*, red. Ole Crumlin-Pedersen, Roskilde: Kannike Tryk Århus, s. 83–99.
- Riede, Felix, 2009. "Climate and demography in early prehistory: Using calibrated (14)C dates as population proxies", *Human Biology* 81, s. 309–337.
- Riede, Felix, 2014. "The resettlement of Northern Europe", *The Oxford handbook of the archaeology and anthropology of hunter-gatherers*, red. Vicki Cummings, Peter Jordan & Marek Zvelebil, Oxford: Oxford University Press, s. 1–23.
- Riede, Felix, Kevan Edinborough & Mark Thomas, 2009. "Tracking Mesolithic demography in time and space and its implications for explanations of culture change", *Chronology and evolution in the Mesolithic of NW Europe*, red. Philippe Crombé, Mark Van Strydonck, Joris Sergeant, Mathieu Boudin & Machteld Bats, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, s. 177–194.
- Riede, Felix & Tallavaara, M. 2014. "The Lateglacial and Postglacial pioneer colonisation of northern Europe: An introduction", *Lateglacial and Postglacial pioneers in Northern Europe*, red. Felix Riede & Miikka Tallavaara, Oxford: Archaeopress, s. 3–9.
- Riis, Thomas, 1981. "Det middelalderlige danske rejsekongedømme indtil 1332", *Middelalder, Metode og medier: Festskrift till Niels Skyum-Nielsen*, red. Karsten Fledelius, Niels Lund & Herluf Nielsen, Viborg: Museum Tusculanum Forlag, s.115–136.
- Roesdahl, Else, 2016. "The unification process of the Danish kingdom – and the Danish husebyer and their owners", *Husebyer – status quo, open questions and perspectives, Papers from a workshop at the National Museum Copenhagen 19–20 March 2014*, red. Lisbert Eilersgaard Christensen, Thorsten Lemm & Anne Pedersen, Copenhagen: The National Museum, s. 175–184.

- Rosén, Christina, 2004. *Stadsbor och bönder: Materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal*, Studies in Medieval Archaeology 35, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 53, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Rosén, Jerker, 1949. *Kronoavsnödringar under äldre medeltid*, Lund: Gleerup.
- Rosén, Margaretha, 1983. "En studie av blekingefiskets utveckling", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–28.
- Rosenberg, Hilding, 1918, *Karlshamns historia*, del 1, 1664–1914, Karlshamn.
- Roslund, Mats, 2020. *Staden växer fram*, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds årsbok 2020, Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond.
- Rudebeck, Elisabeth, 1986. *Ångdala, flintgruvor från yngre stenåldern i S. Sallerup, utgrävningar 1977–81*, rapport no. 1, Malmö: Malmö museer, Stadsantikvariska enheten.
- Rudebeck, Elisabeth, 2010. "I trästodernas skugga: Monumentala möten i neolitiseringsens tid", *Arkeologiska och förhistoriska världar: Fält, erfarenheter och stenåldersplatser i sydvästra Skåne*, red. Björn Nilsson & Elisabeth Rudebeck, Malmö: Arkeologienheten, Malmö museer, s. 83–251.
- Rudebeck, Elisabeth, 2021. "Norjeskogen och neolitikum i Blekinge och sydöstra Götaland", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 179–301.
- Rudebeck, Elisabeth & Mats Anglert (red.), 2021. *Att leva vid Vesan: arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, Blekinge museum, Karlskrona.
- Rudebeck, Elisabeth & Stella Macheridis, 2015. "The proper way of dwelling at the Early Neolithic gathering site of Almhov in Scania, Sweden", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 173–187.
- Ruter, Anthony Henry, 2011. *The Holocene paleolimnology of the Tissö and the terrestrial paleoecology of Western Själland reconstructed from high-resolution lacustrine proxy-data*, Doctoral thesis Department of Geography and Geology, Faculty of Science, University of Copenhagen, Denmark.
- Rönnby, Johan, 2015. "Inledning: Undersökningarna 2013–2015", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 5–12.
- Rønne, Preben, 1988. "Spiralens gåde", *Skalk: Nyt om gammelt* (6), s. 9–12.
- Sabatini, Serena & Sophie Bergerbrant (red.), 2020. *The textile revolution in Bronze Age Europe: production, specialisation, consumption*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sahlins, Peter, 1991. *Boundaries: The making of France and Spain in the Pyrenees*, Berkeley: University of California Press.
- Salonen, Kirsi, 2001. *The penitentiary as a well of grace in the late Middle Ages: The example of the province of Uppsala 1448–1527*, Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia 313, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Sandblad, Nils-Gösta, 1949. *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658*, Skånsk senmedeltid och renässans 2, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Sanders, Hanne, 2008. *Efter Roskildefreden 1658: Skånelandskapen och Sverige i krig och fred*, Göteborg: Makadam.
- Sarauw, Torben, 2008. "Early Late Neolithic dagger production in northern Jutland: Marginalised production or source of wealth?", *Bericht der Römisch Germanischen Kommission* 87, s. 213–272.
- Sassaman, Kenneth E., 2004. "Complex hunter-gatherers in evolution and history: A North American perspective", *Journal of Archaeological Research* 12, s. 227–280.
- Sawyer, Peter, 1991. *När Sverige blev Sverige*, Alingsås: Viktoria Bokförlag.
- Schaffner, Stephen F. & Pardis C. Sabeti, 2008. "Evolutionary adaptation in the human lineage", *Nature Education* 1(1):14.
- Schalling, Erik, 1936. *Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid*, Statens offentliga utredningar 1936:28, Stockholm: Nordiska bokhandeln.
- Schmidt Sabo, Katalin, 2001. *Vem behöver en by? Kyrkheddinge, struktur och strategi under tusen år*, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 38, Lund: Riksantikvarieämbetet.
- Schmidt Sabo, Katalin & Bengt Söderberg, 2019. "Byns vara eller icke vara – är det frågan? By och bebyggelse i sydvästra Skåne 400–1800 e.Kr.", *In Situ*, vol. 13, s. 5–54.
- Schmitt, L. 2007. "The West Swedish Hensbacka from an anthropological point of view, and recent developments concerning the final drainage of the Baltic Ice Lake", *Studies in the final Palaeolithic settlement of the Great European Plain, Poznań*, red. M. Kobusiewicz & J. Kabaciński, Poznań: Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences, Poznań Branch & Poznań Prehistoric Society, s. 139–150.
- Schultz, Michael, Petra Carli-Thiele, Tyede H. Schmidt-Schultzf, Uwe Kierdorf, Horst Kierdorf, Wolf-Rüdiger Teegen & Kerstin Kreutz, 1998. "Enamel Hypoplasias in Archaeological Skeletal Remains", *Dental Anthropology*, red. K. W. Alt, F. W. Rösing, M. Teschler-Nicola, s. 293–311.
- Schulz Paulsson, Bettina, 2019. "Radiocarbon dates and Bayesian modeling support maritime diffusion model for megaliths in Europe", *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, vol. 116 (9), s. 3460–3465. <https://doi.org/10.1073/pnas.1813268116>
- Schück, Adolf, 1926. *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkomst och äldsta tid*, Uppsala.
- Schönhuth, Michael, 2019. "Dead missionaries, wild Sentinelese: An anthropological review of a global media event", *Anthropology Today* 35, s. 3–6.
- SGU= Sveriges geologiska undersökning. Strandförskjutningsmodell, <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html> [hämtad 2023-04-15].
- Sillitoe, Paul & Karen Hardy, 2003. "Living lithics: Ethnoarchaeology in Highland Papua New Guinea", *Antiquity* 77, s. 555–566.
- Sjöblom, Ingvar, 2015. "Identifiering och historiska sammanhang", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 33–50.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1819. *Anteckningar om medeltidens andeliga inrättningar och brödraskap i Lund, jemte uppgifter hörande till historien om det ännu der bibehållna St. Knuts-gillet*, Lund: Berling.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1968 [1792–1793]. *Blekings historia och beskrivning*, Malmö: Blekingia, faksimil.
- Sjögren, Karl-Göran, 2003. *Mångfaldige uhrminnes grafvar: Megalitgravar och samhälle i Västsverige*, Göteborg: Institutionen för arkeologi.
- Sjögren, Karl-Göran & T. Douglas Price, 2012. "A complex Neolithic economy: Isotope evidence for the circulation of cattle and sheep in

- the TRB of western Sweden”, *Journal of Archaeological Science*, vol. 40(1), s. 1–15.
- Sjögren, Karl-Göran & Maria Vretemark, 2023. ”Evaluating caprine remains of the Swedish Funnel Beaker culture through ZooMS”, *Archaeological and Anthropological Sciences* 15, 47. <https://doi.org/10.1007/s12520-023-01743-2>
- Sjöstrand, Alexander, 2022. *Changes, Activities and Bones Intra-site analysis of the Pitted ware culture site Ajvide on the Baltic Sea island of Gotland*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Skoglund, Peter, 2005. *Vardagens landskap: Lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No 49, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Skoglund, Peter, 2016. *Rock art through time: Scanian rock carvings in the Bronze Age and Earliest Iron Age*, Swedish Rock Art Series 5, Oxford: Oxbow Books.
- Skoglund, Pontus, Lars Larsson & Anna Berg, 2021. ”Expansion and Abandonment in the South Swedish Uplands: A Study of Late Neolithic Monuments in Göteryd Parish”, *Acta Archaeologica* 92(2), s. 187–202.
- Skoglund, Pontus, *et al.*, 2014. ”Genomic Diversity and Admixture Differs for Stone-Age Scandinavian Foragers and Farmers”, *Science*, vol. 344, s. 747–750. DOI: 10.1126/science.1253448
- Skre, Dagfinn, 1996. *Herredømmet: Bosetning og besittelse på Romerike 200 – 1350 e. Kr.*, Oslo.
- Slimak, L., 2023. ”The three waves: Rethinking the structure of the first Upper Paleolithic in Western Eurasia” *PLoS ONE* 18(5): e0277444.
- Smith Eric Alden & Brian F. Codding, 2021. ”Ecological variation and institutionalized inequality in hunter-gatherer societies”, *PNAS* 2021 Mar 30:118.
- Smith, Eric Alden, Kim Hill, Frank Marlowe, David Nolin, Polly Wiessner, Michael Gurven, Samuekl Bowles, Monique-Borgerhoff Mulder, Tom Hertz & Adrian Bell, 2010. ”Wealth transmission and inequality among hunter-gatherers”, *Current Anthropology* 2010, s. 19–34.
- Sommer, R. S., A. Persson, N. Wieseke, & U. Fritz, 2007. ”Holocene recolonization and extinction of the pond turtle, *Emys orbicularis* (L., 1758), in Europe”, *Quaternary Science Reviews* 26, s. 3099–3107.
- Sommer, Robert S., Norbert Benecke, Lembi Lõugas, Oliver Nelle & Ulrich Schmölke, 2011. ”Holocene survival of the wild horse in Europe: A matter of open landscape?”, *Journal of Quaternary Science* 26(8), s. 805–812.
- Steele, James & Marcy Rockman, 2003. ”Where do we go from here?: Modelling the decision-making process during exploratory dispersal”, *Colonization of unfamiliar landscapes: The archaeology of adaptation*, red. Marcy Rockman & James Steele, London: Routledge, s. 130–143.
- Steenstrup, Johannes, 1873–1874. *Studier over Kong Valdemars Jordebog: Efter trykte og utrykte kilder*, Kjøbenhavn.
- Stenholm, Leifh, 1980a. *Ernst: Under ett kvarter i Ronneby, Trelleborg: Armerad Betong Vägförbättringar*.
- Stenholm, Leifh, 1980b. ”Undersökningar i Lyckeby”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1980(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 26–28.
- Stenholm, Leifh, 1983. *Avaskär/Kristianopol*, Medeltidsstaden rapport 51, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1984. *Ronneby*, Medeltidsstaden rapport 64, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1986. *Ränderna går aldrig ur: En bebyggelsehistorisk studie av Blekinges dansktid*, Lund studies in Medieval Archaeology 2, Lund: Lunds universitet.
- Stenholm, Leifh, 2009. *Berättelsen om Blekinge – gränser i ett gränsland*, Olofström: Vekerum förlag.
- Stensköld, Eva, 2004. *Att berätta en senneolitisk historia: Sten och metall i södra Sverige 2350–1700 f. Kr.*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Steuer, Heiko, 1984. ”Feinwagen und Gewichte als Quellen zur Handelsgeschichte des Osteseeraums”, *Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen an ländlichen und fröstadtschen Siedlungen im deutschen Küstengebiet vom 5. Jahrhundert v. Chr. bis zum 11. Jahrhundert n. Chr.*, red. Herbert Jankuhn, Weinheim.
- Stiner, Mary C., 2001. ”Thirty years on the ‘Broad Spectrum Revolution’ and Paleolithic demography”, *PNAS* 98(13), s. 6993–6996.
- Storå, Jan, 2001. *Reading bones: Stone age hunters and seals in the Baltic*, Stockholm: Department of Archaeology, Stockholm University.
- Strandmark, Fredrik, 2024. *Område 301– boplatsoområde från förromersk järnålder: Arkeologisk undersökning 2021: Blekinge län, Blekinge, Karlskrona kommun, Augerum socken, L1978:9799 Augerum 667*, Blekinge museum rapport 2024:5, Karlskrona: Blekinge museum.
- Strandmark, Fredrik & Caroline Ahlström Arcini 2021. ”Norjegravfältet: Med fokus på kronologisk och rumslig utveckling, demografi och de begravnas geografiska ursprung”, *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 337–375.
- Strid, Jan-Paul, 2006. *Från Mumsmålen till Duvemåla: Den svenska måla-kolonisationen under medeltiden: En topolingvistisk studie*, Stockholm: Sällskapet Runica et Mediaevalia.
- Strömberg, Bo, 2008. *Det förlorade järnet: Dansk protoindustriell järnhantering*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Styffe, Carl Gustaf, 1859–1884. *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver*, Stockholm: Norstedt.
- Sulgostowska, Zofia, 1999. ”Final Palaeolithic Masovian Cycle and Mesolithic Kunda culture relations”, *Tanged points cultures in Europe: Read at the International Archaeological Symposium, Lubin, September 13–16, 1993*, red. S. Kozłowski, J. Gurba & L. L. Zaliznyak, Lublin s. 85–92.
- Sundqvist, Olof, 2016. *An arena for higher powers: Ceremonial buildings and religious strategies for rulership in late Iron Age Scandinavia*, Leiden: Brill.
- Sundqvist, Olof & Anders Hultgård, 2004. ”The lycophoric names of the 6th and 7th century Blekinge rune stones and the problem of their ideological background”, *Namenwelten: Orts- und Personennamn in historischer Sicht*, red. Astrid van Nahl, Lennart Elmevik & Stefan Brink, Berlin/New York: Walter de Gruyter, s. 583–602.
- Svanberg, Fredrik, 1996. *Maritim arkeologi i östra Blekinge, Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 140–151.
- Svanberg, Fredrik, 1999. *I skuggan av vikingatiden: Om Skåne, Halland, Blekinge och Själland*, University of Lund, Institute of Archaeology, report series 66, Lund: Lund University.
- Svanberg, Fredrik, 2003a. *Decolonizing the Viking Age 1*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Svanberg, Fredrik, 2003b. *Decolonizing the Viking Age 2: Death Rituals in South-East Scandinavia, AD 800–1000*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 4°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Svanberg, Jan, 2012. *Furstebilder från Folkungatid*, Skrifter från Västergötlands museum 39, Skara: Västergötlands museum.
- Svenska gods och gårdar, del IX, Blekinge, red. Waldemar von Sydow & Sten Björkman. Uddevalla: Svenska gods och gårdar, 1938.
- Svensson, Andreas, 2021. Metallhantverksavfall vid Avaskär. Okulär granskning, klassificering och utvärdering av metallurgiskt material från undersökning. Faber Arkeologi Rapport 2021.1.
- Svensson, Andreas, 2022. "Bilaga", *Hälleviksäng 1:27-29: Arkeologisk undersökning 2020 inför nybyggnation av bostäder, L1979:3551 och L1979:6004, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge län*, red. Mikael Henriksson, Blekinge museum rapport 2022:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Svensson, Andreas, manus. *From the Crucible and at the Anvil: Multimetallity, Spatiality and Socio-economy in Iron Age south-east Scandinavia*, Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.
- Svensson, Björn, 2016. "Gud till ära, kyrkan till prydna och oss själva till evig hägkomst: Epitafierna i Ronneby kyrka och deras donatorer", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s.193–211.
- Svensson, N.-O., 1989. *Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic, based on stratigraphical and morphological records from eastern Småland and Gotland, Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Svensson, N.-O. 1991. "Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic sea", *Quaternary International* 9, s. 7–26.
- Svensson, Nils-Olof, 2001. "Landskapsutveckling och kulturlandskapets historia i Möre, en pollenanalytisk undersökning i Ljungby", *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 657–672.
- Svizzero, Serge & Clement A. Tisdell, 2018. "The Demise of the Únétice Culture due to the Reduced Availability of Natural Resources for Bronze Production", *International Journal of Research in Sociology and Anthropology (IJRSA)*, vol. 4(3), s. 1–14. <http://dx.doi.org/10.20431/2454-8677.0403001>
- Swensson, Margareta, 1969. "Bondehamnar i nordvästra Skåne och Blekinge under 1600-talet", *Historisk tidsskrift* 1969–1970, 12 räkke, bd. 4, København: Den Danske Historiske Forening, s. 45–95.
- Swensson, Margareta, 1971. "Ättika, kläde, salt och öl, ved och enestakar: Om Ronneby såsom handelshamn under 1600-talets förra hälft", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1971, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Säfvestad, Ulf, 1993. "Högen och bygden - territoriell organisation i skånsk bronsålder", *Bronsålderns gravhögar: rapport från ett symposium i Lund*, red. Lars Larsson, Lund: University of Lund, Institute of Archaeology, s. 161–169.
- Säisä, M., M.-L. Koljonen, R. Gross, J. Nilsson, J. Tähtinen, J. Koskiniemi & A. Vasemägi, 2005. "Population genetic structure and postglacial colonization of Atlantic salmon in the Baltic area based on microsatellite DNA variation", *Canadian Journal of Fisheries & Aquatic Sciences* 62(8), s. 1887–1904.
- Söderberg, Bengt, 1992. *Kvarteret Uttern: Arkeologisk undersökning Sölvesborg, Blekinge*, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer, Undersökningsverksamheten, rapport 1992:2, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Söderberg, Bengt, 2005. *Aristokratiskt rum och gränsöverskridande: Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Søgaard, Helge, 1981. "Gilde", *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*, bd. 5, København.
- Sørensen, Lasse, 2014. *From hunter to farmer in northern Europe: Migration and adaptation during the Neolithic and Bronze Age*, vol. 1–3, Oxford: Wiley.
- Sørensen, Lasse & Sabine Karg, 2014. "The expansion of agrarian societies towards the north – new evidence for agriculture during the Mesolithic/Neolithic transition in Southern Scandinavia", *Journal of Archaeological Science*, vol. 51, s. 98–114.
- Sørensen, Mikkel, 2006. "Teknologiske traditioner i Maglemosekulturen: En diakron analyse af Maglemosekulturens flækkeindustri", *Stenalderstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydsandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Højbjerg: Jysk arkæologisk selskab, s. 19–75.
- Sørensen, Mikkel, 2018. "Early Mesolithic regional mobility and social organization: Evidence from lithic blade technology and microlithic production in southern Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe: Transmission of knowledge and culture*, red. Kjell Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 173–199.
- Sørensen, Mikkel, Tuija Rankama, Jarmo Kankaapää, Kjell Knutsson, Helena Knutsson, Stine Melvold, Berit Valentin Eriksen & Håkon Glørstad, 2013. "The first eastern migrations of people and knowledge into Scandinavia: Evidence from studies of Mesolithic technology, 9–8 millennium BC", *Norwegian Archaeological Review*, 46, s. 19–56.
- Sørensen, Søren A., 2017. *The Kongemose culture*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.
- Taffinder, Jacqueline, 1998. *The allure of the exotic: The social use of non-local raw materials during the Stone Age in Sweden*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Tauber, Henrik, 1981. "13C evidence for dietary habits of prehistoric man in Denmark", *Nature*, 292, s. 332–333.
- Thomasson, Joakim, 2020. "Den ypperligt befästade borgen på den starka klippan: Landborgen, borgen och Helsingborg", *Kring Kärnan* 41: Kärnan – Från dansk riksborg till svenskt kulturarv, Helsingborg: Helsingborgs museum, s. 14–77.
- Tacitus, Cornelius, 2005 [ny utg.]. *Germania*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Tallavaara Miikka, Jussi T. Eronen & Miska Luoto, 2018. "Productivity, biodiversity, and pathogens influence the global hunter-gatherer population density", *PNAS* 2018 Feb 6, s. 1232–1237.
- Taylor, Timothy, 2002. *The buried soul: How humans invented death*, Boston: Beacon Press.
- Thomas, Elizabeth R., Erik W. Wolff, Robert Mulvaney, Jorgen P. Steffensen, Sigfus J. Johnsen, Carol Arrowsmith, James W. C. White, Bruce Vaughn & Trevor Popp, 2007. "The 8.2 ka event from Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 70–81.
- Tilly, Charles, 1984. *Coersion, capital and European states: AD 990–1990*, Oxford: Blackwell.
- Torbrand, Dagny, 1963. *Johannishus fideikommiss intill 1735*, Meddelanden från geografiska institutionen vid Stockholms universitet 147, Lund: Gleerup.
- Torbrand, Dagny, 1965. "The pottash companies in the province of Blekinge at the close of the Danish era (1649–1656)", *Geografiska Annaler*, series B, Human Geography, vol. 47, no. 1, London: Taylor & Francis Ltd.
- Trolle, Tine, 2013. "Human and animal bones from Tybrind Vig: Analysis of material from a burial and settlement", *Tybrind Vig*:

- submerged Mesolithic settlements in Denmark, red. Søren H. Andersen, Højbjerg: Jutland Archaeological Society/Moesgård Museum.
- Tuneld, John (utg.), 1934. *Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624*, Acta Regiae Societatis humaniorum litterarum Lundensis 18, Lund: Gleerup.
- Tuulse, Armin, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne härad och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1959. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 1: Ronneby kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1961. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 5, häfte 1: Översikt av landskapets kyrkokonst, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Ullén, Mariann, 2002. "Medeltidens kyrkor", *Blekinge: Landskapets kyrkor*, red. Mariann Ullén, Forskningsprojektet Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 21–32.
- Valeri, Renée, 2011. "A Preserve Gone Bad or Just Another Delicacy? Surströmming and Gravlax", *Cured, Smoked, and Fermented: Proceedings of the Oxford Symposium on Food and Cookery 2010*, red. Helen Saberi, Devon: Prospect Book, s. 342–352.
- Vandkilde, Helle, 1996. *From stone to bronze: The metalwork of the late Neolithic and earliest Bronze Age in Denmark*, Aarhus: Jutland Archaeological Society.
- Vandkilde, Helle, 2006. "Warfare and pre-State Societies: An Introduction", *Warfare and Society: Archaeological and social anthropological perspectives*, red. Otto Ton, Henrik Thrane & Helle Vandkilde, Aarhus: Aarhus Society Press.
- Vandkilde, Helle, 2017. *The metal hoard from Pile in Scania, Sweden: Place, things, time, metals, and worlds around 2000 BCE*, Århus: Århus Universitetsforlag and The Swedish History Museum.
- Vanhanen, Santeri, Stefan Gustafsson, Håkan Ranheden, Niclas Björck, Marianna Kemell, & Volker Heyd, 2019. "Maritime Hunter-Gatherers Adopt Cultivation at the Farming Extreme of Northern Europe 5000 Years Ago", *Scientific Reports* 9:4756, <https://doi.org/10.1038/s41598-019-41293-z>
- Varberg, Jeanette, Flemming Kaul & Bernard Gratuze, 2020. "Bronze Age glass and amber: Evidence of Bronze Age long distance exchange", *Adoranten* 2019, s. 5–29.
- Venge, Mikael, 1980. "Bondefred og grænsefred", *Historisk tidsskrift*, bd 80, häfte 1, udg. Den Danske Historiske Forening, København, s. 40–63.
- Vestergaard, Orla, 1966. "Forkøb, landkøb og forprang i middelalderlig dansk handelslovgivning", *Middelalderstudier tilegnet Aksel E. Christensen*, København.
- Victor, Helena, 2002. *Med graven som granne: Om bronsålderns kulthus*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, 2023a. *Norjeskogen och Norjegravfältet: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2011 och 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson & Jhonny Therus, 2023b. *Pukavikskogen: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, yngre bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Vikstrand, Per, 2013. "Gamla Uppsala som förkristen kultplats: En översikt och en hypotes", *Gamla Uppsala i ny belysning*, red. Olof Sundqvist & Per Vikstrand, Uppsala : Swedish Science Press, s. 69–112.
- Villads Jensen, Kurt, 2010. "700–1600", *Danmarks krigshistorie*, red. Ole L. Frantzen & Knud V. Jespersen, København: Gad, 2. uppl., s. 10–157.
- Vinther, B. M., H. B Clausen, D. A. Fisher, R. M. Koerner, S. J. Johnsen, K. K. Andersen, D. Dahl-Jensen, S. O. Rasmussen, J. P. Steffensen & A. M. Svensson, 2006. "A synchronized dating of three Greenland ice cores throughout the Holocene", *Geophys. Res.* 111, D13102, doi:10.1029/2005JD006921.
- Waaben, Ebba, 1995. *Christian 4.s salpeterværker*, Studier og kilder 8, Rigskarkivet, København.
- Wadskjaer, Andreas Valentin, 2018. "Neolithic transverse arrowheads – a great misunderstanding", *Danish Journal of Archaeology* 7:2, s. 221–240.
- Wagner, Adam, 2022. "Runamo affdækket", *Ale: Historisk tidsskrift för Skåneland* 2022, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 29–39.
- Wahlberg Traneskog, Tove, 2022. *Fossil åker, gravar och boplat vid Yxnarum, L1979:3473, Yxnarum 7:9 och 21:1: Arkeologisk förundersökning 2022*, Blekinge museum rapport 2022:22, Karlskrona: Blekinge museum.
- Walker, M. J. C., M. Berkelhammer, S. Björck, L. C. Cwynar, D. A. Fisher, A. J. Long, J. J. Lowe, R. M. Newnham, S. O. Rasmussen & H. Weiss, 2012. "Formal subdivision of the Holocene Series/Epoch: a Discussion Paper by a Working Group of INTIMATE (Integration of ice-core, marine and terrestrial records) and the Subcommission on Quaternary Stratigraphy (International Commission on Stratigraphy)", *Journal of Quaternary Science* 27, s. 649–659.
- Wallin Curt, 1984. *De nordiska Knutsgillena och reformationen*, Tomelilla: Österleniana.
- Wallin, Paul, 2017. "Analyser och tolkningar av begravningspraktiker hos mellanneolitisk gropkeramisk kultur på Gotland: Med Äjvidelokalen i fokus", *Arkeologi på Gotland* 2: Tillbakablickar och nya forskningsrön, red. Paul Wallin & Helene Martinsson-Wallin, Visby: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet & Gotlands Museum, s. 117–128.
- Wamers, Egon (red.) (2017). *Odin, Thor und Freyja: Skandinavische Kultplatze des 1. Jahrtausends n. Chr. und das Frankenreich: Eine Ausstellung des Archäologischen Museums Frankfurt und des Dänischen Nationalmuseums Kopenhagen*, Regensburg: Schnell & Steiner.
- Wastegård, S., T. Andrén, G. Sohlenius & P. Sandgren, 1995. "Different phases of the Yoldia Sea in the north-western Baltic Proper", *Quaternary International* 27, s. 121–129.
- Watt, Margrethe, 2016. "Gullgubbar i Vång", *Vikten av Vång: En järnåldersboplat tar form*, red. Mikael Henriksson & Björn Nilsson, Karlskrona: Blekinge museum, s. 63–66.
- Weibull, Carl-Gustaf, 1945. *Sölvesborg: Stadens historia genom femhundra år*, Sölvesborg.
- Weibull, Lauritz, 1956. *Sankt knuts gille: Historisk framställning*, Malmö: Allhelm.
- Welinder, Stig, 1998. *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e. Kr.*, Det svenska jordbrukets historia, bd. 1, red. Janken Myrdal, Stockholm: Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg.

- Westerdahl, Christer, 1989. *Norrlandsleden 1, Källor till det maritima kulturlandskapet: En handbok i marinarkelogisk inventering*, Hörnösand: Länsmuseum Murberget.
- Westerdahl, Christer, 2002. "Sjökrigets och sjöförsvarets kognitiva landskap i äldre tid: Toponymiska och arkeologiska aspekter", *Forum navale* 57, s. 10–42.
- Wicks, Karen & Steven Mithen, 2014. "The impact of the abrupt 8.2 ka cold event on the Mesolithic population of western Scotland: A Bayesian chronological analysis using 'activity events' as a population proxy", *Journal of Archaeological Science* 2014, s. 240–269.
- Widgren, Mats (red.), 1995. *Åganderätten i lantbrukets historia*, Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 8, Stockholm: Nordiska museet.
- Wiechmann, Ralf, 1996. *Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein: Vom "Ring brecher" zur Münzwirtschaft*, Offa-Bücher, Bd. 77, Neumünster: Wachholtz.
- Wienberg, Jes, 1993. *Den gotiske labyrint: Middelalderen og kirkerne i Danmark*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Wienberg, Jes, 2020. "Centralitet, centralort och centralplats: Diskursens förgreningar", *Meta: Historiskarkeologisk tidskrift*, Uppsala: Historiskarkeologiska föreningen, s. 139–165.
- Wiersma, Ane P., 2008. *Character and causes of the 8.2 ka climate event: Comparing coupled climate model results and palaeoclimate reconstructions*, PhD-Thesis – Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Winge, Herluf, 1900. "Knogler af dyr", *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark undersøgt for Nationalmuseet*, red. Anders Peter Madsen, Sophus Müller, Carl Neergaard, C. G. Joh. Petersen, E. Rostrop, Knud J. V. Steenstrup & Herluf Winge, Paris: Hachette, s. 81–89.
- Wolfe, Nathan D., Claire Panosian Dunavan & Jared Diamond, 2007. "Origins of major human infectious diseases", *Nature* 447, s. 279–283.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen, 1846. *Blekingske mindesmærker fra hedenold, betragtede i deres forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske oldtidsminder*, Köpenhamn: Reitzel.
- Wyszomirska, Bożena, 1975. "Människofigurer på den skånska groppkeramiken", *Fornvännen* 70, s. 129–137.
- Wyszomirska, Bożena, 1979. "A double grave with yellow ochre at Nymölla in Scania", *Fornvännen* 74, s. 73–84.
- Wyszomirska, Bożena, 1988. *Ekonomisk stabilitet vid kusten: Nymölla III, En tidigneolitisk bosättning med fångstekonomi i nordöstra Skåne*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ystgaard, Ingrid, 2014. *Krigens praksis: Organiserat voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100–900 e. Kr*, Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for historiske studier.
- Yu, S.-Y., E. Andrén, L. Barnekow, B. E. Berglund & P. Sandgren, 2003. "Holocene palaeoecology and shoreline displacement on the Biskopsmåla Peninsula, southeastern Sweden", *Boreas* 32, s. 578–589.
- Yu, S.-Y., B. E. Berglund, P. Sandgren & K. Lambeck, 2007. "Evidence for a rapid sea-level rise 7600 yr ago", *Geology* 35, s. 891–894.
- Zachrisson, Inger, 2010. "Vittnesbörd om pälshandel?: Ett arkeologiskt perspektiv på romerska bronsmynt funna i norra Sverige", *Fornvännen* 105(3), s. 187–202.
- Zachrisson, Torun, 1998. *Gård, gräns, gravfält*, Stockholm studies in Archaeology 15, Stockholm: Stockholms universitet.
- Zagorska, Ilga, 2009. "People and places in the Latvian Mesolithic: A case study from the Zvejnieki archaeological complex" *Mesolithic horizons: Papers presented at the Seventh International Conference on the Mesolithic in Europe, Belfast 2005*, vol. 1, red Sinead McCartan, Oxford, s. 255–260.
- Zeder, Melinda A., 2012. "The broad spectrum revolution at 40: Resource diversity, intensification, and an alternative to optimal foraging explanations", *Journal of Anthropological Archaeology*, 31, s. 241–264.
- Zvelebil, Marek, 1986. "Introduction: The Scope of the Present Volume", *Hunters in transition: Mesolithic societies of temperate Eurasia and their transition to farming*, red. Marek Zvelebil, Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–4.
- Åhman, Stefan, 1983. *Pottaskebränning i Sverige och Danmark under 1600-talet: om en bortglömd skogsprodukt och internationell handelsvara*, Acta Wexionensia, serie 1, History & geography 2, Växjö: Högskolan.
- Åkerlund, Agneta, Mats Regnell & Göran Possnert, 1996. "Stratigraphy and chronology of the Lammasmägi Site at Kunda Coastal Estonia", *Coastal Estonia: Recent advances in environmental and cultural history*, red. Tony Hackens, Rixensart: Conseil de l'europe, s. 253–272.
- Åkesson, C., A.-B. Nielsen, A. Broström, T. Persson, M.-J. Gaillard & B. E. Berglund, 2015. "From landscape description to quantification: A new generation of reconstructions provides new perspectives on Holocene regional landscapes of SE Sweden", *The Holocene* 25(1), s. 178–193.
- Åstrand, Johan, 2012. *Gravar och boplatser vid Vedeby, Karlskrona 6:24 Stadsträdgården, Vedeby, Karlskrona socken, Karlskrona kommun: Särskild undersökning 2011*, Blekinge museum rapport 2011:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Åstrand, Johan, 2016. "Järnåldersboplatsen", *Lussabacken norr: Boplatsslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Åstrand, Johan, 2019. "Järn och vattenkraft i gränsbygden: om teknikutveckling och samhällsgrupper i skogsbygden mellan Skåne, Småland och Halland", *Med hammare och fackla* 47, Stockholm: Sancte Örjens gille, s. 29–56.
- Åstrand, Johan, 2020. *Järnet vid Brånahult: Blåstbruk under äldre järnålder och medeltid, Arkeologisk undersökning 2019, Fornlämning L1955:3166 (RAÅ Madesjö 377), L1955:3184 (RAÅ Madesjö 375), L1955:3165 (RAÅ Madesjö 374), Fornlämning L1955:3945 (RAÅ Madesjö 387), L1957:6084 (RAÅ Madesjö 331), Brånahult 1:8, Madesjö socken, Nybro kommun, Kalmar län, Småland, Museiarkeologi Sydost, arkeologisk rapport 2020:13, Kalmar: Kalmar läns museum.*
- Åstrand, Johan, 2021a. *Kristianopel 10:51, Arkeologisk undersökning 2020, L1979:3550, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge museum rapport 2021:10, Karlskrona: Blekinge museum.*
- Åstrand, Johan, 2021b. "Boplatsen och båthuset vid Lussabacken norr", *Att leva vid Vesan. Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 417–436.
- Åstrand, Johan, Ola Magnell, Jens Heimdahl, Torbjörn Brorsson & Åsa Pehrson, 2014. *Arkeologi i det äldsta Sölvesborg: Arkeologisk undersökning i kvarteret Zebran 1 och 19 Sölvesborg socken, fornlämning 44, Sölvesborgs kommun, Blekinge, Blekinge museum rapport 2014:15, Karlskrona: Blekinge museum.*
- Åström, Sven-Erik, 1977. "Majmiseriet: Försök till en komparativ och konceptuell analys", *Historisk Tidskrift för Finland*, Helsingfors:

- Historiska föreningen, s. 90–108.
- Ödman, Anders, 1983a. *Lyckå*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Ödman, Anders, 1983b. "Ett stadssamhälles uppkomst och fall", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 137–158.
- Ödman, Anders, 1992. "Järnskatt och borglään I: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1992(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–14.
- Ödman, Anders, 1993. "Järnskatt och borglään II: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1993(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. s. 20–31.
- Ödman, Anders, 1997. "Hörneborg och Kongens Örken", *Vår hembygd: Kyrkhults hembygdsförenings Årsskrift*, Kyrkhult: Kyrkhults hembygdsförening, s. 32–40.
- Ödman, Anders, 2000. "Kolonisation och järnskatt i norra Skåne med Vittsjö socken som exempel", *Järn – Wittsjöskogkonferensen 1999*, red. Anders Ödman, Report series 75, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 7–28.

Österberg, Eva, 1971. *Gränsbygd under krig: Ekonomiska, demografiska och administrativa förhållanden i sydvästra Sverige under och efter nordiska sjuårskriget*, Bibliotheca historica Lundensis 26, Lund: Gleerups.

Elektroniska källor

- Databas över ¹⁴C-daterade sädeskorn, Sydsvensk Arkeologi, Kristianstad & Malmö.
- Diplomatarium Danicum* = Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Kilder til Danmarks historie 789–1450 – på originalsprog og oversat til dansk, <https://diplomatarium.dk/> [hämtad 2023-08-07].
- Fornsök* = Riksantikvarieämbetet, Fornsök: Söktjänst över fornlämningar i Sverige, <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/> [hämtad 2023-08-07].
- Historiska kartor* = Lantmäteriet, Historiska kartor: Söktjänst över historiska kartor, <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/Historiska-kartor/> [hämtad 2023-08-07]
- SDHK* = Svenskt diplomatariums huvudkartotek, Riksarkivet, <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>